

Informator

Krajoznawczo-Reklamowy

Nakład i wydawnictwo
Ogólnego Związku Podoficerów Rezerwy R. P.
Zarząd Koła w Białymstoku

1935 r.

914.38

84(438):813(438)(036) Białystok Rep

Kierownik literacki i redaktor Edward Platzek.
Klische wykonane w cynkografii „Fotocynk”
Warszawa, Graniczna Nr. 8.
Tłoczono w drukarni M. Prużańskiego
Białystok, ulica Marszałka Piłsudskiego Nr. 16.

Od wydawnictwa.

Oddając do użytku szerokiej rzeszy P. T. Czytelników niniejszy informator, wypełniamy lukę, która daje się odczuwać w miarę, jak województwo białostockie staje się coraz bardziej obiektem zainteresowań: turystyki, krajoznawstwa i ekspansji przemysłowo-handlowej.

Skromny ten informator zawiera trzy następujące działy:

1. informacyjny
2. krajoznawczy
3. inseratów.

Dział informacyjny podaje szereg praktycznych i aktualnych wiadomości (patrz spis treści)

Dział krajoznawczy umieściliśmy celem zorientowania zainteresowanych o danych historycznych, statystycznych i charakterystyce województwa białostockiego, jego miast oraz pięknych i pełnych czaru cechach natury poszczególnych miejscowości.

Dział ten celem lepszego uplastycznienia cudów natury częściowo ilustrujemy.

Wreszcie **dział inseratów**, zawiera ogłoszenia i adresy poszczególnych firm przemysłowo-handlowych i innych, świadomych skuteczności zasady „reklama to potęga”.

Jednocześnie składamy serdeczne podziękowania wszystkim tym, którzy zadanie nasze zrozumieli i czynnie poparli.

Ogólny Związek Podoficerów Rezerwy
Rzeczypospolitej Polskiej
Zarząd Koła Białystok.

Ogólny Związek Podoficerów Rezerwy R.P.

Kiedy ostatni strzał huraganu wojny odbił się przeciągłym echem od Bałtyku po Karpaty, z szybkością błyskawicy rozszła się radosna wieść — pokój.

Bojownicy udekorowani krzyżami, lub steranym zdrowiem, czy też o kulach wrócili do domów. Po krótkim odpoczynku, ciż sami bojownicy zadali sobie pytanie: czy mają spocząć na laurach, czy też nadal pracować, pracować już nie z bagnetem w ręku, ale na zupełnie zaniedbanej niwie społecznej, Głos sumienia nakazał pracować.

Znalazła się gromada ludzi czynu, gromada ludzi obywatelsko uświadomiona. Gromadą tą okazali się podoficerowie rezerwy, którzy zdobywszy swe stopnie na wojnie o Niepodległości Ojczyzny postanowili nadal pracować nad scementowaniem podwalin Odrodzonej Polski. Rzucono hasło stworzenia takiego związku, któryby swą pracę o charakterze państwowo-twórczym, dał rękojmię, że podoficer rezerwy w społeczeństwie będzie posłannikiem tej idei. Postanowiono stworzyć organizację, która zgrupowałaby w sobie ludzi o wyrobionych charakterach, którzyby swe zdolności i siły społeczeństwa na wszystkich odcinkach pracy oddać mogli, tak jak niegdyś krew własną Ojczyźnie, gdy zaszła tego potrzeba.

A w chwili, gdy zachłanny sąsiad szpony swe wyciągnie po krew naszych ojców i braci skąpaną ziemię — staną murem, pierś przy piersi, ramię przy ramieniu w Jej obronie by znowu bagnetem znaczyć granice...

I powstał Ogólny Związek Podoficerów Rezerwy, pod sztandarem, którego skupiła się 52,000 armja podoficerów rezerwy.

E. Platzek.

D Z I A Ł

Informacyjny

Co to jest Federacja P.Z.O.O.

W dniu 9 lutego 1928 r. postanowione zostało powołanie do życia organizacji, któraby miała na celu zjednoczyć pod wspólnym sztandarem ideowym wszystkie związki byłych wojskowych.

Organizacji tej dano nazwę Federacja Polskich Związków Obrońców Ojczyzny i powołano jej prezesa generała brygady dr. Romana Góreckiego.

Jako cel swój Federacja wedle § 3-go statutu określiła: „skupienie wszystkich związków rezerwistów i b. wojskowych (oficerów, podoficerów, szeregowców, rezerwy i pospolitego ruszenia, powstańców i t. d.) w karną, twórczą, wielką organizację pod naczelnem hasłem: Wszystko dla Państwa, jego rozwoju, bezpieczeństwa i mocarstwowego stanowiska w świecie”, przy równoczesnem rozwijaniu ducha koleżeństwa wśród wojskowych, jaki istniał na polu walki i wykorzystaniu tego koleżeństwa na rzecz pracy pokojowej.

Zgodnie z powyższem do zadań Federacji należy:

Pieczęć nad moralnym i zdrowym rozwojem wszystkich związków, wchodzących w skład Federacji i dopomaganie tym związkom do urzeczywistnienia ich zadań. Urabianie w związkach typu ofiarnego, karnego i świadomego swoich obowiązków oraz wyszkolonego obywatela-żołnierza, gotowego wszystko poświęcić dla Państwa t. j. swój czas, swoją pracę, i mienie, swoje zdrowie i życie.

Urzeczywistnienie jaknajszerzej pojętej zasady samopomocy dla poszczególnych członków związków z zachowaniem obowiązujących przepisów prawa przez: zakładanie spółdzielczych warsztatów zarobkowych i zakładów opiekuńczych internatów, kas pożyczkowo-oszczędnościowych i kas pogrzebowych, ułatwianie członkom i ich rodzinom korzystania z bezpłatnej lub zniżkowej opieki lekarskiej i z porad prawnych, zastępowanie i reprezentowanie interesów związków i ich członków w instytucjach wojskowych, samorządowych i społecznych w sprawach zdobycia odpowiednich warsztatów i miejsc pracy, celem

polepszenia bytu członków związku, zakładanie i budowanie własnych domów, klubów stadjonów i t. p. wydawanie książek, czasopism periodycznych i organizowanie różnych wydawnictw z dziedziny wychowania wojskowego i obywatelskiego, otoczenie najtroskliwszą opieką inwalidów, wdów i sierot po nich, jak również mogił poległych obrońców Ojczyzny.

Organizacja i skład czynników stanowiących Federację Polskich Związków Obrońców Ojczyzny są odbiciem wojska polskiego, zarówno w czasie wielkiej wojny, jak i w okresie od zakończenia działań wojennych, aż do chwili obecnej.

W skład organizacji wchodzi bowiem organizacje b. wojskowych zarówno te, które z chwilą wybuchu wojny w latach 1914—1918 bez względu na warunki i okoliczności walczyły o odbudowę niepodległości Ojczyzny, jak i te, które pod naczelnem dowództwem twórcy polskiego czynu zbrojnego i wskrzesiciela ducha rycerskiego w narodzie, Józefa Piłsudskiego — utrzymywały w krwawych zapasach odzyskany byt samoistny Państwa. Do Federacji należą wreszcie i ci żołnierze którzy po odbyciu służby pod sztandarem odrodzonego wojska narodowego stanowią potężną armję rezerwową, gotową, gdy zajdzie tego potrzeba, do dalszej służby Ojczyźnie.

Obecnie w skład Federacji wchodzi następujące związki:

- 1) Zw. Oficerów Rezerwy, 2) Ogólny Związek Podoficerów Rezerwy, 3) Zw. Rezerwistów, 4) Związek Legionistów Polskich, 5) Związek Peowików, 6) Związek Inwalidów Wojennych, 7) Legja Inwalidów Wojennych, 8) Związek Ociemniałych Żołnierzy, 9) Związek Osadników, 10) Związek Kaniowczyków i Żeligowczyków, 11) Związek Ochotników Legjonu Bajończyków, 12) Legjon Śląski, 13) Związek Sybiraków, 14) Związek b. Uczestników Wojskowej Straży Kolejowej, 15) Związek Murmańczyków, 16) Związek Legionistów Puławskich, 17) Stowarzyszenie Weteranów b. Armji Polskiej we Francji, 18) Związek Uczestników b. I. Korpusu Wojsk Polskich na

KOLEDZY: Pamiętajcie, że „Podoficer Rezerwy” — to obraz naszego życia organizacyjnego.

Popierajcie więc nasze pismo, to jest obowiązek
 każdego Podoficera Rezerwy.

Wschodzie, 19) Związek b. Ochotników Armji Polskiej, 20) Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania 1863 r., 21) Związek Legjonistek Polskich, 22) Związek b. Drużyniaczek, 23) Związek b. Kurjerek, 24) Stowarzyszenie Peowiaczek, 25) Stowarzyszenie Strzelczyń z 1912-14 r., 26) Związek Oficerów internowanych w czasie Wojny Światowej w Niemczech i Austrii, 27) Związek b. Członków Straży Obywatelskiej, 28) Związek Żydów Uczestników Walk o Niepodległość Polski z siedzibą w Warszawie, 29) Związek Powstańców Śląskich z siedzibą w Katowicach, 30) Związek Obrońców Lwowa z siedzibą we Lwowie, 31) Związek Weteranów Powstań Narodowych 1914-19 r. i 32) Związek Towarzystw Marynarzy Rezerwy z siedzibą w Poznaniu, 33) Związek Powstańców i Wojaków O. K. VIII z siedzibą w Toruniu i 34) Związek b. Kombatan-tów i b. Wojskowych w Belgji z siedzibą w Brukseli.

Liczba b. wojskowych zorganizowanych w powyższych związkach sięga 550.000 członków.

Pod względem organizacyjnym Federacja dzieli się na Zarząd ilości wojowództw. Zarządy Wojewódzkie dzielą się na Zarządy powiatowe, z tych zaś niektóre na Zarządy Gminne.

Jednym z pierwszych przejawów działalności Federacji, jako organizacji, obejmującej szerokie warstwy b. wojskowych, było zebranie w bardzo krótkim czasie miliona złotych, wręczonych Marszałkowi Piłsudskiemu, Ministrowi Spraw Wojskowych jako wyraz protestu przeciwko polityce władz ustawodawczych, które dla celów demagogicznych skreśliły z funduszu władz wojskowych około 2 milionów złotych. Wręcznie tego miliona Panu Marszałkowi odbyło się w dniu święta Niepodległości 11 listopada 1929 r.

Poza tym wybitnym dowodem pojmowania najważniejszych zagadnień państwowych i reagowania na potrzeby

**Ćwicz rękę i oko dla Ojczyzny
zdobądź Odznakę Strzelecką**

Ojczyzny, Federacja zgodnie ze swymi wytycznymi rozwija na szeroką skalę zakrojoną akcję samopomocy koleżeńskej, i pracą kulturalno-oświatową organizując świetlice, z których świetlica stołeczna istniejąca przy ul. Brackiej w Warszawie może być słusznie uważana za wzorową.

Przysposobienie Wojskowe, to najważniejsze zadanie Federacji, powierzone zostało przez władze wojskowe pięciu związkom sfederowanym, a mianowicie: Związkowi Oficerów Rezerwy, Ogólnemu Związkowi Podoficerów Rezerwy i Związkowi Rezerwistów, oraz ze związków lokalnych, czasowo: Związkowi Powstańców Śląskich i Związkowi Powstańców i Wojaków O. K. VIII na Pomorzu.

Dążąc do wzmożenia kapitalizacji wewnętrznej, Federacja prowadzi akcję oszczędnościowo - ubezpieczeniową wśród b. wojskowych, z pośród których już około 70.000 ubezpieczyło się na życie za pośrednictwem Federacji w P. K. O.

Doniosłym wydarzeniem w życiu Federacji było założenie własnego organu prasowego p. n. „Naród i Wojsko”, który wychodzi regularnie co dwa tygodnie. Od nowego roku czasopismo to ukazywać się będzie co 10 dni, a w miarę wzrostu liczby prenumeratorów przejdzie na tygodnik.

Osobną kartę zasług Federacji stanowi inicjatywa jej prezesa gen. Góreckiego po różnych krajach Europy i Stanów Zjednoczonych, a zwłaszcza przeoranie przezeń wdluż i wszierz ziemi francuskiej z odczytami o Polsce — oddały tej propagandzie duże zasługi.

Wszystkie nasze Związki sfederowane tworzą Sekcję Polską Fidac'u, której prezesem a zarazem wiceprezesem Fidac'u jest prezes Federacji P. Z. O. O. gen. Gótecki.

Związki kobiece należące do Federacji powołały do życia Unję Polskich Związków Obrończyń Ojczyzny, będącą Sekcją Polską Fidac'u Pomocniczego z p. Marszałkową Piłsudską na czele,

St. Ł.

**Polskę obronisz karabinem
a nie rezolucjami wiecowemi**

Spis organizacji, sfederowanych w P.Z.O.O. w Białymstoku.

1) Związek Oficerów Rezerwy Koło Białystok		
2) Ogólny Związek Podof. Rez.	"	"
3) Związek Sybiraków	"	"
4) Związek b. Uczestników I Polsk. Korp. na Wschodzie	"	"
5) Związek Rezerwistów	"	"
6) Związek Legjonistów	"	"
7) Związek Peowiaków	"	"
8) Związek Inwalidów Woj. R.P.	"	"
9) Legja Inwalidów W. P. im. gen. Sowińskiego	"	"
10) Związek Żydów b. Uczestników Walk o Niepodległość	"	"

Siedziba
Zarządu:
przy ul. Żwirki
i Wygury 2.

Br. Pierack. 19.

Ryn. Kościuszki 3.

Legjonowa 9

Kilińskiego 17.

Żwirki
i Wygury 1.

Sienkiewicza 29

Gaz bojowy — to śmierć!

„Zorganizowanym i przygotowanym

do obrony przeciwlotniczo-gazowej nic grozić nie będzie!

Czy jesteś już członkiem L.O.P.P.?”

MOTTO: O piękny kraju nasz
Nie damy cię na łup
Nad Wisłą czuwa straż
Zwycięstwo albo grób.

Pójdziem, gdy zabrzmi złoty róg

Z działalności Koła Ogólnego Związku Podoficerów
Rezerwy w Białymstoku.

Z inicjatywy ś. p. Malewskiego Władysława przy współudziale p.p. Rutkowskiego Antoniego, Łucejko Zygmunta, Dubaniewicza, Waśniewskiego, Gryka Władysława, Firka, Kleine i kilku innych powstało w Białymstoku Koło O. Z. P. R. w 1926 r.

Młode, kilkunastu członków zaledwie liczące Koło pod prezesurą ś. p. Malewskiego Władysława rozpoczęło intensywną pracę. Jako organizacja b. wojskowych, którzy w rezerwie postanowili kultywować pracę w kierunku pogłębiania wiedzy wojskowej, aby iść zawsze w parze z nowymi zdobyczami z dziedziny techniki wojskowej z kolegami, pozostałymi w służbie czynnej, Koło starało się zresztą skutecznie nawiązać nić wspólnoty z wojskiem i przez cały czas swego istnienia, czy to w okresie ekspansji czy też nawet w okresach sennych, nici tej nie zerwało i nie zerwie.

Na pytanie jednego z wyższych oficerów skierowane do naszego Związku: „Pracujecie bez wojska z polityką, czy bez polityki z wojskiem — odpowiadano: „Z wojskiem i bez polityki”. Mając na uwadze tę maksymę, Związek w szybkim tempie rósł. Wydana do podoficerów rezerwy odezwa nie pozostała bez echa. Z kilkunastu członków stało się kilkudziesięciu, a wkrótce przekroczyło 100.

Tak dobrze zapowiadający się rozwój Koła oceniły władze wyższe i zamianowały Zarząd Koła białostockiego, Zarządem Okręgu, a tem samem rozprzestrzeniły jego zakres władzy na teren całego województwa. Wkrótce okazało się jednak, że był to awans przedwczesny. Koło nie wzmocniło się organizacyjnie, a już nałożono nań większe obowiązki. kontrolę nad Kołami na terenie całego województwa. Od tego czasu praca w Związku kuleje. Koła podległe, niezawsze wykazywały zrozumienie w pracy Zarządu Okręgu, czem zniechęcały nierzadziej najpracowniczsze i wartościowe jednostki.

W międzyczasie zmarł przedwcześnie założyciel i pierwszy prezes Koła ś. p. Malewski Władysław, który mimo nadwyreżonego zdrowia, z młodzieńczym zapałem pracował dla dobra organizacji do ostatnich dni swego życia. Zmarł na stanowisku jak przystało na żołnierza. Cześć jego pamięci.

Krótki okres letargu został przerwany. Na czele związku stają: p. prof. Rutkowski Antoni, któremu należy się specjalna karta w historii naszej organizacji i prof. Sawicki Józef. W Zarządach ówczesnych powtarzają się nazwiska; Arciszewskiego, B-ci Piechota-Łapińskich, Borowskiego, T. Drylla, Myśliwca, Batanowa i in. Odczyty, wykłady z dziedziny wiedzy wojskowej, imprezy dochodowe — oto bilans prac ówczesnych Zarządów. Związek znowu przechodzi okresy wzmożonej ekspansji i letargu.

Wreszcie 1933 r. pod prezesurą p. prof. Rutkowskiego, dzięki nowym siłom jakie weszły do Zarządu, Związek jakby pod wpływem transfuzji świeżej krwi ożył i do pracy przystąpił. Ze składek i ofiar ufundowany został sztandar: symbol wspólnoty i łączności. Pod sztandarem zaczęły skupiać się jednostki świadome swego posłannictwa w społeczeństwie jako zrzeszeni podoficerowie rezerwy, powołani przez gorące miłującą Ojczyznę serce do pracy państwowo-twórczej, cegielkę po cegielce dokładając do uzyskania mocarstwowego stanowiska Polski. P. Prof. Barucki Leon wygłaszał odczyty i pogadanki z historii i geografii. Od czasu do czasu zapraszani byli prelegenci, którzy w odczytach swych poruszali aktualne tematy. Między innymi nie odmówił nam swej pomocy p. płk. dypl. Kmicic-Skrzyński, d-ca Brygady kaw. Białystok i Komendant tut. Garnizonu.

Zarząd ówczesny w składzie p.p. dyr. Wysocki Ludwik, Matuszewski Aleksander, Bartosiewicz Stanisław, Boukołowski, Bronisław, prof. Barucki Leon, Caprez Alfred, Platzeck Edward, Bezcibik Józef, wykazał dużo inicjatywy. Pracę swą rozpoczął od przeprowadzenia selekcji w ewidencji członków Związku, w wyniku której około 70 nazwisk „nieużytków społecznych” skreślono z listy. Zorganizowany został oddział P. W., który na uroczystościach związanych ze świętami narodowymi występował w jednolitem, związkowym umundurowaniu. Po ogłoszeniu pożyczki inwestycyjnej Związek Podoficerów był pierwszym jej subskrybentem, pomimo szczupłej kasy i dużych wydatków, dorzucił znowu cegielkę do uzyskania stanowiska Polski Mocarstwowej. Cały szereg odczytów, wykładów z P. W. w każdy piątek,

akademii które Związek bądźto organizował, czy też brał udział — to bilans pracy poprzedniego Zarządu.

Po upływie kadencji powołano nowy Zarząd w osobach: p.p. dyr. Wysockiego Ludwika, Panewczyńskiego Romana, Platzecka Edwarda, Capreza Alfreda, prof. Baruckiego Leona, Zembrowskiego Antoniego, Skalskiego Michała, Gryka Władysława, Boukołowskiego Bronisława i Zygajło Michała.

Nowy Zarząd skierował początkowo cały swój wysiłek w kierunku wzmocnienia i przećwiczenia młodego oddziału P. W. Organizował w ramach Związku treningi i zawody strzeleckie. Większość członków związku zdobyła O. S. i P. O. S., a na ostatnich zawodach strzeleckich P. W. drużyna naszego Związku zdobyła II-gie miejsce.

W chwili ciężkiej żałoby, jaka całą Polskę kirem okryła, powodu zgonu I-go Marszałka Polski i I-go Członka Honorowego O. Z. P. R. Józefa Piłsudskiego. W oddaniu Mu ostatniego hołdu, przed kirem zasłoniętym portretem Jego, przy pochylonym czernią przewiązanym sztandarze — wystawiono wartę honorową. Na żałobnym zebraniu postanowiono: stać twardo przy ideologii Twórcy Odrodzonej Ojczyzny. My, żołnierze z pod Jego znaku, który do chwały i Wolnej Ojczyzny nas prowadził, pracować będziemy tak, jak nas Komendant uczył. Żal i smutek, jaki serca nasze otoczył i lzy z oczu wyciskał nie dodał nam bodźca do pracy. Były momenty, że lzy oczy szkliliły, a głos nieraz zamierał w gardle. „Niema Komendanta”... ale rozsądek przemógł żal... Płacz i jeremjady to nie żołnierska rzecz. Nam trzeba pracować. „...Musicie zawsze pamiętać, że mogę, bo muszę gdyby Wam tego zabrakło, to przypomnijcie moje „każę”... (słowa Marszałka do Powoiaków na zjeździe w 1922 r.) Komendant płakać nigdy nie kazał, więc znowu praca poszła w tempie lekko przyspieszonym.

W strzelaniu t. zw. „10 strzałów ku chwale Ojczyzny” — wzięło udział 94 proc. członków. Godny uwagi jest fakt usiłowania Związku do współżycia i współpracy z bratnimi organizacjami. Sprawy intelektualne, również znalazły miejsce w programie prac Związku. Kilka odczytów, powołane do życia sekcja dramatyczna, które w sierpniu r. b. wystawiła dwie sztuki: komedię Faideane p.t. „Sposób na żony” i dramat Żeromskiego „Ponad śnieg” — to rezultat prac Zarządu w czasie 3-ch miesięcznej jego kadencji. W celu powiększenia dochodów urządzono loterię fantową, zajęto się kolportażem medaljonów-plaskorzeźb I Marszałka Polski ś. p. Józefa Piłsudskiego i wydano niniejszy informator Krajoznawczo-Reklamowy. Imprezy te przyniosły Związkowi dyż zysk, który przeznaczono na cele kulturalno-oświatowe, dekorację świetlicy w nowo wynajętym lokalu przy ul. Żwirki i Wigury 2, na zakup sprzętu strzeleckiego, umundurowanie Oddziału P. W. i na zasilenie kasy samopomocy.

Obecny Zarząd O. Zw. Podof. Rez. Koła w Białymstoku

Siedzą od lewej: E. Platze (sekretarz), prof. L. Barucki, dyr. L. Wysocki (prezes), R. Panewczyński (vice-prezes) A. Zembrowski
Stoją: A. Caprez (skarbnik), M. Zygałło, Br. Boukołowski (kom. P.W.)
I M. Skalski.

Zgrupowani w jedną potężną organizację podoficerowie rezerwy, pamiętają też i o młodzieży w wieku przedpoborowym. W tym celu zorganizowano przy Związku P.W. lotnicze, w którym będą mogli zdobywać wiedzę wszyscy ci, którzy mają warunki do ewentualnego odbycia służby wojskowej w formacjach lotniczych. Niezależnie od istniejących już P. W. pieszego i lot. zostanie zorganizowany również plut. P. W. konnego.

Widzimy więc, że nowy Zarząd zakreslił sobie duży plan działania, a że go wykona, daje nam gwarancję fakt wykonania już części swego programu. Zarząd ten słusznie zarządem pracy zwać się może, bowiem ludzie zgrupowani w nim, zdają sobie dokładnie sprawę z obowiązków jakie na siebie przyjęli i z doniosłej roli zrzeszonego podoficera rezerwy.

Usiłowanie Związku w kierunku wyrobienia społecznego przyszłego obrońcy odzyskanej Ojczyzny i zgrupowania pod swym sztandarem wszystkich podoficerów rezerwy, tego kośca armji, którzyby pracą swą w czasie spokoju przyczynili się do uzyskania mocarstwowego stanowiska Polski nie są bezowocne.

Podoficerowie rezerwy zawsze o tem pamiętają że są żołnierzami, a jako tacy gotowi są w każdej chwili pójść „gdy zabrzmi złoty róg” aby znowu pierscią i krwią własną bronić wiekopomną, królewską spuściznę, Nieśmiertelnego w sercach narodu polskiego Króla Ducha ś. p. Marszałka Józefa Piłsudskiego.

E. P.

Pójdziemy za Nim...

Niech nad głowami dumnie wzniesiony
szumi nam Sztandar biało-czerwony,
ten symbol życia—miłości—krwi!

Pójdziemy za Nim zwartą gromadą,
karni i silni, z wiarą i swadą
zapalać słońce dla nowych dni!

Pójdziemy za Nim na trudy, znoje
dając Ojczyźnie wszystko, co swoje:
nowe zwycięstwa, życie i krew...

I niechaj kiedyś syny i wnuki
z tych czynów naszych czerpią nauki,
jaki przyszłości winien być siew!

POLSKIE ORDERY I ODZNAKI.

Order „ORŁA BIAŁEGO”.

Ustanowiony Ustawą z dn. 3/II—1921. Odznaki orderu „Orła Białego” dzieli się na 2 klasy.

- I — Wstęga Orderowa
- II — Łańcuch Orderowy Złoty.

K A P I T U Ł A.

Wielki Mistrz: Prezydent Rzeczyposp. prof. IGNACY MOŚCICKI.
Kancierz i Zastępca Wielkiego Mistrza, Wojciech Trąpczyński

Order „ODRODZENIA POLSKI” (Polonia Restituta).

Ustanowiony Ustawą z dn. 4/II-1921 r. Order „Odrodzenia Polski” dzieli się na 4 klasy.

- I — Wielki Krzyż
- II — Krzyż z gwiazdą
- III — Krzyż i wstęga
- IV — Krzyż mały

K A P I T U Ł A.

Wielki Mistrz: Prezydent Rzeczyposp. prof. IGNACY MOŚCICKI
Kancierz i Zastępca Wielkiego Mistrza, prof. Jan Kochanowski

„VIRTUTI MILITARI”

Ustawa z dn. 1/VIII-1919 r. orderu wojskowego „Virtuti Militari” przywraca (art. 1) ustanowiony Władzą Królewską w 1792 r. i potwierdzony Konstytucją Sejmu Rzplitej z dn. 23/IV-1793 r. order wojskowy pod nazwą „Virtuti Militari”. Order dzieli się na 5 klas.

- I — kl. stanowi: Wielki krzyż na wstędze
- II — „ „ Krzyż komandorski
- III — „ „ Krzyż kawalerski
- IV — „ „ Krzyż złoty
- V — „ „ Krzyż srebrny

Krzyż i Medal Niepodległości.

Rozp. Prezydenta Rzplitej z dn. 29.X 1930 r. (Dz. Ust. 75 poz. 59) ustanowiona została odznaka o charakterze wojskowym p. n. „Krzyż Niepodległości” i Medal Niepodległości, celem odznaczenia wszystkich tych, którzy czynnie zasłużyli się dla uzyskania Niepodległości Ojczyzny w okresie przedwojną światową lub podczas jej trwania, oraz w okresie polskich walk

oreźnych w latach 1918—1921 z wyjątkiem wojny polsko-rosyjskiej na obszarze Polski.

Dla tych, którzy walczyli z bronią w rękę o Niepodległość Ojczyzny przed wojną światową, lub poza szeregami armji, względnie walkę kierowali, ustanowiono „Krzyż Niepodległości z mieczami”.

Ordery powyższe nadawane były tylko do 1932 r. włącznie.

K R Z Y Ż W A L E C Z N Y C H.

Rozporządzeniem Rady Obrony Państwa z dnia 11 sierpnia 1920 r. ustanowiona została odznaka wojskowa p. n. „Krzyż Walecznych” celem nagradzania czynów męstwa i odwagi wykazanych w boju.

K R Z Y Ż Z A S Ł U G I.

Ustanowiony w 1923 r. Odznaka dla wojskowych i cywilnych za wybitne zasługi na różnych polach działalności obywatelskiej.

„Krzyż Zasługi” dzieli się na trzy klasy: Złoty, Srebrny i Brązowy.

K R Z Y Ż Z A S Ł U G I Z A D Z I E L N O Ś Ć.

Za czyn, spełniony w specjalnie ciężkich warunkach z wykazaniem wyjątkowej odwagi, z narażeniem życia lub zdrowia w obronie prawa, nietykalności granic państwowych oraz życia i mienia obywateli, mogą funkcjonariusze Policji Państwowej, Korpusu Ochrony Pogranicza, Straży Celnej, etc., otrzymać „Krzyż Zasługi za Dzielność” (Dz. Ust. Nr. 30 poz. 279 z 1928 r.). Krzyż Zasługi za Dzielność ma tylko jeden stopień i może być nadany tylko 3 razy tej samej osobie.

Do tej odznaki przywiązana jest dożywotnia pensja w wysokości 200 zł. (tylko przy pierwszym i drugim razie nadania). Krzyż nadaje Prezes Rady Ministrów na wniosek prełożonych Władz.

POLSKA SWEMU OBRONCY.

W celu przekazania pamięci potomnych wysiłku Narodu o utrwalenie niepodległości i zabezpieczenia granic Ojczyzny w wojnie 1918—1921 r. ustanowiono rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej w 1928 r. Medal Pamiątkowy — za wojnę 1918 — 1921 r.

MEDAL ZA RATOWANIE GINĄCYCH.

Ustanowiony rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 22 Marca 1928 r. (Dz. Ust. 37, poz. 351, rok 1928) „Medal za ratowanie ginących”, celem wynagradzania zasług położonych przy ratowaniu tonących oraz ofiar katastrof żywiołowych.

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY PAŃSTWA POLSKIEGO

PODZIAŁ NA WOJEWÓDZTWA:

- Białostockie** z siedzibą w Białymstoku, Pałac Branickich, tel. Centrala 37.
Kieleckie z siedzibą w Kielcach, Mickiewicza 2, tel. Centrala 25.
Krakowskie z siedzibą w Krakowie, Basztowa 22, tel. 111-41.
Lubelskie z siedzibą w Lublinie, Niecała 14, tel. Centrala 70.
Lwowskie z siedzibą we Lwowie, Czarneckiego 18, tel. Centrala 21.
Łódzkie z siedzibą w Łodzi, Ogrodowa 15, tel. 102-58.
Nowogródzkie z siedzibą w Nowogrodzku, Grodzka 4, tel. 31.
Poleskie z siedzibą w Brześciu n/B., Jagiellońska 6, tel. 1-34.
Pomorskie z siedzibą w Toruniu, Wały 2, tel. 37.
Poznańskie z siedzibą w Poznaniu, Golebia 1, tel. 42-11.
Stanisławowskie z siedzibą w Stanisławowie, Karpińskiego 7, tel. Centrala 1-72.
Śląskie z siedzibą w Katowicach, Jagiellońska, tel. 9 31.
Tarnopolskie z siedzibą w Tarnopolu, 29 Listopada 4, tel. 23.
Warszawskie z siedzibą w Warszawie, Aleje Ujazdowskie 5, tel. 8-13-32.
Wileńskie z siedzibą w Wilnie, Magdaleny 2, tel. 1-58.
Wołyńskie z siedzibą w Łucku, Plac Narutowicza, tel. Centrala 2-90.

PODZIAŁ WOJEWÓDZTW NA POWIATY:

W województwie Białostockim:	
Augustów	Szczuczyn Białostocki (siedziba Grajewo)
Białystok	Wołkowysk
m. Białystok	Wysokie Mazowieckie
Bielsk-Podlaski	
Grodno	
Łomża	
Ostrołęka	
Ostrów-Mazowiecka	
Sokółka	
Suwałki	

W Województwie Kieleckim:

Będzin	Końskie
Częstochowa	Kozienice
m. Częstochowa	Miechów
Ilża (siedz. Wierzbnik)	Olkusz
Jędrzejów	Opatów
Kielce	Opoczno
	Pińczów
	Radom
	Sandomierz
	Sosnowiec
	Zawiercie
	m. Zawiercie
	Stopnica (siedz. Busk)

Nowy Korzyn
Włoszczowa

W Województwie Krakowskim:

Biała
Bochnia
Brzesko
Chrzanów
Dąbrowa
Gorlice
Jasło
Kraków
Limanowa
Mielec
Myślenice
Nowy Sącz
Nowy Targ
Podgórze
Robczyce
Spisz Orawa
Tarnów
Wadowice
Żywiec

W Województwie Lubelskim:

Biała
Bilgoraj
Cielm
Garwolin
Hrubieszów
Janów
Krasnystaw
Lubartów
Lublin
m. Lublin
Łuków
Puławy
Radzyń
Siedlce

Sokolów
Tomaszów
Węgrów
Włodawa
Zamość

W Województwie Lwowskim:

Bóbrka
Brzozów
Cieszanów
Dobromil
Drohobycz
Gródek Jagielloński
Jarosław
Jaworów
Kolbuszowo
Krosno
Lisko
Lwów
m. Lwów
Łańcut
Mościska
Nisko
Przemyśl
Przeworsk
Rawa Ruska
Rudki
Rzeszów
Sambor
Sanok
Sokal
Tarnobrzeg
Turka
Żółkiew

W Województwie Łódzkim:

Brzeziny
Kalisz
Koło
Konin

Łask
Łęczyca
Łódź
Piotrków
Radomsko
Sieradz
Turek
Wieluń

W Województwie Nowogródzkim:

Baranowice
Lida
Nieśwież
Nowogródek
Slonim
Stolpce
Szczuczyn-Lidzki
Wolozyn

W Województwie Poleskim:

Brześć n/Bugiem
Drohiczyn
Kamień Koszyrski
Kobryń
Iwacewice
Pińsk
Prużana
Sarny
Stolin

W Województwie Pomorskim:

Brodnica
Chełmno
Chojnice
Działdowo
Grudziądz
m. Grudziądz
m. Gdynia

Kartuz
Kościerzyna
Lubawa
Morski (siedziba
w Wejherowie)

Sępólna
Starogard
Świecie
Tczew
Toruń
Tuchola
Wąbrzeźno

**W Województwie
Poznańskim:**

Bydgoszcz
Chodzież
Czarnków
Gniezno
Gostyń
Inowrocław
Jarocin
Kępno
Kościan
Koźmin
Krotoszyn
Leszno
Międzychód
Mogilno
Nowy Tomysł
Oborniki
Ostrów
Poznań Wschód
Poznań Zachód
Rawicz
Szamotuły
Szubin
Śrem
Wągrowiec
Wolsztyn
Września
Wyrzysk
Żnin

**W Województwie
Stanisławowskim:**

Dolina
Horodenka
Kalusz

Kołomyja
Kosów
Nadwórna
Rohatyn
Stanisławów
Stryj
Śniatyn
Tłumacz
Żydaczów

**W Województwie
Śląskim:**

Bielsko (Śląsk Cie-
szyński)

m. Bielsko
Cieszyn (Śląsk Cie-
szyński)

m. Huta Królewska
Katowice
m. Katowice
Lubliniec
Pszczyna
Rybnik
Świętochłowice
Tarnowskie Góry

**W Województwie
Tarnopolskim:**

Borszczów
Brody
Brzeżany
Buczacz
Czortków
Kopyczyńce
Kamionka Strumiłowa
Podhajce
Przemyślany
Skalat
Tarnopol
Trembowla
Zaleszczyki
Zbaraż
Zborów
Złoczów

**W Województwie
Warszawskim:**

Błonie (siedziba
Grodzisk)

Ciechanów
Gostynin
Grójec
Kutno
Lipno
Łowicz
Maków
Mińsk Mazowiecki
Mława
Nieszawa
Płock
Płońsk
Przasnysz
Pułtusk
Radzymin
Rawa Mazowiecka
Rypin
Sierpc
Skierniewice
Sochaczew
Warszawa
Włocławek

**W Województwie
Wileńskim:**

Brasław
Duniłowicze
Dzisna
Mołodeczno
Postawy
Święciany
Wilejka

**W Województwie
Wołyńskim:**

Dubno
Horochów
m. Kostopol
Kowel
Krzemieniec
Luboml
Łuck
Ostróg
Równe
Sarny
Włodzimierz
Zdolbunów.

Zaludnienie miast polskich

Zestawienia według wyników spisu ludności z dn. 9.XII.1931
(Daty dotyczące podziału ludności, oraz obszaru miast, zebrane
są na podstawie ankiet.)

Baranowicze 22.796

Według wyznań: rz. kat. 7883, prawosl. 4868, mojż. 9935, ewang.
90, bezwyzn. 20. Z mniejszości nar.: Żydów 9935, Białorus. 4698,
Rosjan 188, Niemców 8.

Będzin 48.256

Biała 23.122

Ludności niem. 556, żyd. 1615, innych 779.

Białystok stan z dn. I.VI 1935 98.365

Język polski jako ojczysty zadeklarowało 62 proc. resztą innej ej.

Bielsko 22.840

Ludności niem. 10.411, żyd. 2279, innych 235.

Borysław 43.667

Brześć n. B. 48.435

Bydgoszcz 117.528

Chełm 29.222

Czekał 21.256

Według wyznań: rz. kat. 20.201, mojż. 967, inn. 88. mniejsz. nar. 88

Częstochowa 117.594

Według wyznań: rz. kat. 93.140, ewang. 970, praw. 433, mojż. 26.839

Dąbrowa Górnicza 37.454

Według wyznań: kat. 32.027, żyd. 5190, inn. 237. narod. obc. 208

Drohobycz 32.622

W tem szacunkowo ok. 43 proc. Żydów i 26 Ukraińców.

Gdynia 30.210

Gniezno 29.924

Grodno 49.817

Grudziądz 50.304

Inowrocław (stan z dn. 1.V.1932 r.) **30.933**

W tem rz. kat. 29.922, ewang. 790, mojżesz. 143, prawosl. 78.
Z mniejszości nar.: Niemców 804, Żydów 143, inn. 75.

Jaroslław **22.330**

Kalisz **55.581**

Według wyznań: rz. kat. 34.519, ewang. 1250, mojż. 19.279, prawosl. 437, bezwyzn. 12, innych. 84.

Katowice **127.44**

Kielce **58.397**

Kowel **27.649**

Kraków **212.261**

Królewska Huta **80.734**

Kołomyja **33.385**

Kutno **23.451**

Lublin **112.539**

Lwów **316.177**

Łomża **25.045**

Łódź **605.467**

W tem mniejszości nar. 41 proc.

Łuck **35.700**

Mysłowice **22.530**

Według wyznań kat. 21.460, ewang. 654, mojż. 413.

Nowy Sącz **30.278**

Ostrowiec **26.216**

Pabjanice **45.614**

Pińsk **31.913**

Piotrków **51.281**

Według wyznań: rzym.-kat. 73 proc., żyd. 25 proc., ewang. 1/2 proc., bezwyzn. 1 proc., prawosl. 1/2 proc. Z mniejsz. nar.: Żydów 24 proc., innych 1 proc.

Płock **32.777**

Poznań **246.574**

Według wyznań: rzym.-kat. 97 proc., Mniejsz. nar.: 3 proc.

Pruszków **23.703**

Przemyśl **51.379**

Radom **78.063**

Radomsko **22.980**

Równe **40.647**

Z mniejsz. nar.: Żyd. 60.8 proc., Ukraińców 10.8 proc. in. 5.9 p.

Rybnik **23.046**

Rzeszów **29.677**

Sambor **21.977**

Według wyznań: rzym.-kat. 11.868, gr.-kat. 3696, mojż. 6394 in. 19

Siedlce **36.927**

Siemianowice (stan z 1.VII, 1932) ok. **39.000**

Skiernewice **20.191**

Sosnowiec **109.454**

Mniejszości narodowych 19.852.

Stanisławów **60.256**

Z mniejsz. nar.: Rusinów 15 proc., Żydów 40 proc. in. 2 proc.

Stryj **30.781**

Według wyznań: rz.-kat. 10.405, gr.-kat. 8495, mojż. 11.098, ewang. 752, orm. 4, prawosl. 27. Język polski jako ojczysty zadeklarowało 13.077 osób (42 proc.), inne języki 17,774 (58 proc.).

Suwałki **21.539**

Tarnopol **35.831**

Tarnów **45.235**

Tczew **22.728**

Tomaszów Mazowiecki **38.418**

Toruń **542.80**

Warszawa **1.173.750**

Wyznania chrześc. 824.986, mojż. 348.764. Dany dotyczą ludności zamieszkałej z d. 1.I.1932, bez wojska skoszarowanego.

Wilno **196.345**

Włocławek **56.277**

Włodzimierz **24.581**

Zamość **24.273**

Zawierce **32.973**

Według wyznań: rz.-kat. 27.147, mojż. 5647, inn. 179.

Zduńska Wola **22.904**

Zgierz **26.795**

Według wyznań: rz.-kat. 18.531, marjawitów 573, staro-kat. 383, mojż. 4544, ewang. augsb. 2640, baptystów 76, innych 47, z mniejszości nar.: Żydów 4437, Niemców 2895, innych 25.

Żyrardów **26.795**

Zaludnienie ziemi.

[Szacunkowo z początku 1930 r.]

Europa	495.000.000	mieszk. t. j. na 1 km ²	49
Azja	1.059.000.000	" " " " "	24
Afryka	145.000.000	" " " " "	4.8
Ameryka Płn.	165.000.000	" " " " "	6.7
Ameryka Płd.	79.000.000	" " " " "	4.3
Australja i Oceanja	9.000.000	" " " " "	1.1
Antarktyda	2.200	" " " " "	—

Ogółem zaludnienie ziemi wynosi 1.953 milionów mieszkańców (w zaokrągleniu).

Średnia gęstość zaludnienia ziemi: 13.4 i—14.9 na 1 km², bez uwzględnienia obszaru Antarktydy (14.300.000 km²).

Wobec trudności przystosowania się do sposobu życia w takich środowiskach, jak tundry polarne, pustynie i lasy równikowe, rozmieszczenie ludzi na kuli ziemskiej tak się ułożyło, że przeszło połowa lądu stałego jest zupełnie, albo prawie całkowicie pozbawiona mieszkańców.

Na 1000 mężczyzn przypada w krajach Europy zasadniczo więcej niż 1000 kobiet. Najwyższy stosunek wykazuje Łotwa (w r. 1925 na 1000 mężczyzn — 1145 kobiet). Jedyne Belgja (r. 1926) wykazuje 1000 na 1000, a tylko Bułgarja licy (r. 1926) na 1000 mężczyzn 995 kobiet. W Australji, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Argentynie, płd. Afryce, zaznacza się stała przewaga mężczyzn; na 1000 mężczyzn przypada tam 1000 do 900 kobiet.

SPORT JEST SZKOŁĄ DUCHOWEJ I FIZYCZNEJ TĘŻYZNY

Zaludnienie niektórych państw Europy.

(Witki ostatnich spisów, w tysiącach. W nawiasach rok spisu).

Niemcy	(—) — 65.100	Węgry	(1930) — 8.684
Anglja	(1931) — 46.047	Belgja	(1930) — 8.060
Francja	(1931) — 41.835	Holandja	(1930) — 7.920
Włocy	(1931) — 41.145	Portugalja	(1930) — 6.661
Polska	(1934) — 33.000	Danja	(1930) — 3.551
Czechosłow.	(1930) — 14.726	Łotwa	(1930) — 1.900
Jugosławja	(1931) — 13.930	Szwajcarja	(1930) — 4.067

Miasta liczące ponad milion mieszkańców.

(Liczby w nawiasach oznaczają rok spisu albo oszacowania ilość mieszkańców podana w tysiącach).

New-York (1930) 10.335, Londyn (1928) 7.849, Paryż (1926) 4.765, Berlin (1930) 4.550, Chicago (1930) 4.024, Buenos Aires (1928) 3.063, Filadelfja (1928) 2.750, Osaka (1929) 2.409, Moskwa (1930) 2.405, Szanghaj (1928) 2.300, Tokio (1929) 2.295, Wiedeń (1930) 1.991, Boston (1928) 1.900, Rio de Janeiro (1929) 1.840, Los Angeles (1928) 1.825, Detroit (1928) 1.818, Leningrad — dawna nazwa Petersburg, zmieniona została w styczniu 1924—(1930) 1.815, Hamburg (1930) 1.620, Peiping—poprzednia nazwa Peking — (1928) 1.500, Pittsburg (1928) 1.380, Kalkuta (1921) 1.328, Wuhan — miasto utworzone przez złączenie w r. 1927 trzech miast: Hankau, Wuchang i Hanjang — (1928) 1.300, Budapeszt (1930) 1.299, Liverpool (1927) 1.265, Cleveland (1929) 1.247, San Francisco (1928) 1.240, Birmingham (1928) 1.235, Warszawa (1935) 1.200, Bombay (1921) 1.176, Glasgow (1929) 1.132, Sydney (1929) 1.127, Neapol (1930) 1.110, Kairo (1927) 1.060, Manchester (1928) 1.059, St. Louis (1928) 1.059, Ateny (1928) 1.000, Kanton (1928) 1.000, Melbourne (1929) 1.000.

Czy zdobyłeś P. O. S. ?

Monety różnych krajów

Państwo	Znak skrócenia	Nazwa jednostki monetarnej i jej podział
Abisynja .	—	Talar Marji Teresy
Anglja .	£	1 Funt. ster.-20 szyl. (sh.) 1 Szyling—12 pensów (d)
Argentyna .	—	1 Peset—100 centavos
Austrja .	S	1 Szyling — 100 groszy
Belgja .	—	1 Belg — 100 centynów
Brazylja .	—	1 Milreis — 1000 reisów
Bułgarja .	L.	1 Lewa — 100 stotinków
Czechosłowacja .	K. cz.	1 Korona czeska—100 hal
Danja .	Kr. d.	1 Kor. duńska—100 oerów
Estonja .	M. est.	1 Marka est.—100 fenigów
Finlandja .	Fmk.	1 Marka fińska—100 penni
Francja .	Fr.	1 Frank—100 centymów
Gdańsk .	Gld.	1 Gulden — 100 fenigów
Grecja .	Dr.	1 Drachma — 100 leptów
Hiszpanja .	Pes.	1 Peset—100 centymów
Holandja .	Hfl.	1 Floren — 100 centów
Japonja .	Y.	1 Yen — 100 senów
Jugosławja .	Din.	1 Dinar — 100 parów
Kanada .	—	1 Dolar — 100 centów
Litwa .	Lit.	1 Lit — 100 centasów
Łotwa .	£.	1 Łat — 100 centymów
Meksyk .	—	1 Peso — 100 centavos
Niemcy .	R. M.	1 Marka — 100 fenigów
Norwegja .	Kr. n.	1 Korona — 100 oerów
Persja .	Ker.	1 Keran — 100 dinarów
Polska .	Zł.	1 Złoty — 100 groszy
Portugalja .	—	1 Escudo — 10 centavos
Z. S. S. R. .	R.	1 Rubel — 100 kopiejek
Rumunja .	Lei.	1 Leja — 100 bani
U. S. A. .	Dol.	1 Dolar — 100 centów
Szwajcarja .	Frs. sw.	1 Frank—100 centymów
Szwecja .	Kr. sz.	1 Korona — 100 oerów
Węgry .	P.	1 Pengö — 100 halerzy
Włochy .	L.	1 Lir — 100 centesimi

OPŁATY POCZTOWE I TELEGRAFICZNE.

Rodzaj przesyłki	W obrocie kraj. i z Gdańskiem	Obrót zagraniczny	
		z Austrja, Czechosłowacją, Rumunją i Węgrami	z Innymi państwami
Listy zwykłe			
do 20 gram	Zł. 0,25	Zł. 0,45	Zł. 0,55
„ 250 „	„ 0,50		
„ 500 „	„ 0,80	Zad. 20 gr. Zł. 0,25	„ 0,30
„ 1000 „	„ 1,20		
Listy miejscowe			
do 20 gram	„ 0,15		
„ 250 „	„ 0,30		
„ 500 „	„ 0,40		
„ 1000 „	„ 0,60		
Kar. poczt. zw.	„ 0,15	Zł. 0,25	„ 0,30
Karta poczt. z odpow.	„ 0,30	„ 0,50	„ 0,60
Karta poczt. miejscowa	„ 0,10		
Karta poczt. z odpow.	„ 0,20	łącznie z	Gdańskiem
Polecenie	„ 0,30	0,45	„ 0,45
Ekspres	„ 0,50	1,00	„ 1,00
dr. do 20 gr.	„ 0,05	Za każde 50 gr.	jak obok
dr. do 50 gr.	„ 0,10	— 10 groszy	
„ „ 100 „	„ 0,15		
„ „ 250 „	„ 0,25		
„ „ 500 „	„ 0,50		
„ „ 1000 „	„ 0,60		
„ „ 2000* „	„ 0,70		

Pocztą lotniczą.

Oplata dodatkowa, oprócz zwykłych opłat pocztowych:

listy	do 20 gram	— 10 groszy
ponad 20	do 50 „	— 20 „
„ 50	— 100 „	— 30 „
„ 100	— 250 „	— 80 „
„ 250	— 500 „	— 150 „
„ 500	— 1000 „	— 300 „
kartka pocztowa	—	10 „

Paczki zwykłe.

Waga	S T R E F A			
	1	2	3	4
	do 100 km.	100—300 km.	300—600 km.	ponad 600 km.
do 1 kg.	0,50	0,50	0,60	0,60
1—3 „	0,70	0,80	1,20	1,40
3—5 „	0,90	1,30	1,80	2,30
5—10 „	1,30	2,30	3,00	3,50
10—15 „	1,70	3,00	4,50	5,00
15—20 „	2,00	3,80	5,80	7,00

Oplata asekuracyjna za każde 100 zł. podanej wartości—10 groszy.

Przekazy pocztowe

	do 20 zł.	— 20 groszy
ponad 20	do 50 zł.	— 40 „
„ 50	— 100 zł.	— 60 „
„ 100	— 500 zł.	— 100 „
„ 500	— 1000 zł.	— 150 „
„ 1000	— 2000 zł.	— 200 „
„ 2000	— 5000 zł.	— 300 „

Telegramy

zwykły: od wyrazu 15 groszy, ponadto od każdego telegramu zasadnicza opłata 25 groszy; pilny — od wyrazu 30 groszy; miejscowy—od wyrazu 5 groszy, zasadnicza opłata 25 groszy; pilny — od wyrazu 10 groszy.

Telefon międzymiastowy

za 3 minutową rozmowę:

w godzinach silnego ruchu

w godzinach słabego ruchu

do 10 km.	20 groszy	15 groszy
ponad 10 „ 15 km.	30 „	20 „
„ 15 „ 20 „	40 „	25 „
„ 20 „ 25 „	50 „	30 „
„ 25 „ 50 „	100 „	60 „
„ 50 „ 100 „	200 „	120 „
„ 100 „ 200 „	300 „	180 „
„ 200 „ 300 „	350 „	210 „
„ 300 „ 400 „	400 „	240 „
„ 400 „ 500 „	450 „	270 „
„ 500 „ 600 „	500 „	300 „
„ 600 „ 700 „	550 „	330 „
„ 700 „ 800 „	600 „	360 „
„ 800 „ 900 „	650 „	390 „

za rozmowy pilne opłata jest podwójna.

Od Tatr wyniosłych po Bałtyku fale,
Jedna króluje wszędzie dziś zasada,
Ten się bogaci, kto oszczędza stale
i grosze swoje—do K. K. O. składa.

Książeczka K.K.O.
(Kom. Kasy Oszczędności)
jest cegielką złożoną pod podwaliny mocarstwowości gospodarczej Państwa.

Komunalna Kasa Oszczędności powiatu Białostockiego

Białystok, Sienkiewicza 28A, tel. 7-00.

Załatwia wszelkie czynności
wchodzące w zakres bankowości.

MIARY I WAGI.

Miary długości.

Polskie:

Pręt = $7\frac{1}{2}$ lokcia
 Łokieć = 2 stopom
 Stopa = 12 calom.

Metryczne:

Kilometr = 1000 metrom
 Hektometr = 100 metrom
 Metr = 100 centymetrom
 Centymetr = 10 milimetrom.

Porównanie miar polskich z metrycznymi.

14 wiorst = 15 kilometrom
 Pręt = 4 metrom i 32 centymetrom
 Łokieć = 57,6 centymetrom
 Stopa = 28,8 centymetrom
 Cal = 2,4 centymetrom
 Kilometr = 14|15 wiorsty
 Metr = 41,6 calom = niespełna $3\frac{1}{2}$ stopy
 Centym. = 0,415 (trochę więcej niż) $\frac{4}{10}$ cala.

Miary powierzchni.

Polskie:

Włoka = 30 morgom
 Morg = 300 prętom kwadratowym
 Pręt kw. = $56\frac{1}{4}$ lokcja kw. = 225 stopom kw.
 Stopa = 144 calom kwadratowym.

Metryczne:

Hektar(ha) = 100 aom = 10.000 metr. kw.
 Ar. = 100 metrom kw.

Porównanie miar powierzchni.

Morg = 5,598 metrom kw. = niespełna $\frac{6}{10}$ hektara
 Pręt kw. = 18,66 metrom kw.

Hektar(ha) = 1.786 morga, trochę więcej niż 1 i $\frac{3}{4}$ morga = 536 prętom kw.

Ar = 5,36 prętom kw. = nieco więcej niż $5\frac{1}{4}$ prętom kw.
 1 metr kw. = 3.02 łokci kw.

Miary objętości.

Polskie:

Korzec = 4 ćwiartkom = 32 garncom
 Ćwierć = 8 garncom
 Garniec = 4 kwartom
 Kwarta = 4 kwaterkom.

Metryczne:

Hektolitr = 100 litrom
 Litr = 1000 centm. sześciennym.

Porównanie miar objętości.

Korzec = 1 hektolitrowi i 28 litrom
 Garniec = 4 litrom
 Kwarta = 1 litrowi.

Metryczne dziesiętne:

Tonna = 1000 kg.
 Kwintal metr = 100 kg.
 Kilogram = 1000 gr.
 Hektogram = 100 gr.
 Dekagram 10 gr.

Uwaga: Gram jest to waga 1 cm. sześciennego, a kilogram 1000 centm. sześciennych wody dystylowanej przy temperaturze 4°C .

Wagi aptekarskie:

1 funt aptk. = $\frac{7}{8}$ handl. = 12 uncji = 359 gr.
 1 uncja = 8 drachmom 30 gr.
 1 drachma = 3 skrupułom = 3,7326 gr.
 1 skrupuł = 20 gramom 1,2442 gr.
 1 gram = 0,622 gr.

Porównanie wag.

Centnar metryczny (c) = 244 funtom
 Kilogram (kilo) = 2,44 (niecałe $2\frac{1}{2}$) funt.
 Funt = 409 gramom
 Łut = 12,8 gramom
 100 funtów = 41 kilogramom.

Na marginesie życia społecznego.

MOTTO: Pomyślny rozwój lotnictwa i obrony przeciwgazowej winien być jedną z najważniejszych trosk każdego obywatela, on bowiem zapewnia bezpieczeństwo Państwa.

I. Mościcki.

Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej

Najpotężniejszą organizacją społeczną w Polsce jest Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, znana powszechnie pod popularnym skrótem „L. O. P. P.”.

Organizacja ta jest przeznaczona jak sama nazwa wskazuje do racjonalnego zbudowania zrębów skutecznej obrony społeczeństwa na wypadek kataklizmu przyszłej wojny. Jest ona jednocześnie sprawdzianem dojrzałości politycznej narodu i jego troski o przyszłość, ponadto stanowi ona jeden z ważkich czynników wychowawczych społeczeństwa w poczuciu obowiązku i ofiary dla nowoczesnego państwa. Niezależnie od tego chlubnie wypełnia wychowanie nowego pokolenia „ludzi powietrza” których tak bardzo Polsce potrzeba.

L.O.P.P. wychodzi ze słusznego założenia, że połączone wysiłki społeczeństwa i rządu stworzyć mogą silną obronę Polski. Rozbieżne wysiłki organizacji społecznych są niecelowe i prowadzą do marnowania środków pieniężnych, złożonych z wielkim entuzjazmem i ofiarnością przez społeczeństwo nasze na rozwój lotnictwa i przygotowanie skutecznej obrony przeciwlotniczo-gazowej. Nic przeto dziwnego, że oparłszy program swej pracy na wymienionym postulacie L.O.P.P. w okresie swego 12-letniego istnienia osiągnęła wspaniałe rezultaty i wyprzedziła wszystkie inne organizacje społeczne w Polsce.

Wystarczy przejrzeć sprawozdania roczne zarządu głównego i zarządów okręgowych L.O.P.P., by przekonać się o ogromie prac przez organizację tę już dokonanych i jednocześnie stwierdzić, że nie spoczęła na laurach, że w pracy

swej nie tylko nie ustaje, lecz przeciwnie — coraz potężniej się rozwija, powiększa i ogarnia swą działalnością wszystko to, co bezpośrednio wiąże się z zagadnieniami obrony przeciwlotniczo-gazowej kraju i ludności.

W ramach krótkiego artykułu nie mieści się obraz działalności L.O.O.P.!

Działalność tej instytucji, która stała się już dziś dla Państwa niezbędną, nie polega na rzucaniu pięknych haseł i pisaniu wielkich programów, — lecz na czynach konkretnych i realnych.

Wybudowanie „Instytutu Aerodynamicznego”, „Instytutu Badań Technicznych Lotnictwa”, wysokogórskiej stacji meteorologicznej na najwyższym szczycie Czarnohory, „Instytutu Badań Chemicznych”, kilkunastu lotnisk, stworzenie i utrzymywanie swym kosztem „Warsztatów Lotniczych Politechniki Warszawskiej”, zaopatrujących nas w słynne R.W.D., organizowanie krajowych zawodów lotniczych, szkolenie corocznie kilkudziesięciu pilotów motorowych i tyluż szybowcowych, zakupywanie samolotów (w roku 1934-ym 100 sztuk), stworzenie w Polsce i stałe popieranie szybownictwa, założenie całej masy warsztatów szybowcowych i modelarskich, szkolenie co roku setek instruktorów oplg., wydawanie podręczników, pism i broszur — oto w streszczeniu drobna część działalności L.O.P.P.-u, której placówki rozsiane są po całym kraju.

Wyteżona i wielostronna praca L.O.P.P. wymaga dużych środków pieniężnych. Środki te czerpie L.O.P.P. ze składek członkowskich i dobrowolnych ofiar. A zatem podstawą istnienia tej organizacji jest uświadomienie obywateli i zrozumienie, jak wielkie rzeczy łatwo osiągnąć można kosztem niewielkiego wysiłku zbiorowego.

To też dla każdego myślącego obywatela jasną jest rzeczą, że należenie do L.O.P.P. jest jednym z ważniejszych obowiązków społecznych, że popieranie tej instytucji jest działalnością wzmacniającą nasze środki obrony kraju i że z rozwojem L.O.P.P.-u ściśle się wiąże jego własne i jego rodziny bezpieczeństwo.

Na terenie województwa białostockiego, w ostatnich dwóch latach stwierdzić można stały rozwój L.O.O.P.-u. Siecią swych kół L.O.P.P. objęła wszystkie powiaty i powoli docierać zaczyna nawet do wiosek.

Ciekawy objaw wysokiego wyrobienia obywatelskiego i zrozumienia ważności celów i zadań L.O.P.P. stwierdzić należy w powiecie ostrołęckim, gdzie wszyscy rolnicy bez względu na ilość posiadanej ziemi opodatkowali się dobrowolnie na rzecz L.O.P.P.-u po 5 gr. z morga.

Na czele L.O.P.P. w województwie stoi zarząd białostockiego okręgu wojewódzkiego L.O.P.P. w następującym składzie:

- prezes — Alfons Zgrzebnik, wicewojewoda
I wiceprezes — Witold Andrzejkiewicz, nacz. wydz. wojsk. urz. woj.
II wiceprezes — Olgierd Stetkiewicz, prokurator Sądu Okręg.
sekretarz — Mieczysław Artychowski, z-ca nacz. wydz. komunik. urz. woj.
skarbnik — Stefan Łapiński, dyrektor Banku Gospodarstwa Krajowego.

Zarządowi okręgu podlegają zarządy obwodów powiatowych, a tym ostatnim — zarządy kół.

Prace wyszkoleniowe prowadzi z ramienia zarządu okręgu inspektor okręgowy oplg., mjr. dypl. Orłowski Stefan, mając do pomocy iustruktorów rejonowych.

W województwie białostockim istnieje 297 kół członków rzeczywistych i 17905 popierających.

W stosunku do innych województw jest to liczba bardzo mała i przypuszczać należy, że w okresie 1936 r. znacznie się powiększy.

Przegląd całego życia społecznego
podaje w każdą sobotę

"TEMPO"

Niezależny krytyczno-informacyjny tygodnik białostocki

Prenumerata miesięczna w/m. 1 zł.
zamiejscowa 1 zł. 20 gr.

Redakcja i administracja: Białystok, Sienkiewicza 20

Telefon 3-52

Czytajcie!

Prenumerujcie!

Ufność we własne siły tworzy
wielkie narody i mocarstwa.
J. Piłsudski.

Liga Morska i Kolonjalna w Białymstoku.

Uświadamianie społeczeństwa o konieczności stworzenia realnej siły, zdolnej do obrony interesów Polski na morzu, o korzyściach płynących dla Państwa i wychodźstwa, jakie daje dostęp do morza, współpraca z wychodźstwem polskim zagranicą i podkreślanie konieczności tej współpracy z Macierzą nad utrwaleniem polskiej siły na morzu — oto zadania czołowe Ligi Morskiej i Kolonjalnej.

Dla urzeczywistnienia powyższych celów Liga Morska i Kolonjalna zorganizowała Fundusz Obrony Morskiej (F.O.M.), oraz Fundusz Akcji Kolonjalnej (F.A.K.).

Zadaniem Funduszu Obrony Morskiej jest gromadzenie funduszy drogą zbiórek publicznych na budowę okrętów wojennych.

Zadaniem zaś Funduszu Akcji Kolonjalnej jest rozwój handlu zamorskiego, rozbudowa żeglugi morskiej i marynarki handlowej, portów morskich i ich urządzeń, oraz współpraca z przemysłem związanym z żegluga morską, zdobywanie terenów kolonizacyjnych dla wychodźstwa polskiego i rynków zbytu na towary polskie. F.A.K. prowadzi akcję nad rozbudową dróg wodnych śródlądowych przez regulację rzek, budowę sztucznych dróg wodnych łącznie z pracami meljoracyjnymi i elektryfikacyjnymi.

Liga Morska i Kolonjalna pod względem administracyjnym jest dostosowana do administracyjnego podziału Państwa i dzieli się na: okręgi, obwody, oddziały i koła zbiorowe.

Okręg Białostocki (ul. Br. Pierackiego Nr. 10) obejmuje 31 oddziałów, liczących ogółem 9534 członków (stan z dn. 1.X.35 r.)

Na czele okręgu stoi zarząd w osobach:

- prezes — gen. bryg. inż. A. Litwinowicz, d-ca O.K.III
I wiceprezes — dr. Adam Piasecki, dyr. Izby Skarbowej
II " — gen. bryg. Cz. Młot-Fijałkowski
Sekretarz — mjr. Kretowicz Jarosław
Skarbnik — inż. Dauter Mieczysław

Wojewódzkie T-wo Opieki Społecznej „PRZYSTAŃ” w Białymstoku.

Wojewódzkie Towarzystwo Opieki Społecznej „Przystań” założone w roku 1920 przez ówczesnego Wojewodę Białostockiego p. K. Kirsta działalność swoją rozszerzyło na teren całego województwa. Na skutek kryzysu i nieprzewidzianych przeszkód działalność ta musiała się ograniczyć tylko na miasto Białystok. Członków w tej chwili liczy 1270, rekrutujących się przeważnie ze sfer robotniczych.

Zadaniem Towarzystwa jest przyjscia z pomocą dzieciom, pozostającym bez dozoru i wychowania i ulegającym wpływom ulicy, deprawującym się i w bliższej przyszłości mogącym zasilić szeregi elementów niepożądanych w społeczeństwie, przez:

- a) dożywianie w szkołach powszechnych,
- b) zakładanie przedszkoli i świetlic
- c) prowadzenie kolonji i półkolonji letnich.

W wykonaniu powyższego Zarząd Tow. „Przystań” podzielił miasto na 28 rejonów, wyznaczając na każdy rejon delegata, którego obowiązkiem jest:

- a) sporządzanie spisu dzieci, potrzebujących pomocy materialnej oraz opieki moralnej i
- b) werbowanie członków.

W chwili obecnej Towarzystwo prowadzi przedszkole, kolonje i półkolonje oraz świetlicę dla pracującej młodzieży zawodowo.

Środków do prowadzenia wyżej wymienionej akcji Towarzystwo czerpie ze składek członkowskich, imprez i udzielanych subwencji przez władze państwowe i samorządowe.

Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych

Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych jest instytucją prawno-publiczną, odgrywającą doniosłą rolę w życiu gospodarczym Państwa, gdyż swą działalnością w znacznym stopniu przyczynia się do złagodzenia groźnej w swych skutkach klęski ogniowej, która w zastraszający sposób szerzy się rok rocznie w Polsce, niszcząc bezpowrotnie lwia część dobytku narodowego, będącego wytworem pracy ludzkiej.

P.Z.U.W. działa na mocy rozporządzenia P. R. z dnia 27 maja 1927 r. o przymusie ubezpieczenia od ognia i o P.Z.U.W. z uwzględnieniem późniejszych zmian (jednolity tekst według obwieszczeń Ministra Skarbu z dnia 2 grudnia 1932 r. Dz. U. R. P. z dnia 18 stycznia 1933 r. Nr. 3).

Na podstawie wyżej cytowanego rozporządzenia P. R., przymusowi ubezpieczenia od ognia w P. Z. U. W. podlegają wszystkie budowle w całkowitej sumie oszacowaniu z wyjątkiem:

1) stanowiących własność Państwa Polskiego, 2) zajmowanych przez poselstwa i konsulaty państw obcych, o ile stanowią własność tych państw — z zastrzeżeniem wzajemności, 3) fabrycznych, 4) narażonych na wyjątkowo wysoki stopień niebezpieczeństwa i t. p.

Budowle podlegające przymusowi ubezpieczenia, muszą być ubezpieczone w 2/3 sumy oszacowania w P. Z. U. W., w 1/3 zaś sumy oszacowania mogą być ubezpieczone w P. Z. U. W. lub innym zakładzie ubezpieczeń, działającym w Polsce.

Prócz tego P. Z. U. W. uprawniony jest do prowadzenia przymusu ubezpieczenia od ognia mienia ruchomego w gospodarstwach rolnych, uchwalonego przez poszczególne sejmiki powiatowe (rady powiatowe) na obszarze powiatów.

P. Z. U. W. uprawniony jest również do przymusowego ubezpieczenia pól od gradobicia na obszarze województw, na zasadzie powziętych uchwał sejmików wojewódzkich.

P. Z. U. W. prowadzi działy dobrowolnych ubezpieczeń od ognia i gradobicia, a z dniem 31.VII—1935 r. uruchomił nowe działy dobrowolnych ubezpieczeń: 1) od kradzieży z włamaniem 2) od odpowiedzialności cywilnej, 3) od następstw wypadków i 4) od auto—casco.

P.Z.U.W. wydatnie subsyduje prace związane z organizowaniem akcji przeciwpożarowej, w tym celu udziela zasiłków Związkom Straży Pożarnych R. P. oraz istniejącym i nowopowstałym na obszarze państwa placówkom pożarnym.

P.Z.U.W. udziela pomocy związkom samorządowym na budowę wytwórni materiałów ogniotrwałych w celu rozsprzedaży ich ubezpieczonym po cenach niższych oraz na ogniotrwałą odbudowę po pożarach.

Władza nadzorcza i ustrój P. Z. U. W.

Nadzór nad P.Z.U.W. sprawuje Minister Skarbu.

Na czele P.Z.U.W. stoi Naczelnny Dyrektor prof. Wł. Strzelecki, który jest bezpośrednim zwierzchnikiem personelu Zarządu Centralnego, inspektoratów wojewódzkich i powiatowych. Organami P.Z.U.W. na obszarze województw i powiatów są Inspektorowie Wojewódzcy i powiatowi, ci zaś ostatni służbowo uzależnieni są pośrednio od inspektorów wojewódzkich.

Wyniki działalności podstawowej Inspektoratu Wojewódzkiego w Białymstoku są następujące:

Na dzień 1.I—1935 r. portfel działu przymusowych ubezpieczeń budowli od ognia wynosił — 238662 nieruchomości, zawierających 747856 budowli, oszacowanych na sumę zł. 766.981.350.— ubezpieczonych zaś na sumę zł. 744.515.920.— ze składką roczną zł. 3.550.225.

Na ogólną sumę zł. 11076900.— składki rocznej z r. 1934 i zaległej z lat ubiegłych w okresie roku 1934 ściągnięto 41,3% tej kwoty.

W roku 1933 na poczet składki rocznej i zaległej z lat ubiegłych, wynoszącej kwotę zł. 11280100.— ściągnięto za ledwie 29,2%.

W okresie roku 1934 uregulowano 1971 szkód z lat ubiegłych i z r. 1934 na sumę zł. 2076300.

W służbie św. Florjana

Do szeregu najniezbędniejszych instytucji, istniejących na terenie województwa białostockiego należy Okręgowy Związek Straży Pożarnych R. P. w Białymstoku, z inspektorem pożarniczym i referentem do spraw drużyn samarytańsko-pożarniczych na czele.

Pozatem na terenie powiatów rozwijają swą działalność oddziały powiatowe Związków Straży Pożarnych R. P., które na ogólną ilość 12 powiatów zatrudniają 8 instruktorów pożarniczych.

Do zakresu działalności personelu technicznego Związku należy: częste organizowanie kursów szkoleniowych, mających na celu bojowe usprawnienie funkcjonowania placówek pożarnych, urządzenie zjazdów i zawodów ćwiczebnych, wykonywanie wszelkich zarządzeń władz administracji państwowej, przewidzianych ustawą przeciwpożarową, oraz uświadamianie ludności o grożącym jej niebezpieczeństwie ze strony klęski ogniowej i propagowanie stosowania środków zapobiegawczych powstawaniu pożarów i t. d.

Na obszarze województwa rozwija swą pożyteczną działalność przeciwpożarową 531 ochotniczych straży pożarnych, 49-kolejowych, fabrycznych i szkolnych oraz 2 zawodowe — łącznie 582 straże oraz 21 drużyn samarytańsko-pożarniczych.

Z powyżej wymienionej liczby 582 straży pożarnych 29 posiada należyte zaopatrzenie w sprzęt motorowy.

Zaznaczyć należy, że w historii rozwoju tak pożytecznej placówki jaką jest Związek Straży Pożarnych R. P. na terenie naszego województwa p. inż. Roman Łada zajął specjalną kartę, dowodem czego jest piastowany przez niego urząd Prezesa Okręgu Zw. Straży Pożarnych od lat ośmiu bez przerwy.

Władzami Białostockiego Okręgu Wojewódzkiego Związku Straży Pożarnych R. P. są:

Rada Białostockiego Okręgu Wojewódzkiego,

na czele której stoi

Prezes — Zgrzebniok Alfons, wicewojewoda

Zarząd Białostockiego Okręgu Wojewódzkiego

którego skład jest następujący:

Prezes — inż. Łada Roman inspektor woj. P.Z.U.W.

I Wiceprezes — Dr. Siemaszko Zygmunt
II „ — Dyr. Biegański Józef

ze względu na ustąpienie
z powodu zmiany swego
miejscza zamieszkania, na
najbliższym posiedzeniu
Zarządu Okręgu nastąpi
wybór nowych wiceprez.

Sekretarz — Pstrokoński Czesław — Suwałki

Skarbnik — Markus Izaak

Członkowie: pułk. Łada Bronisław — Łomża

Świderski Zygmunt,

naczelnik miejskiej straży pożarnej

i Borowy Zbigniew,

inspektor pożarnictwa na wojew. białostockie.

D Z I A Ł

krajoznawczy

Województwo Białostockie.

Szkic historyczny i charakterystyka.

Województwo Białostockie, mieszanina różnych pod względem historycznym i rozwoju kultury terenów, w obecnym stanie zajmuje obszar 32.671.27 klm²; posiada około 1.500.000 ludności i obejmuje kompleks 13 powiatów łącznie z miejskim powiatem Białostok, z których 4 północnych graniczy w Prusami Wschodnimi i Litwą, 2 od zachodu z województwem warszawskim, 2 od wschodu z województwem wileńskim i nowogródzkim i 3 od południa z województwem poleskim i lubelskim.

Podlasie historyczne, które częściowo weszło w skład województwa białostockiego leżało na granicy Litwy i Korony, a zamieszkałe przez bitnych i dzikich Jadźwingów, było nieraz terenem morderczych walk, których ślady rozsiane są po całym Podlasiu w postaci kurhanów i mogił, a które po dzień dzisiejszy upamiętnione zostały w legendach ludowych.

Kazimierz Jagiellończyk, chcąc przyłączyć Podlasie do Litwy rozpoczął o nie wojnę z nieprzyjacielem wówczas Mazowszem, jednak dopiero Zygmunt I Stary, organizując W. Ks. Litewskie przyłączył doń Województwo Podlaskie, które w 1569 r. Sejm Lubelski przywrócił Koronie.

Województwo Podlaskie graniczyło na północy z województwem trockim i Prusami. Wschodnia granica między Podlasiem a woj. Trockim zaczynała się od Augustowa i biegła korytami rzek Netty, Biebrzy i Brzozowej Korony do wsi Brzozowej Korony, a następnie do Wasilkowa i Białegostoku tak, że Wasilków leżał w woj. trockim a Białostok na Podlasiu.

Od rzeki Supraśli pod Wasilkowem biegła sucha granica do wsi Gródka nad Narwią, następnie zachodnim brzegiem Puszczy Białowieskiej, która leżała wówczas w woj. brzesko-litewskim. Sucha ta granica dochodziła do rzeki Nurca, a dalej aż do Niemirowa nad Bug i na południe aż po Parczów.

W roku 1578 Pawiński w „Źródłach dziejowych” wymienia w województwie podlaskim następujące miasta: Bielsk, Narew(?), Knyszyn, Augustów, Kleszczele, Suraż, Tykocin, Goniądz, Rajgród, Drohiczyn, Mokoboty, Węgrów, Mordy, Sokółów, Międzylesie, Ciechanowiec, Siemiatycze, Wys. Litewskie, Mielnik i Łosice.

Od 1656 r. Podlasie miało przejść w posiadanie ks. Bogusława Radziwiłła z nadania Gustawa Karola Szwedzkiego, lecz klęska jaką król szwedów odniósł pod Prostkami i ostateczne zgniecenie zbuntowanego Radziwiłła w 1657 r. przez hetmana Gosiewskiego i Pawła ks. Sapiechę w Tykocinie, stały się grobem dumnych planów ks. Radziwiłła.

Ten sam Tykocin wraz z Białymstokiem otrzymał w 1660 r. pogromca szwedów Stefan Czarnecki.

Po trzecim rozbiórze Rzeczypospolitej w r. 1795 przeważna część Podlasia przeszła pod panowanie pruskie i weszła, wraz z częścią Żmudzi, województwa trockiego i Mazowsza, w skład departamentu białostockiego. Departament ten miał w przybliżeniu 550 mil kwadratowych i dzielił się na 11 powiatów: Marjampol, Kalwarja, Wigry, Dąbrowa, Białostok, Bielsk, Drohiczyn, Suraż, Goniądz i Łomża. Stolicą był Białostok.

Po pogromie Prus przez Napoleona I i po pokoju w Tylży, utworzono w r. 1807 Księstwo Warszawskie, do którego następnie w r. 1809 została wcielona również i ta część Podlasia, która po rozbiórze dostała się pod panowanie Austrii. Z części tej utworzono nowy departament siedlecki, z departamentu zaś białostockiego, przedtem jeszcze, w części departament łomżyński ze stolicą w Łomży, w części zaś obwód białostocki z miastem stołecznym Białymstokiem.

Po utworzeniu na kongresie wiedeńskim w 1815 roku Królestwa Kongresowego, powstało województwo podlaskie, w skład tego weszła jednak tylko część Podlasia, na lewym brzegu Bugu leżącą, a obok niej włączono znaczne przestrzenie Mazowsza, województwa lubelskiego i brzeskiego.

Wskutek rozbiorów Polski, granice Podlasia uległy więc zupełnie zmianie, a Podlasie pierwotne, to historyczne, znalazło się ostatecznie aż w czterech byłych guberniach carskiej Rosji. Najmniejsza jego część leżała w gub. suwalskiej. (Rajgród i Augustów), nieco większa w Łomżyńskiej (cały powiat mazo-

wiecki), znacznie większa część w gub. siedleckiej (Węgrów, Sokółów, Międzyrzec) a największa w gub. grodzieńskiej (Goniądz, Knyszyn, Białystok, Bielsk, Siemiatycze, Mielnik, Drohiczyn).

Wojna wszechświatowa, dała możliwość wskrzeszenia niepodległej, zjednoczonej Polski, pozwoliła powołać dawne nazwy i cały ustrój jej do podziału na województwa. Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej, ustawą z dnia 2-go sierpnia 1919 r. (Dz. Ust. Nr. 65 poz. 395) powołał do istnienia między innymi i województwo białostockie. W skład jednak tego ostatniego weszła część tylko historycznego Podlasia, większą część utworzono z b. Kongresówki i z części b. gub. suwalskiej.

Teren województwa jest przeważnie nizinny, miejscami pagórkowaty. Znaczne obszary leśne, położone w powiatach: augustowskim i suwalskim (puszcza augustowska) bielskim i wołkowyskim (puszcza białowieska) i grodzieńskim — nie zmieniają wybitnie rolniczego charakteru województwa. Jedynie Białystok i okoliczne miasteczka: jak Supraśl, Gródek, Michałowo, Wasilków i inne tworzą okrąg silnie rozwiniętego przed wojną przemysłu włókienniczego.

Punktem wyjścia wszystkich wycieczek jest oczywiście wojewódzkie miasto Białystok, ze sławnym ongiś pałacem Branickich „Wersalem Podlaskim” zwanym, pochodzącym z XVIII wieku, będącym kopią Wersalu. Mały kościół, dawna poczta, ratusz i kilka starych budynków, jak ochronka siostr Szarytek (dawniej klasztor), lub budynek w którym mieści się „Café Club” lub rest. „Gastronomja”, pochodzą z owego okresu.

Pięknie położone na wzgórzu nad rzeką Niemnem Grodno jest najstarszą osadą województwa. Czysta polska kultura, ciekawe budowle odtwarzające style wszystkich stuleci, z pośród których na wyjątkową uwagę zasługuje najstarszy kościółek na Koloży, stary zamek nad Niemnem i Fara grodzieńska, muzeum państwowe, miejskie muzeum przyrodnicze, ogród zoologiczny i inne czynią Grodno ciekawym dla turystów obiektem.

Na północo-wschód od Grodna leży malownicze zdrojowisko nadniemeńskie: Druskieniki.

Następnie o 13 klm. od Białegostoku, w ładnej zalesionej okolicy na wąską, lecz bystrą rzeką Supraślą leży miasteczko tej samej nazwy: Supraśl, w którym na uwagę zasłu-

guje dawny klasztor O.O. Bazylianów z warowną świątynią — bazyliką z XVI w. — najwspanialszym okazem budownictwa późnogotyckiego.

Słabo rozwinięty ruch turystyczny w Polsce skierowany był dotychczas przeważnie w kierunku na Białowieżę.

Liczne jeziora rozrzucone przeważnie w północno-wschodniej części województwa, olbrzymie jak na obecne czasy puszcze (białowieńska i augustowska) i wielkie bory, (pozostałości puszczy Kurpiowskiej między którymi wiją się trzy serpentyny większych rzek jak, Niemien, Narew i Bug z dopływami, tworzą w niektórych miejscach uroczyska, jakimi żadne inne województwo poszczycić się nie może. Niestety wszystkie te piękne ustronia, te potężne rezerwoary czystego powietrza są bardzo mało znane szerszym rzeszom turystów.

Województwo białostockie składa się z ludności polskiej (około 1.000.000), t. zw. białoruskiej (około 270.000), niemieckiej (około 15.000), resztę stanowią Żydzi poza drobnym odsetkiem innych narodowości.

Największą cyfrę ludności wykazuje powiat białostocki (ponad 200.000), najniższą powiat szczuczyński (ponad 60.000)

Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych

Inspektor Wojewódzki

Białystok, ul. Br. Pierackiego 7. Tel. 2-22

- 1) Referat Ogólny
- 2) Referat Ubezpieczeń Przymusowych Budowli od Ognia
- 3) Referat Ubezpieczeń Dobrowolnych a) Sekcja Ubezpieczeń Ogniowych i b) Sekcja Ubezpieczeń Gradów,
- 4) Referat Pogorzelowy
- 5) Referat Rachuby.

Inspektor Ubezpieczeń na powiat Białostocki

Białystok, ul. Br. Pierackiego 7. Tel. 2-22.

Puszcza Białowieska.

Pierwszą wzmiankę historyczną o Puszczy Białowieskiej spotykamy w dziele Długosza z połowy XV-go stulecia. Nazwę swą otrzymała Białowieża prawdopodobnie od zamku z białą wieżą, jaki mógł tu być wystawiony przez jednego z książąt litewskich.

Puszcza Białowieska była własnością panujących, którzy otaczali ją wyjątkową opieką jako teren wielkich łowów. Do Białowieży zjeżdżał Jagiełło z w. ks. Witoldem w 1409 r. na 8-dniowe polowanie celem zaopatrzenia wojska w żywność przed wojną krzyżacką. Istniał tu zamek, który wznosił prawdopodobnie Giedymin. Dziś uroczysko pozameczne jest tu zwane Zamczyskiem. Są tu także i ślady polowań króla Stefana Batorego, którego imieniem nazwana została góra, na której pono namiot królewski miał być rozbity.

W XVI wieku została Puszcza pomierzona i otrzymała leśną straż, która przedewszystkiem chroniła zwierzynę.

Jak fama głosi August III wystawić tu kazał drewniany pałac myśliwski, który przetrwał do czasów przedrozbiorowych, a ostatni król polski Stanisław August nakazał dobudować 2 pawilony. Pałac ów zniszczony został przez jazdę francuską pod wodzą gen. Latur-Maubourge w przemarszu przez Puszcę w 1812 r.

Zamek obecny został wzniesiony przez Aleksandra III-go, a domek myśliwski, obecnie kasyno w parku — przez cara Aleksandra II-go. Istniał tu kiedyś obelisk z piaskowca postawiony na pamiątkę polowania Augusta III — w dn. 27 września 1752 r., został on jednak przez Rosjan wywieziony i dopiero dzięki staraniom Komisji Rewindykacyjnej zwrócony, lecz rozbity na 2 części: obelisk ten wkrótce stanie na swym dawnym miejscu.

Z punktu widzenia gospodarczego zainteresowano się Puszcą dopiero za Stanisława Augusta a specjalna karta należy się podskarbiemu Antoniemu Tyzenhauzowi za jego zasługi w rozwoju przemysłu drzewnego. Osadzani przez Tyzenhauza Mazurzy (t. zw. budnicy) trudnili się wypalaniem smoly,

dziegciu i potażu. Osady w Puszczy jak Pogorzelce, Czermszki i Budy, są właśnie pozostałościami po owych sprowadzonych tu Mazurach.

Najgorszym bodajże okresem dla Puszczy były czasy po III-cim rozbiore Polski do czasu utworzenia księstwa Warszawskiego, kiedy to potężne bandy dywersantów i kłusowników znajdowały bezpieczne ukrycie w mrocznych jej ostępach.

Pod panowaniem carów Puszcza należała do kategorii lasów państwowych i wraz z skonfiskowaną przez Mikołaja I Tyszkiewiczowi puszcą Świsłocką cieszyła się stałą opieką, jako teren łowów panujących. Olbrzymi obszar Puszczy, tajemnicze mroki ostępów były prawie że niedostępne dla człowieka, przeto Puszcza sławna była z liczego i różnorodnego zwierz. W 1889 r. została ona włączona do kategorii prywatnych dóbr cesarskich.

Drugim z kolei ciężkim okresem Puszczy były lata 1915 do 1919, w których bezkarnie prowadzili swą rabunkową gospodarkę Niemcy. Po wypędzeniu bolszewików z Polski i ustabilizowaniu się stosunków politycznych Rząd Polski mógł dopiero od 1920 r. rozpocząć prace nad przywróceniem stanu pierwotnego.

Puszcza Białowieska stanowi największy obszar leśny w Europie Środkowej, położona jest po obu stronach rzeki Narewki i zajmuje łącznie z puszcą Świsłocką oraz sąsiadującymi Ładzka i Szereszewska ogromny obszar 142.926 ha.

Cały ten obszar jest położony na terytorjum województwa białostockiego (powiat wołkowyski i bielski) oraz częściowo woj. poleskiego (pow. prużański).

Wielka wojna światowa zadała gospodarce leśnej naszej Ojczyzny krocie dotkliwych ran w postaci wyrębów niemieckich, rozsianych po całym obszarze pożarów, a także klęski kornika, który zdziesiątkował drzewostany świerkowe, zgładzenia z jej oblicza króla Puszczy — żubra i szereg innych.

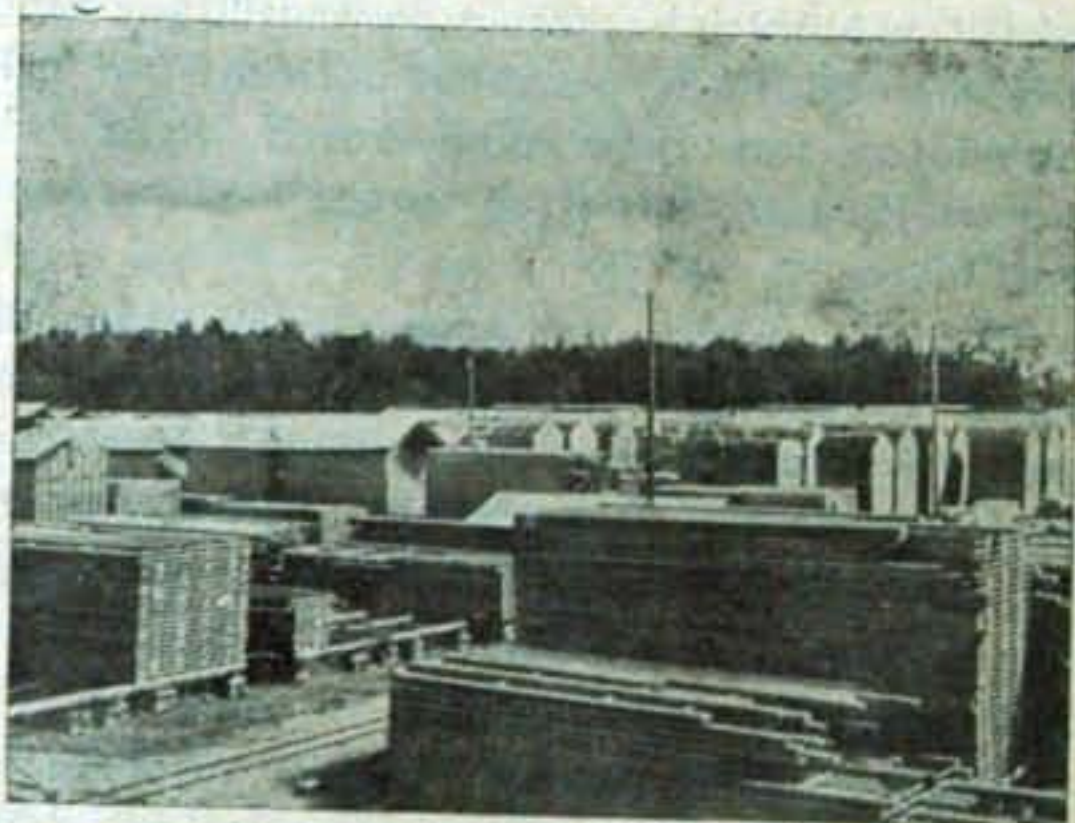
Blizny po powstałych ranach pozostały i przejdzie jeszcze długi okres czasu, póki ślad po nich zatrze się. Przyznać jednak należy, że w tak krótkim czasie Ministerstwo Rolnictwa (administracja lasów państwowych) — zdziałało nad podziw dużo. Wysiłki uwieńczone zostały faktem stabilizacji stosunków w puszczy i wydatnego polepszenia jej stanu gospodarczego.

Liczne bagna, rozsiane po słabo sfałdowanej równinie dają początek wielu rzekom, z których większość należy do zlewisk Bałtyku jak Narew, biorąca początek w uroczystku zwanym Orłowe Błoto, Narewka, lewy dopływ Narwi, Leśna — dopływ Bugu. Jasiołda, dopływ Prypeci, bierze początek z topieliska zwanego Wielkim Nikorem — należy do systemu rzeczno Dniepru, a do zlewiska Morza Czarnego.

W samym środku Puszczy na olbrzymiej, zajmującej około 2000 ha polanie znajduje się osada zwana Białowieżą z pałacem, otoczonym parkiem i wsie Podolany, Zastarza i Stoczek.

W murach pałacu (część zachodnia) mieści się także stworzone za czasów odrodzonej Polski godne zwiedzenia muzeum przyrodnicze puszczańskie, posiadające dużo cennych zabytków, oraz szkoła dla leśniczych. Przez park przepływa rzeka Narewka, tworząc przed pałacem piękne 2 stawy.

Białowieża odbudowała się po zniszczeniach wojennych i rozbudowuje się w dalszym ciągu bardzo pomyślnie, co także dobitnie świadczy o wzrastającym dobrobycie ludności, mającym swe źródło w stabilizacji stosunków, oraz zaprowadzeniu pierwszorzędnej i racjonalnej gospodarki w Puszczy.

Fragment Tartaku Państwowego w Hajnówce.

Tartaki (w Stoczku, w Grudkach i Hajnówce) bogato rozbudowana przez Rząd Polski sieć kolejek leśnych, zakłady chemicznej przeróbki drewna (w Hajnówce), terpentyniarnie (Białowieża i Hajnówka) oraz praca w lesie zatrudniają duży procent ludności, dając jej możliwość stałego zarobkowania i polepszania swego bytu.

Szczególnie imponująco przedstawia się działalność Tartaku Państwowego w Hajnówce, który stanowi jedną z największych jednostek tartacznych w Naczelnej Dyrekcji Lasów Państwowych i swoją pracą, energicznie administrowany przez p. dyr. inż. Jacynicza przyczynił się do stworzenia polskiemu drewnu zbytu zagra-

nicą, z temsamem podniesienia tej gałęzi przemysłu narodowego, jakie to zadanie zostało przed paru laty zapoczątkowane, a obecnie tak wysoko postawione

Eksportowy plac tarcicy.

przez Naczelną Dyrekcję Lasów Państwowych, pod kierownictwem p. naczelnika Adama Loreta.

W drzewostanie Puszczy znajdujemy przeróżne kombinacje zrzeszeń bodajże wszystkich gatunków drzew krajowych, począwszy od suchych borów sosnowych po przez lasy mieszane i czyste drzewostany liściaste, do ubogich bagnistych.

Jak wielka jest różnorodność typów drzewostanów w Puszczy tak też i rozmaita jest flora zielna i roślin niższych. Znajdziemy tu przeróżne gatunki traw, bluszczów, grzybów, paproci, mchów i porostów.

Równie bogato jak flora przedstawia się tu i fauna.

Zwierzostan w Puszczy Białowieskiej według ostatnich danych w drugiej połowie r. 1935 przedstawia się następująco: 17 żubrów, 540 jeleni, 3150 sarn, 740 dzików, 2500 zajęcy, 50 rysiów, 40 wilków, 920 lisów, 170 borsuków.

Niektóre z tych zwierząt, jak żubry i rysie należą do unikatów zoologicznych, niezmiernie rzadko spotykanych w innych częściach Europy.

Z ptaków spotykamy tu wszelkiego rodzaju gatunki:

dziesięciolów, kaczek, głąszczów (około 1000 szt.), cietrzewi (około 750 szt.), pułacz, orlika, jastrzębia, myszówkę, kanię, nura, perkoza, kruka i wiele innych.

Tutaj należy zaznaczyć, że zwierzostan Puszczy wyniszczony doszczętnie do czasu objęcia jej w posiadanie przez Rząd Polski, dzięki wyteżonej pracy i zabiegom miejscowej administracji podniósł się bardzo wydatnie. W związku z uznaniem Puszczy za teren polowań reprezentacyjnych Głowy Państwa, zwierzostanowi można wróżyć dalszy, jeszcze bardziej pomyślny rozwój.

Na terenie Puszczy zaprowadzona została racjonalna gospodarka leśna, która z jednej strony zapewni Państwu osiągnięcie należytych korzyści materialnych, a z drugiej, — umożliwi pomyślny dalszy byt samej Puszczy.

Mając na widoku zachowanie dla celów rodzimej i europejskiej nauki leśnej i doświadczalnictwa części Puszczy w stanie nienaruszalnym przez gospodarczą interwencję człowieka, Ministerstwo Rolnictwa stworzyło w jej środku piękny Park Narodowy, w postaci osobnej jednostki administracyjnej Nadleśnictwa Rezerwat, o powierzchni 4.640 ha.

W specjalnie ogrodzonym 50-morgowym zwierzyńcu — (Nadleśnictwo Zwierzynieckie, osada Zwierzyniec) przebywa pod troskliwą opieką 17 sztuk żubrów. Z czasem ilość ich będzie powiększona, a to w miarę naturalnego przyrostu lub zakupu dalszych sztuk.

Przy Izbie Rzemieśniczej w Białymstoku

POWSTAŁO I ROZPOCZĘŁO SWĘ CZYNNOŚĆ

BIURO

Organizacyjno-Handlowe Rzemiosła

Cel B. O. H. R. — Dostawy — Tani surowiec Eksport

B. O. H. R. — Informuje — Organizuje

B. O. H. R. — Dopomaga zakładom rzemieślniczym

Adres: Białystok, Pierackiego Nr. 1A

Telefon 17-97.

Puszcza Augustowska

Puszcza Augustowska obejmuje teren pomiędzy rzeką Biebrzą a linią Suwałki—Sejny. Obecnie teren ten stanowi przestrzeń 107,653 ha i jest resztą kolosalnego obszaru lasów niegdyś ciągnących się nieprzerwanie od Mazowsza ku Białowieży.

Pod względem administracyjnym puszcza jest dziś podzielona na 12 nadleśnictw państwowych, podległych Dyrekcji Lasów Państwowych w Siedlcach. Nadleśnictwa noszą nazwy: Białobrzeskie, Podmiejskie, Serwskie, Szczebro-Olszańskie, Suwalskie, Kraśniańskie, Krasnopolskie, Pomorskie, Kurjańskie, Hańczańskie, Augustowskie i Dowszpużskie.

Pod względem florystycznym puszcza stanowi ciekawy przedmiot badań dla przyrodników. Monografia, wyczerpująca to zagadnienie, nie jest dotychczas przez nikogo opracowana.

Teren puszczy należy do wschodniej części pojezierza mazurskiego.

W okresie lodowca wody górnego Niemna spływały doliną Czarnej Hańczy, Netty, Biebrzy i Narwi do Wisły, stąd powstały obecne bagna nad Biebrzą, oraz w większych wklęsłościach, wyłobionych przez tenże lodowiec powstały liczne jeziora. Liczne moreny nadały całemu terenowi puszczy falisty kształt powierzchni, z usianymi gęsto głazami granitowymi, oraz żwirem i polami piaszczystymi.

Drzewostan puszczy (sosna i świerk) w obecnym czasie zmienia się w swej strukturze ze względu na zmiany zachodzące w warunkach siedliskowych. Przeważa sosna, zajmująca obecnie największe obszary puszczy, gdyż warunki edaficzne terenów, na których rośnie, nie sprzyjają rośnięciu w tych miejscach innych drzewostanów. Sosna zaś dzięki swemu systemowi korzeniowemu i należąc w dodatku do gatunku roślin grzybożywnych ma możliwość wegetacji na jałowych, piaszczystych terenach.

Serwy pow. augustowskiego kryje pod taflą swych spokojnie płynących wód słynne ryby sielawy. Z jeziorem tym, za pomocą bocznego kanaliku łączy się jedno z najpotężniejszych dzieł kraju naszego: Kanał Augustowski. Kanał ciągnie się sztucznym przekopem lub skanalizowanym korytem rzek, poprzerynany jest licznymi szluzami, a niewątpliwie miłe i nie powszednie wrażenie sprawia sam proces podróży po kanale, bowiem łódź wprowadzona jest do dolnych wrót szluzu,

Fragment Jeziora Wigry w nocy.

która napęlnia się wodą, z szumem i naporem wodospadu wlewającą się do komory przez górne wrota. Wody te unoszą

stopniowo łódź do poziomu stawu w górze szluzu, na który wypływa po kilkunastu minutach spokojnie i majestatycznie. Kanał augustowski ciągnie się na długości 97,4 klm. a zatem długość jego pozwala nam wyobrazić jak duży wysiłek pracy i finansów pochłonęły roboty budowlane, które rozpoczęło w r. 1820 i ukończono w r. 1839.

Obok wielkich i głębokich jezior, spotykamy na polskim pojezierzu bardzo liczne mniejsze i płytsze jeziora,

Fragment Jeziora Bolesły

obficie zarośnięte i niezmiernie bogate w drodnoustroje roślinne, unoszące się w wodzie. Wreszcie ciekawe i pełne tajemniczego uroku są przeważnie nieduże i płytkie jeziora o charakterze torfowym, t. zw. „suchary”. Ta właśnie ogromna różnorodność jezior regionu białostockiego obok lesisto-pagórkowatego krajobrazu stanowi największy urok tego zakątka Polski.

Bujny świat roślinny tworzy oprawę do zwierciadeł wodnych, podnosząc niezmiernie ich malowniczość. Lasy, sięgające nieraz brzegów jezior, odznaczają się znaczną domieszką świerków, przypominając tem nieco lasy północne, lub ciemne puszcze karpacskie. Ich bogate podszycie, liczne krzewy oraz falistość terenu nadają swoiste piętno, ożywiając cały niespotykany gdzie indziej w Polsce, krajobraz.

Jezioro Necko w nocy.

Wyrazem zrozumienia wartości naukowej przyrody pojezierza białostockiego jest utworzenie instytucji naukowo-badawczej, stacji hydrobiologicznej (Instytut im. Nenckiego — Tow. Naukowe Warszawskie) w powiecie suwalskim, położonej nad największym i jednym z najpiękniejszych jezior suwalszczyzny, jeziorem Wigierskim, słynnym też z klasztoru Kamedułów, którego kościół o stylu barokowym wznosi się po dziś dzień nad jeziorem.

Z przykrością stwierdzić musimy, że jedno z najpiękniejszych dzieł natury — pojezierze polskie, jest nam mało znane, a warte jest ono najszerzego rozgłosu, bowiem kto raz tam przybył i zobaczył te cuda natury, o świcie, w południe lub o zachodzie słońca, czy też w letnią noc księżycową, ten wrażeń swych nigdy nie zapomni.

BIĄŁYSTOK

Dzieje Białegostoku, który zaledwie sto lat temu był małą, kilkutyśieczną miejsciną, związane są ściśle z historią rodzin magnackich, do których jako osada należał. Jak twierdzą niektórzy historycy, Białystok został założony przez Gedymina w 1320 r., brak jednak pewnych wiadomości i jakichkolwiek dokumentów o istnieniu chociażby wsi tego imienia, położonej niedaleko ujścia rzeki Białki do Supraśli pozwala nam wątpić w prawdziwość powyższego przypuszczenia.

Tereny na których pozostał, rozwijał się i wzrastał Białystok, zwane później Podlasiem, zamieszkiwali pierwotnie Jadźwingowie. W początkach XIII w. stały się one obiektem ekspansji politycznej silniejszych państw ościennych, które pragnęły nie tylko rozszerzyć granice swych państw ale i zabezpieczyć się przed ciągłymi napadami bitnych i pogańskich Jadźwingów.

Stan taki trwał do roku 1366, kiedy to Kazimierz Wielki rzekł się na rzecz Kiejstuta ziemi drohickiej, mielnickiej i bielskiej, w skład której wchodził istniejący już być może wtedy Białystok.

Pierwszą wzmiankę o Białymstoku spotykamy dopiero w 1514 r. jest to krótka notatka, z której dowiadujemy się, że osada Białystok była wówczas w posiadaniu Michała Michnowicza—Raczkowicza, marszałka i sekretarza „hospodarskiego” dzierżawcy szawleńskiego. W 1547 r. Białystok przechodzi na własność możnego rodu Wiesiołowskich, przez koligację małżeńską Piotra Wiesiołowskiego z wdową po Bakalarowiczu. Od tego czasu mamy o Białymstoku więcej wzmianek.

Piotr Wiesiołowski, starosta tykociński i wielki marszałek koronny położył właściwie kamień węgielny pod przyszłą świetność Białegostoku i słusznie dla tego może być nazwany jego założycielem. Dzięki niemu wzniesiony został w Białymstoku Kościół pod wezwaniem Św. Trójcy w 1534 r. i przywilejem fundacyjnym z 1581 r. zobowiązał plebana miejscowego do utrzymywania kleryka, celem nauczania dzieci. Mamy więc pierwszą szkołę parafjalną w Białymstoku.

Szerzący się arjanizm dotarł tu także i zawładnął nawet kościołem, wówczas marszałek Wiesiołowski nakazał spalić dotychczasowy kościół drewniany i ufundował kościół z cegły pałonej w 1617 r. Równie dobrą pamięć po sobie zostawił spadkobierca Piotra, Krzysztof Wiesiołowski, za rządów którego Białystok i szkoła parafjalna rozwijały się szybko i pomyślnie.

Ulubionem miejscem pobytu Krzysztofa Wiesiołowskiego był Tykocin, to też w testamencie swoim „dobra białostockie do zamku tykocińskiego in perpetuum przysądził”.

Ze śmiercią Krzysztofa Wiesiołowskiego wygasł starożytny i możny ród Ogończyków-Wiesiołowskich. Od tego czasu t. j. od roku 1637 Białystok przechodzi w posiadanie Ostrogskich, następnie przekazany zostaje na skarb Państwa. Okres ten jest dla Białegostoku jeśli nie upadkiem, to w każdym razie zupełnym zastojem.

Zmienia się to jednak radykalnie z 1661 rokiem, kiedy król Jan Kazimierz nadał starostwo tykocińskie, wraz ze wszystkimi należącymi doń dobrami, a więc i z Białymstokiem dzielnemu zagończykowi, hetmanowi polskiemu Stefanowi Czarnieckiemu — jako nagrodę za męstwo i wyjątkowe zasługi. Niebawem dostaje się Białystok wraz z ręką córki hetmana Czarnieckiego — Aleksandry — Katarzyny Janowi Klemensowi Branickiemu, stolnikowi koronnemu.

Rządy Gryfitów—Branickich stanowią epokę rozkwitu Białegostoku.

Najwybitniejszy przedstawiciel rodu Branickich, Jan Klemens (a właściwie Jan Kazimierz, takie bowiem imiona otrzymał w chrzcie św.) uzyskał w 1723 r. przyznanie dla Białegostoku praw magdeburskich. Od tej daty Białystok staje się miastem i rozwija się w szybkim tempie. Branicki odgrywał wówczas dużą rolę w życiu politycznym. Z konfederacją barską sympatyzował, choć otwarcie za nią nie opowiedział się a nawet pretendował do tronu, lecz nie potrafił odpowiednio zorganizować swego republikańsko-patriotycznego stronnictwa i dla tego nawet interwencja ministra nie pomogła mu zasiąść na tronie królewskim. Czyn ten spowodował czasową utratę buławy hetmańskiej i emigrację jego na Węgry, po powrocie zaś do kraju osiadł w Białymstoku i dzięki staraniom żony uzyskał znowu buławę hetmańską. Do króla Stani-

sława Augusta odnosił się jednak zawsze z niechęcią, nazywając go z przekąsem „panem Stanisławem”.

Zawiedziony w swych zamiarach, osiadłszy w Białymstoku, prowadził tu żywot iście królewski. Chlubą Białegostoku był pałac Branickich, który ze względu na imponujący wygląd zewnętrzny, jak i na centralizujące się w nim życie polityczne i towarzyskie Polski ówczesnej oraz dlatego, że rozplanowany i urządzony został przez francuskiego inżyniera Lenotre'a twórcę urządzeń Wersalu — otrzymał zaszczytną nazwę „Wersalu Podlaskiego”.

Budowę tego pałacu rozpoczął Stefan Mikołaj Branicki, lecz dumnemu epigonowi rodu Branickich nie odpowiadał zapoczątkowany przez ojca pałac, pragnął on swą stałą rezydencję dostosować do swego stanowiska. Budowa pałacu zakończona została w pierwszej połowie XVIII-go w. Pałac i park zdobiły mitologiczne i alegoryczne figury dłuta ówczesnych sław rzeźbiarskich, wspaniały westibul, rozległe sale o kryształowych posadzkach, lustra, najkosztowniejsze meble, dekoracje architektoniczne wykonane przeważnie w stylu Ludwika XV, ściany komnat wyłożone gustownymi boazerjami, pułapy i sklepienia ozdobione artystycznymi freskami — harmonizowały w zupełności z wspaniałym wyglądem zewnętrznym.

Wszystko, na co mógł zdobyć się ówczesny artyzm, przepych i gust — posiadał „Wersal Podlaski”. W pałacu podejmowano gości ukoronowanych. Był tu król francuski Ludwik XVIII, cesarz austriacki Józef II, car Paweł I. Często gościem białostockiego pałacu był król Stanisław August, który tu na wywczas i łowy zjeżdżał.

W 1771 r. Jan Klemens Branicki zmarł nagle. Testamentem został Białystok przeznaczony rodzinie Potockich z dożywociem żony Branickiego — Izabeli, siostry króla Stanisława Augusta, która też dużo zasłużyła się w podniesieniu oświaty w Białymstoku; za czasów jej rządów Komisja Edukacyjna utworzyła w 1773 r. trzyklasową szkołę podwydziałową zwaną „Szkołą Akademicką Zgromadzenia Białostockiego”, która podlegała głównej szkole wileńskiej.

Izabela Branicka zmarła w 1809 r., mniej więcej od tego czasu następują zmiany w Białymstoku. Właściwie rok 1795 rozpoczyna nowy okres dziejów, ciągłych zmian i niepokoju,

które nie zatamowały wprawdzie rozwoju miasta lecz popchnęły go na tory przez zaborców wytknięte. Od tego czasu rozpoczyna się rozwój m. Białegostoku.

W sąsiedztwie pałacu, skupiającego całe prawie ówczesne życie polityczne, towarzyskie i gospodarcze Podlasia a nawet i Państwa, powstało ruchliwe miasteczko, które jeszcze bardziej rozwijało się uzyskawszy przywilej miast — prawo magdeburskie.

W międzyczasie Rzeczpospolita przechodziła ciężki okres zmagania się z otaczającymi ją coraz bardziej skrzydłami krwiożerczych „trzech czarnych orłów”. Rozbiory w latach 1772, 1793 i 1795 przekreślają niepodległość Polski i usuwając ją z karty Europy na półtora wieku. Walki z zaborcami spotykały się nie tylko z sympatją Białegostoku; bierze on w nich czynny udział, dostarczając pieniędzy i rekrut. Tworzą się nawet oddziały partyzanckie, które jednak nie zdołają zrzucić jarzma niewoli.

Po trzecim rozbiore Polski Białystok zagarnęli Prusacy wraz z obwodem około tysiąca mil. kw. przestrzeni i miljonem ludności. Pałac Branickich wstał przez Potockich sprzedany królowi pruskiemu Fryderykowi za 270,970 talarów. W posiadaniu Prusaków pozostaje Białystok przez lat 12, t. j. do 1807 roku, kiedy pobity przez Napoleona I Fryderyk stracił szereg podbitych ziem, z których utworzone zostało Księstwo Warszawskie — zapowiedź wskrzeszenia wolnej Polski, jednak Białystok nie znalazł się w granicach Ks. Warszawskiego.

Na podstawie pokoju zawartego w Tylży w 1807 r. dostaje się obwód białostocki pod gorsze, bo barbarzyńskie i niekulturalne rządy moskiewskie.

Przejęty od Prus przez senatora rosyjskiego Theylsa obwód białostocki zostaje na jego wniosek podzielony na 4 powiaty: białostocki, bielski, sokólski i drohiczyński. Od tej chwili Białystok występuje jako stolica obwodu, temsamem usuwa w cień bardziej statożytne miasta jak Bielsk i Drohiczyn. Rządy sprawował prezydent, wice-prezydent i siedmiu członków, stanowiących radę obwodową. Do zarządu miastem powołana została rada miejska. Ustanowiony zostaje sąd główny o dwóch departamentach; pierwszy do spraw kryminalnych i inkwizycyjnych, drugi — do spraw cywilnych i pupilarnych, Sądownictwo posługiwało się narazie ustawodawstwem w. ks. Litewskiego.

Biurokratyczny wielkorządca obwodu białostockiego sen. Theyls, mimo absolutnej nieznajomości miejscowych stosunków, okazał się wnikliwym politykiem i posunięciami swemi prawie że pozyskał aplauz szlachty, która w tym jeszcze czasie była najbardziej wpływową warstwą społeczną. Za rządów Theylsa umiera Izabela Branicka, Białystok, będący prywatną własnością króla pruskiego, przechodzi na własność cara rosyjskiego i staje się w części rezydencją gubernatorów.

Ludność pod zaborami ani przez chwilę nie mogła się pogodzić z niewolą. Wyzwolenia spodziewano się od Napoleona i zdawało się, że „bóg wojny” dotrzyma obietnicy — bo oto w 1812 r. wypowiedział wojnę Rosji.

Po wypowiedzeniu wojny Białystok zajęty został przez oddział rosyjskiej kawalerji. Ewakuowano dobytek skarbowy i archiwum, z czego część w Królowym Moście zagubiono, resztę zaś spalono. Po zajęciu grodzieńszczyzny przez Francuzów został zorganizowany w Białymstoku Tymczasowy Rząd W. Ks. Litewskiego. Gubernatorem obwodu białostockiego został francuski gen. Cairrer. Na pomoc Napoleonowi obwód białostocki wystawił własnym sumptem 1500 ludzi piechoty i 370 kawalerji. Niespodziewana klęska Napoleona, zawiodła nadzieję nie tylko białostoczian, ale i całą Polskę. Dnia 26-go grudnia 1812 roku do Białegostoku z powrotem wkroczyli moskale z gen. Wasilczykowym na czele.

Nieudana kampanja 1812 r. okryła ciężkim kirem żaloby kraj cały, lecz nie złamała ducha narodu. Społeczeństwo polskie skupia się i rozpoczyna pracę społeczno-kulturalną. Białystok staje się ogniskiem kultury na Podlasiu. Szereg konspiracyjnych organizacji młodzieży gimnazjalnej, wzorowanych na wileńskich stowarzyszeniach rozwija swą działalność. Na czele tych organizacji stali: Lachowicz Felicjan, Rutkiewicz, Wroński, Borkowski Fran., Janiewicz, Andrzej i inni.

Wybuch powstania 17 listopada 1830 r. losem błyskawicy rozszerzył się w obwodzie białostockim i zastał społeczeństwo miejscowe przygotowane do walki z najeźdźcą, dla tego też, moskale już 1 grudnia 1830 r. ogłosili w Białymstoku stan wyjątkowy. Hr. Dybicz-Zabakański, general-feldmarszałek, został głównym dowódcą wojsk rosyjskich. Olbrzymia jego armja przez dłuższy czas stała w Białymstoku, szarpana otaczającą ją oddziałami powstańców. Dopiero 25 stycznia 1831 r. ruszył

ów kolos do Królestwa, pochłonawszy wszystkie zapasy aprowizacyjne Białegostoku, o czym wspominał Dybicz w specjalnym raporcie do cara.

Najbardziej czynny udział w powstaniu brali Szymański, por. Piszczatowski, Wollowicz, Kpt. Zyliński, Niemcewicz, Rondko i inni. Por. Piszczatowski został rozstrzelany w Białymstoku, a Wollowicz — powieszony w Grodnie.

Do walki z powstaniem rozkaz cesarski dn. 22 marca 1831 r. powołał sądy doraźne i upoważnił do zatwierdzania wyroków naczelnikom oddziałów wojskowych. Od tego czasu, bandy siepaczy moskiewskich niczem niekępowane, dopuszczały się niesłychanych okrucieństw, topiąc powstanie w morzu krwi. Jednak niesłychana odwaga i poświęcenie się powstańców, pozwoliły utrzymać się do 1834 r., kiedy wreszcie general-major Petersen — „naczelnik wojenny białostockiej komisji do spraw powstańców” mógł zawiadomić oficjalnie Zarząd Obwodu Białostockiego, że Komisja zakończyła swe czynności i rozwiązała się, przekazując swe akta do archiwum obwodowego, celem sprawdzenia i przechowania. Bilans pracy tej komisji — to tysiące zesłanych na Sybir i setki straconych na szubienicy.

Wstrząs wywołany upadkiem powstania pogłębiła straszliwa epidemia cholery i 12 lat nieurodzajów.

Zaborcy, pokonawczy Polaków siłą zbrojną, przystąpili do otwartej walki z duchem polskim, tu jednak trudniej było o sukcesy, bo bagniet nie był decydującym argumentem. W tym celu rząd carski niszczy resztki urządzeń jakie przypominały Polskę i dawały pewną autonomję. Ukaz cesarski wprowadza prawodawstwo moskiewskie na miejsce istniejącego polsko-litewskiego.

W 1842 roku przyłączono obwód białostocki do gubernji grodzieńskiej. Odtąd Białystok schodzi do rzędu nic nieznaczających administracyjnie miast powiatowych i rozpoczyna najsmutniejszą pod względem politycznym w swych dziejach epokę.

Zdegradowanie Białegostoku do roli powiatowego miasta podyktowane zostało względami natury politycznej. Rządowi chodziło przede wszystkim o zrealizowanie programu rusyfikacyjnego, co przy dotychczasowym ustroju było bardzo trudne, bowiem obwód białostocki, przemocą oderwany od Królestwa Polskiego, ciążył doń wyraźnie.

Włączenie przeto obwodu białostockiego w części do grodzieńskiej gubernji zadało śmiertelny cios wielowiekowej tradycji i oderwało zupełnie Białystok od Warszawy.

Krwawym protestem przeciw brutalnej przemocy moskiewskiej było powstanie styczniowe, które więcej ofiar pochłonać miało w białostoczynie, niż r. 1831.

Do najenergiczniejszych działaczy rewolucyjnych należeli inżynierowie Szwarce i Piotrowski, kowal Rogowski, Adolf Nowosielski, Napoleon Rogowski i cały szereg arbiturjentów miejscowego gimnazjum, którzy już od 1860 r. rozpoczęli pracę niepodległościową. Rosjanie przeczuwali to i bali się powstania. W tym też celu już w 1861 r. generał-gubernator Nazimow wydał instrukcję, na zasadzie której, z chwilą wybuchu powstania poszczególne tereny miały przejść pod władzę naczelników wojennych.

Zarządzenia te nie wstrzymały jednak powstania. W nocy z 22 na 23 stycznia 1863 r. partja powstańcza pod dowództwem Władysława Ciecierskiego—Zameczka uderzyła na Suraż i zajęła go.

Powstanie rozgorzało. Powstańcy walczyli z bohaterstwem i niezwykłym poświęceniem, musieli jednak ulec przemocy,

Do uśmierzenia powstania powołany został gen. Michał Mikołajewicz hr. Murawjew, zdrajca dekabrystów, człowiek wyzuty ze wszystkich uczuć ludzkich, pogromca wszelkich wolnościowych odruchów, kat i satrapa carski, nawet przez samych moskali „wieszatkiem” nazwany.

Jak Murawjew uśmierzał powstanie, zorjentować się możemy z treści depeszy jego do pułk. Manteuffel'a z 17.VIII.63 r. „Po otrzymaniu tego, wieś Jaworówkę o 12 wiorst od Białegostoku spalić, miejsce gdzie ona leżała zaorać, a mieszkańców wywieźć do Białegostoku aż do dalszego rozporządzenia”. Manteuffel wykonał rozkaz na drugi dzień. Mieszkańcy Jaworówki przebywali przez pewien czas na placu w Białymstoku, poczem zesłano wielu z nich na Sybir.

Powstanie w Białostockiem zdławiono w październiku 1863 r., lecz jeszcze w 1865 r. 111 osób oskarżonych o udział w powstaniu przebywało w więzieniu.

Wreszcie 1867 r. przyniósł amnestję cara Aleksandra II, na zasadzie której zwolniono podejrzanych i nie wytaczano nowych spraw za udział w powstaniu.

BIAŁYSTOK

Wspaniały Kościół—Pomnik Św. Rocha
wzniesiony z inicjatywy ks. kan. Abramowicza.

Rynek-Kościuszki z widokiem na Ratusz i Kościół Farny

BIAŁYSTOK

Gmach hotelu „Ritz”

Gimnazjum Państw. Im. Marsz. J. Piłsudskiego przy ul. Pierackiego

Okres popowstaniowy zaznacza się niezwykle wprost moskwiczeniem wszystkiego, co polskie. Rusyfikowano ludność najbardziej brutalnymi sposobami. Szkolnictwo, urzędy i sądy są „uprawomysłnione” i obsadzone nowymi „carosławnymi” ludźmi. Życie polskie zamiera, słowa polskie prześladowano. Wiara jednak w lepsze jutro nie upada, społeczeństwo wierzy, że nastąpi dzień, w którym będzie mogło obalić przemoc carską.

Jak silną akcję rusyfikacyjną rozwinęli moskale na terenie Białegostoku, dowodzi fakt zakazu wybudowania drugiego kościoła katolickiego. Dopiero dzięki staraniom ówczesnego dziekana ś. p. ks. Szwarca uzyskano zezwolenie na dobudowanie kaplicy do starego kościoła.

Dzisiejszy monumentalny gmach Kościoła Farnego powstał właśnie z tej „dobudowanej” kaplicy.

Fragment pałacu Branickich w Białymstoku, obecnej siedziby Urzędu Wojewódzkiego. W oddali Kościół Farny.

Białystok przeżywał ciężkie dni rewolucji 1905—6 roku, która wprawdzie nie obaliła caratu, lecz mocno nim zachwiała.

Wreszcie wybuchła wojna światowa w 1914 r. Szybko rozwijające się wypadki wojenne oddały Białystok już w 1915 r. wojskom niemieckim—władza moskiewska znikła już na zawsze z Białegostoku.

Zniszczone przez ustępujące wojska rosyjskie i zbombardowane miasto przez trzy prawie lata okupowane jest przez Niemców.

Bezwzględność i energia okupantów sprawiły, że Białystok począł się szybko dźwigać z upadku. Niemcy wnikali we wszystkie dziedziny gospodarki miejskiej. Dotkliwy brak pieniędzy usunęli, nakazując miastu wypuścić kwity kasowe (Kassenschein), nadając im walor pieniądza obiegowego. Poza tym wprowadzono w obieg pieniądze niemieckie na równi z rosyjskimi, ustanawiając kurs 1 m. 50 f. za 1 rubla. Następnie przystąpiono do wymierzania podatków. Wkrótce powstać zaczęły w Białymstoku banki niemieckie i t. p.

Warunki w jakich znalazł się Białystok po zajęciu go przez wojska niemieckie, świadczą o wzorowej i wszechstronnie ujętej, acz przykłej dla społeczeństwa polskiego, gospodarce okupantów.

Podczas okupacji niemieckiej życie polityczne organizacji niepodległościowych rozwija się. Szczególnie imponująco przedstawia się P. O. W., która wprawdzie narazie nie tworzy regularnych oddziałów, nie mniej jednak pracuje zakonspirowana. Z Białegostoku przedostają się grupami i pojedynczo ochotnicy i wstępują do Legionów.

Białystok był specjalnie oszczędzany przez okupantów, czuli się oni tu tak pewni, że sprowadzono do Białegostoku Augusta ks. Hohenzollerna, który tu przebywał dwa lata jako Kreishauptmann i upatrzony był na wielkorządcę przyszłego Herzogtum — księstwa „Neu-Ost-Preussen“. Białystok stał się stolicą okupowanego terenu, a nazwa urzędowa jego brzmiała „Verwaltung Białystok—Grodno“.

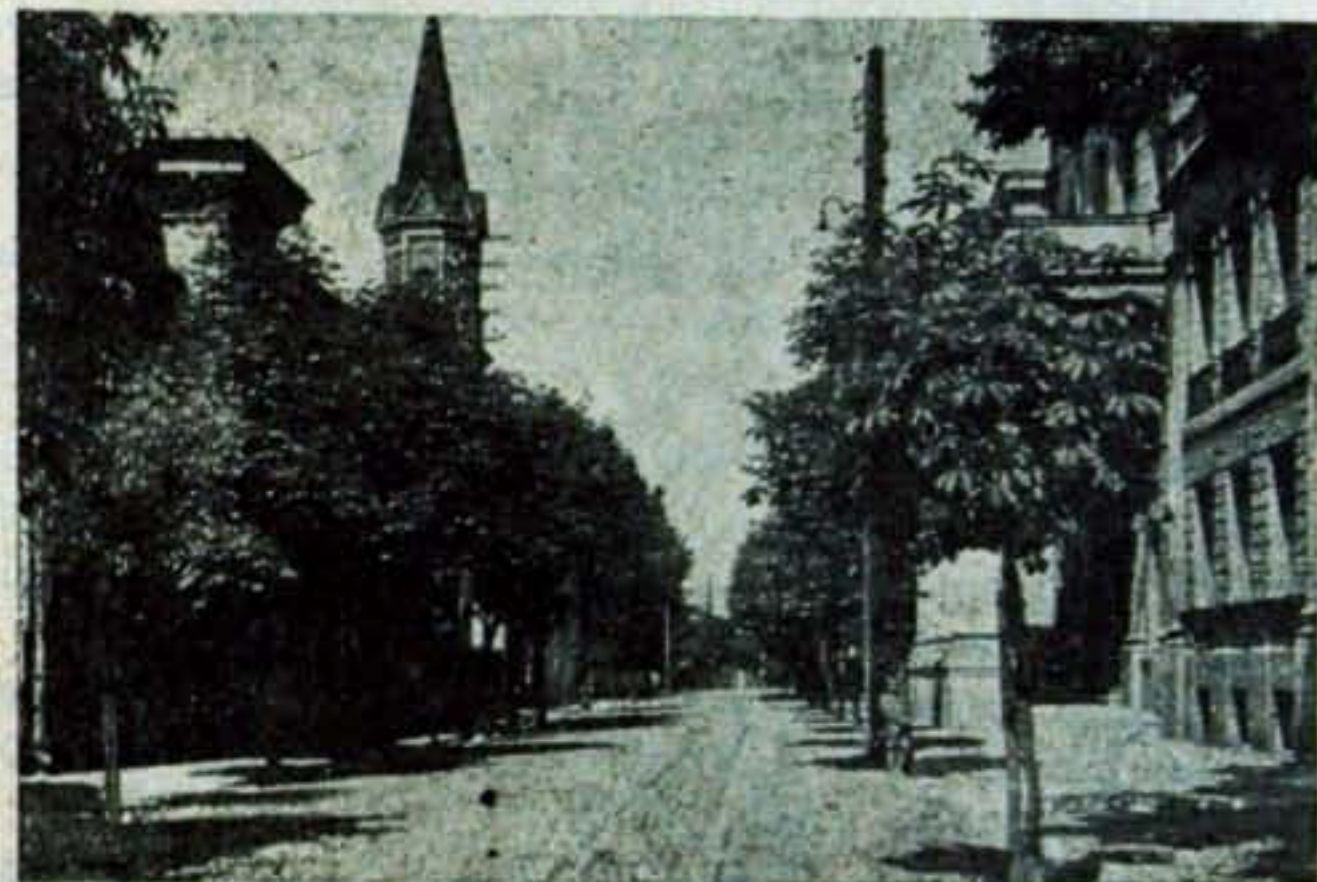
Ruch niepodległościowy przybiera coraz żywsze tempo. Z chwilą proklamowania niepodległości Polski w Warszawie przez państwa centralne, Białystok wystosował do Rady Stanu memoriał o przyłączenie do Królestwa Polskiego.

W czerwcu 1917 roku powołano Centralny Komitet Narodowy na obwód ziemi białostockiej, na czele którego stają ks. Nawrocki i Feliks Filipowicz, którego Niemcy wraz z Michałem Motoszko, kierownikiem szkoły elementarnej (obecnie powszechnej Nr. 1) internowali do Hawelbergu, skąd powrócili dopiero w grudniu 1918 r.

Na horyzoncie lepszej przyszłości ukazała się znowu świetlana postać komendanta Piłsudskiego, który powrócił z Magdeburga. W Warszawie rozbrojono już Niemców, Białystok

też poszedł w ślady stolicy, niestety powracająca z Ukrainy olbrzymia armja Mackensena uniemożliwiła rozbrajanie i Białystok dopiero 19-go lutego 1919 roku powitał pułkownika Dziewulskiego na czele 4-go pułku ułanów, wkrótce potem wmaszerowała piechota, z pułkownikiem Pasławskim na czele.

Po przeszło 120 latach niewoli, po próbach walk i rozczarowań wybiła dla Białegostoku godzina wolności. Rozpoczęła się twórcza praca.

Fragment ul. Br. Plerackiego w Białymstoku z widokiem na kościół ewangelicki.

Ustępujący z Białegostoku okupanci niemieccy powołali do zarządu miastem tymczasowy komitet miejski z 16 obywateli, pośród których tylko 6-ciu było Polaków. Z rozporządzenia komisarza generalnego do spraw cywilnych Ziem Wschodnich p. Kosanowskiego powołano dla m. Białegostoku komisarza, w osobie Napoleona Cydzika, który energją swą przyczynił się do szybszego wprowadzenia języka polskiego pomimo wyraźnego oporu niektórych członków T. K. M.

Ukonstytuowanie Rady Miejskiej, mimo sprzeciwów żywiołów opozycyjnych, nastąpiło dn. 15.X.1919 r. i na tem kończy się okres prac komisariatu rządu, miasto bowiem zostało podporządkowane wojewodzie.

Wartkim potokiem popłynęło życie Białegostoku pod rządami polskimi. Miasto powraca do swego dawnego stanu.

Nawet oporna ludność żydowska, wychowana w duchu bizantyjskim—polonizuje się. Język polski opanował w zupełności Białystok. Wznawiają się tradycje tolerancji polskiej; Polska restytuuje swój autorytet i prawa.

W dniu 1 czerwca 1919 r. Białystok wita entuzjastycznie Naczelnika Państwa, Józefa Piłsudskiego.

Wybory do Sejmu i Senatu przekreśliły widmo niewoli. Białystok staje do urn wyborczych dn. 15.VI 1919 r.

Spółeczeństwo, nawykłe do biernego zachowania się wobec przejawów życia politycznego — staje przed ogromem zadań, którym musi podoleć. Zadanie to nie należało do łatwych, gdyż należało odbudować to wszystko, co zaborcy w ciągu 120 lat zniszczyli.

Na czele samorządu miejskiego stają: Bolesław Szymański—prezydent i Feliks Filipowicz — prezes rady miejskiej.

* * *

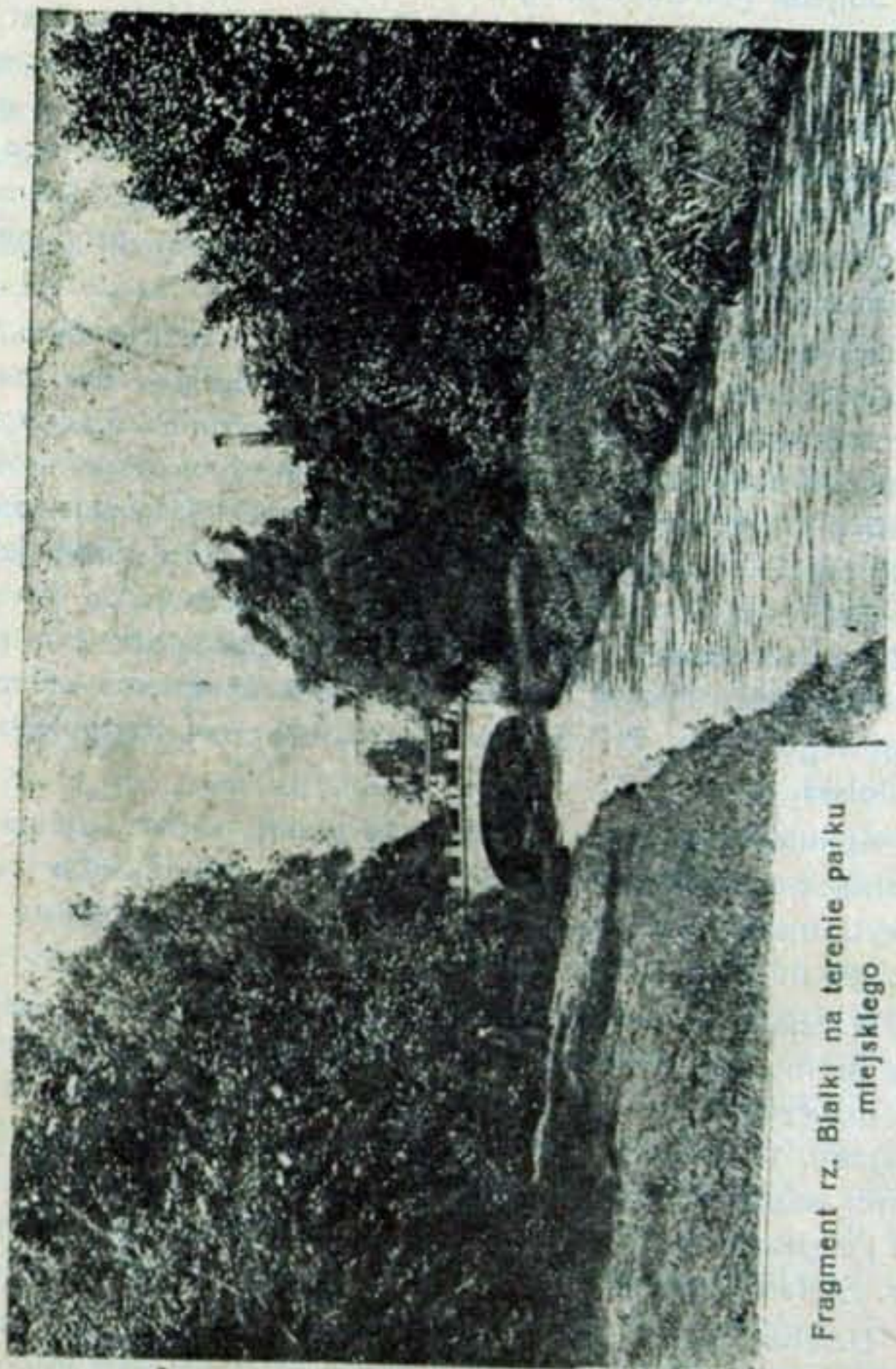
Gęsta sieć fabryk włókienniczych w obwodzie białostockim ustępuje tylko Łodzi, temu Manchesterowi Polski. Białostocki przemysł włókienniczy święcił już swój 100-letni jubileusz. Twórcą tego przemysłu był obywatel Łyszczyński, który w 1824 r. założył pierwszą fabrykę w swoim majątku Markowszczyźnie, a zniszczone najlepsze fabryki w Królestwie w 1830 r. sprzyjały rozwojowi tej fabryki.

Następnie powstaje szereg fabryk w okolicy Białegostoku Wilhelma Zacherta, Reicha, Buchholca, Hunerta. W 1840 r. w m. Choroszczy powstaje fabryka Moesa, w pięć lat później fabr. Kommichau i 1848 r. fabr. Nowika. Po przeprowadzeniu w latach 1860—1894 kolei żelaznych — przyszłość przemysłu białostockiego jest zapewniona. Siły ręczne zostały z rozwojem techniki zdystansowane przez maszyny, w 1840 r. wprowadzono kotły parowe, później zastosowano elektryczność. Przemysł białostocki zyskał opinię najbardziej ruchliwego i przedsiębiorczego w zdobywaniu rynków zbytu. Poczesne miejsce zajmuje również Białystok w przemyśle garbarskim.

Zniszczony prawie doszczętnie w czasie wojny światowej przemysł białostocki znowu zaczyna się ożywiać i dziś Białystok zdobył znowu rynki dalekiego wschodu, angielskie, Afrykę i inne.

* * *

Nie sądzony był jednak Białemstokowi odpoczynek po 150-letniej niewoli. Oto nadciąga zaczerwieniona chmura

Fragment rz. Białki na terenie parku
miejskiego

zrewoltowanej dziczy — bolszewikami zwanej. Wojska polskie opuściły Białystok w nocy 28 lipca 1920 r. Bolszewicy, zajmując Białystok, utworzyli tu nowy „Rząd Polski”. pod przewodnictwem Juljana Marchlewskiego, który miał uszczęśliwić „białą” Polskę. Swoim zwyczajem wydał T. K. R. Polski „Manifest dla polskiego ludu roboczego miast i wsi”, który utorować miał drogę fałszom i obłudzie. Utworzony T. K. R. dzielił się na 6 wydziałów: sprawiedliwości i bezpieczeństwa publicznego (S. Pławski), administracyjny (J. Dalecki), rolnictwa (St. Heltman), lecznictwa (S. Bobiński), przemysłu (B. Zaks), propagandy i informacji (Tad. Radwański).

Jedynym prawem, jakim się T. K. R. rządził — było bezprawie. Prezes dr. Marchlewski, fantasta-utopista, był uzależniony od każdego wojen. komisarza, na terenie którego miał działać. Pomocnicy jego, to karjerowicze, lub zdegenerowani sadyści o krwiożerczych instynktach (Felix Dzierżyński — prezes osławionej Cze-ka). Konfiskaty i rekwizycje, oto środki jakimi posługiwali się „obrońcy wolności ludu roboczego”. Nic więc dziwnego, że odezwa czerwonych katów pozostała bez echa. Zgrzytem, który miasto poruszył był fakt wstąpienia członków okręgowego Kom. P. P. S. do Komunistycznej Partii Robotniczej Polski.

Komitet okręgowy P. P. S. przestał istnieć, za sprawą I. Biernackiego, Władze polskie po ucieczce bolszewików z miasta wytłómaczyli zdrajcy niestosowność jego postępków, skazując go na 15 lat ciężkich robót.

Prześladowana przez najeźdźców sowieckich, ludność cywilna gremjalnie chwyciła za broń i razem z 1 p.p. Leg. i 5 p.p. Leg. przyczyniła się do wypędzenia hordy bolszewickiej z Białegostoku. W walkach o Białystok, męstwem swym i pogardą śmierci odznaczyli się: ś. p. kpt. Marski Marjański, ś. p. ppor. Soja i ciężko ranni ppor. Bohdan Lepecki, por. Harasimowicz, ppor. Stefan Supiński.

Uciekający bolszewicy zamordowali w bestjański sposób 16 obywateli polaków, skazanych na śmierć przez cztery wyjątki: ś. p. ks. R. Knobelsdorfa, Hieronima i Feliksa Ostrowskich, Józefa Karpowicza, Mieczysława Falkowskiego, Stanisława Rudę, Karola Berenta, Józefa Zarzeckiego, Zacharjusza Olejnika, księcia A. Podońskiego, Grabowskiego, majora i porucznika wojsk pol-

skich (nazwiska nieznane), S. Oponowicza i Icka Firera. Miasto wybudowało im pomnik-mauzoleum na miejscu stracenia.

Chwała i potęga Rzeczypospolitej jest dla nich drugim pomnikiem.

* * *

Do ciekawych obiektów budownictwa, jakie powstały w Białymstoku w minionych wiekach i przetrwały po dzień dzisiejszy, należy — oprócz słynnego pałacu Branickich — również ratusz z II-ej połowy XVII w. oraz gmach b. konnej poczty z wielką bramą wjazdową (przy rogu ul. Suraskiej i Ryn. Kościuszki), kościół z XVII w. plebanja, następnie dawna karczma, obecnie gmach chrześ. stow. spółdz. „Zjednoczenie”, klasztor X. X. Misjonarzy, obecnie siedziba zgromadzenia S. S. Św. Wincentego a Paulo, gmach dawniej loży masońskiej (róg Kościelnej i Kilińsk.) i inne, jak n. p. gmach obecnego „Café Club”, Domu Katolickiego i t. p. Zabytkowy ratusz białostocki w stanie dzisiejszym zatracił cechy dawnej wspaniałości, bowiem, miast jakiegoś urzędu czy też muzeum, mieszczą się obecnie pod ratuszem zgiełkliwe kramiki. Miejmy jednak nadzieję, że ten stan rzeczy nie uszedł uwadze obecnego prezydenta miasta p. S. Nowakowskiego i że nastąpią inowacje w tym kierunku.

Mało jest miast w Polsce, które w tak stosunkowo krótkim czasie mogły poszczycić się iście amerykańskim tempem rozwoju, jak Białystok — do 1870 r. osada raczej, niż miasto.

Dookoła pałacu Branickich ciągnęło się pasmo łąk podmokłych i stawów. Wkrótce jednak zmienia Białystok swój wygląd. Banki rosyjskie udzielały pożyczki budowlane na bardzo dogodnych warunkach, co spowodowało podrożenie placów, przy chaotycznej zaś rozbudowie miasta, utworzyły się uliczki kręte, wąskie, z charakterystycznymi dla rosyjskich miast kontrastami. Jeśli dziś, obok kamienicy 3-piętrowej widzimy niejednokrotnie rozwalający się domek drewniany — to widomy znak bezplanowej i pozbawionej wszelkiej estetyki budowlanej polityki urbanistycznej ówczesnych władz miejskich.

Magistrat usiłował usunąć piętno rusyfikacji i uczynić miasto godnym stolicy województwa. Rozpoczęto szereg inwestycji. Jedyne celowe pomysły moskali — park miejski im. ks. Józefa Poniatowskiego — nie wystarczał miastu, które na czele z ówczesnym prezydentem B. Szymańskim i prezesem rady miejskiej

F. Filipowiczem, zamieniło las „Zwierzyńcem” zwany na park 3-go Maja.

Trzeba przyznać, że mało jest miast, któreby miały tak potężne, bo 70 ha liczące płuca, jakimi bezsprzecznie stał się ów park.

Pod wpływem przemożnego czasu białostoczanie zaczęli stopniowo zapominać o wojnie; życie ich, wstrząśnięte zawieruchą wojenną poczęło się powoli stabilizować. Handel i przemysł ożywił się.

Niezawsze racjonalna gospodarka Magistratu doprowadziła do rozwiązania rady miejskiej i ustanowienia komisarza miasta, którym został obecny prezydent, p. Seweryn Nowakowski.

W roku 1933, dzięki inicjatywie i energii ówczesnego wojewody, p. Marjana Zyndram-Kościałkowskiego, miasto uzyskało część terenów parku, przyległych do pałacu Branickich oraz do seminarjum naucz. na których urządzono przepiękne bulwary oraz efektowne planty—chlubę Białegostoku. Kierownictwo miejskich plantacji i utrzymanie kwietników na plantach i bulwarach powierzono specjalście—p. Grallowi, który z wielką znajomością i zmysłem estetycznym dekoruje je.

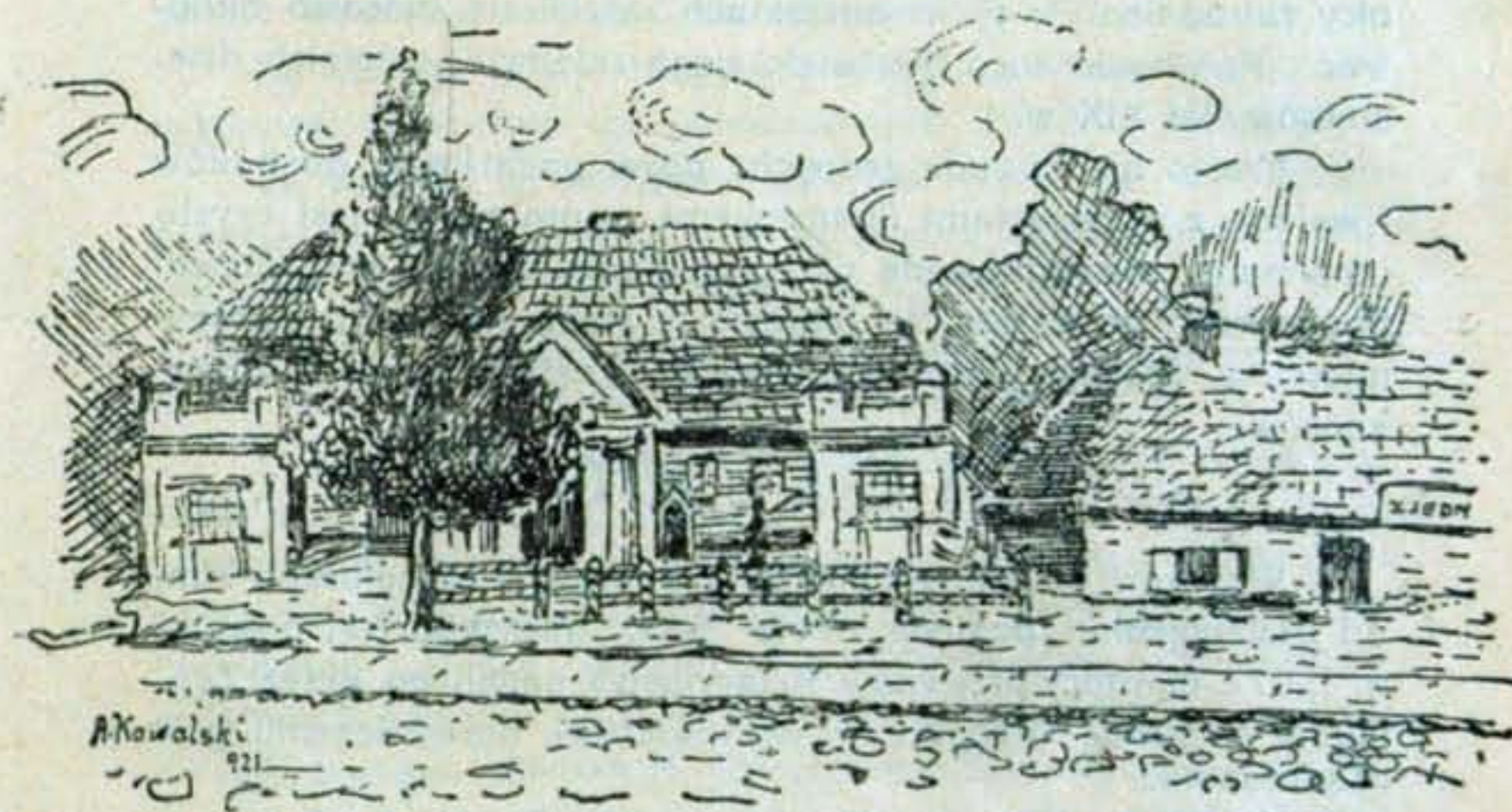
Jednocześnie z zadowoleniem należy podkreślić, że ulice Białegostoku przybierają coraz bardziej europejski wygląd. Dużo na to wpłynęło wybudowanie nowych gmachów, przeprowadzenie kanalizacji, wyasfaltowanie i częściowe zadrzewienie ulic i wreszcie uregulowanie kwestji szyldów sklepowych uprzednio nieraz odrażających swym wyglądem.

W dziedzinie szkolnictwa Białystok był poważnym ośrodkiem oświaty, szczególnie w okresie istnienia obwodu białostockiego. Z chwilą przyłączenia Białegostoku do gubernji grodzieńskiej, dobrze kierowane przez ówczesnego dyrektora Michała Maciejowskiego gimnazjum białostockie nie traci znaczenia i mimo wysiłku zaborców do uczynienia z gimnazjum gniazda rusyfikacji przez wprowadzanie coraz to nowszych reform — nie stało się ono niem nigdy. Kilka szkół elementarnych chrześcijańskich i żydowskich, gimnazjum, przemianowane na szkołę realną, powstały w 1891 r. „Instytut Błagorodnych Diewic” (Instytut dziewcząt—szlachcianek) i kursy wieczorowe, krzewiły oświatę w Białymstoku. Znacznie lepiej przedstawia się szkolnictwo w okresie poprzedzającym wojnę światową.

Średnich zakładów naukowych było wówczas osiem, szkół niższych 40, w tem 20 utrzymywanych przez osoby prywatne.

Obecnie posiada Białystok 10 gimnazjów ogólno-kształcących (w tem 7 prywatnych) państwowe seminarjum męskie i żeńskie (w stadjum likwidacji), gimnazjum kupieckie, 3 szkoły rzemieślniczo - przemysłowe (w tem 2 państwowe), 16 szkół powszechnych i 29 szkół powszechnych prywatnych.

W dziedzinie oświaty pozaszkolnej Zarząd Miejski prowadzi Miejski Uniwersytet Powszechny, szkołę zawodową do kształcąca i miejską bibliotekę i czytelnię, obejmującą około 25.000 książek.

Gmach dawnej karczmy z XVIII w. w Białymstoku, w r. 1920—21 odwach garnizonowy. obecnie siedziba chrześc. stow. spółdz. „Zjednoczenie”.

Prócz tego miejscowe organizacje społeczne prowadzą kursy dokształcające i pracę oświatową. Życie kulturalno-artystyczne podtrzymuje na terenie Białegostoku Koło Miłośników Historji, Literatury i Sztuki, tow. „Harmonja” i inne. Brak stałego teatru w Białymstoku utrudnia chwilowo rozwój życia kulturalnego miejscowego społeczeństwa; dokończenie będącego w toku budowy wspaniałego Domu Ludowego im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w parku miejskim wkrótce zapewni miastu stały własny teatr, organizacjom zaś społeczno-oświatowym obszerne locum do urządzania wszelkich celowych imprez.

Miasta powiatu białostockiego

STAROSIELCE

Po wybudowaniu linii kolejowej Białystok—Grajewo, zarząd kolei wybudował na gruntach wsi Klepacze i Starosielce 5 klm. od Białegostoku, mostowe warsztaty kolejowe. Robotnicy zatrudnieni w tych warsztatach zaczęli się masowo budować. Powstanie więc Starosielce sięga zaledwie ostatnich dziesiętków lat XIX w.

Miasto nie posiada żadnych, poza podatkami, dochodów i walczy z trudnościami finansowymi, pomimo to jest czysto utrzymane, ma brukowane ulice i wydatnie popiera szkolnictwo. Spodziewać się należy, że Starosielce staną się wkrótce przedmieściem Białegostoku. Starosielce liczą około 4000 mieszkańców.

WASILKÓW

Wasilków położony nad rzeką Supraśl, w odległości 6 klm. od Białegostoku posiada około 5000 mieszkańców; powstał w 1567 r. na mocy przywileju lokacyjnego, nadanego przez Zygmunta Augusta—Grzegorzowi Wołłowiczowi, horodniczemu grońdzieńskiemu.

Kościół z plebanją ufundował król Zygmunt—August w 1567 r. Po śmierci tego monarchy, osiadł w Wasilkowie jego sekretarz, jeden z najlepszych poetów XVI w. Górnicki, nagrodzony starostwem tykocińskim i wasilkowskim. Górnicki zmarł w Wasilkowie w 1603 r. Niedaleko Wasilkowa w r. 1228 król Leszek Czarny stoczył zwycięską bitwę z Trojdenem w. ks. litewskim i Jadźwingami.

Zarząd Miejski dotychczas przechowuje ciekawy unikat—akt królewski z r. 1750. Na pergaminie z białej wyprawionej skóry Król August III własnoręcznym podpisem i pieczęcią koronną potwierdził szereg przywilejów, nadanych mieszkańcom Wasilkowa jeszcze w r. 1566.

Rolniczo-handlowy charakter miasta zmienia się z chwilą

uruchomienia fabryk sukna, które powstają tu w latach 1870—1890. Ludność miasta trudni się częściowo rolnictwem, częściowo zaś zatrudniona jest w fabrykach, tartakach i handlu.

W Wasilkowie znajduje się stacja filtrów i pomp, która dostarcza wodociągowi białostockiemu wodę. Praca samorządu miasta Wasilkowa zmierza do doprowadzenia miasta do należytego wyglądu. Wybudowano tu gmach szkoły powszechnej rzeźnię i hale targowe.

W r. 1934 nad rzeką powstała plaża z nowoczesnym pawilonem, posiadającym w sezonie stałą muzykę, salę dancinową, kasyno i szatnię. Wojewódzkie Towarzystwo Turystyczne uznało Wasilków za punkt dla spławu kajaków.

Na terenie plaży Związek Strzelecki pobudował przystań kajakową z garażem dla pomieszczenia 100 (stu) kajaków.

Ze względu na położenie swe Wasilków ma duże szanse rozwoju i w niedalekiej przyszłości stanie się napewno przedmieściem wielkiego Białegostoku.

SUPRAŚL

Dokładnej daty powstania Supraśla nie ustalono; wiadomym jest, że miasto to istniało już na początku XIV w. Położony nad rz. Supraśl w nizinie gród ten przynosił swemu właścicielowi—Aleksandrowi Chodkiewiczowi, marszałkowi w. ks. litewskiego wielkie dochody. W r. 1533 tenże Chodkiewicz wybudował klasztor i kościół bazylijski. Kościół ten, należący do typu budowli obronnych, których charakterystycznymi przedstawicielami są kościoły w Synkowicach, Brochowie i inne jest dowodem, że w Polsce kultura jest odwieczna i że szła prawie równorzędnie z kulturą zachodnio-europejską, wyciskając mimo to piętno rodzime. Wartość tedy zabytków jakie kościół supraślski w sobie mieści, jest ogromna.

W podziemiach klasztoru mieszczą się groby Chodkiewiczów, tam też pochowany został arcybiskup plocki i metropolita Rusi Unickiej Cyprjan Zachowski, zmarły w 1694 r. Zakonnicy zgromadzili w klasztorze znakomitą bibliotekę. Istniała tu również w XVII i XVIII w. drukarnia w której obok dzieł w języku polskim drukowano również łacińskie i starosłowiańskie. Dzięki jednak intrygom właściciela białostockiej drukarni moskale drukarnię w Supraślu zlicytowali.

W 1730 r. w klasztorze supraśkim nocował wracający z sejmu grodzieńskiego do Warszawy August III.

Po rozbiore dobra Bazylianów zagarnęli Prusacy. Supraśl jest miastem przemysłowym, istnieją tu fabryki od 1848 r. Niektóre fabryki produkują na eksport. Ludność, licząca 3000 mieszkańców, zatrudniona jest przeważnie w fabrykach.

W ostatnich latach Supraśl stał się podmiejskim letniskiem.

Zarząd Miejski Supraśla pod energicznym kierownictwem burmistrza p. Olejniczakowskiego usiłuje doprowadzić do dobrego stanu bruki i park miejski. Supraśl poszczycić się może imponującym nowowystawionym gmachem domu ludowego im. Marszałka J. Piłsudskiego.

CHOROSZCZ

Dokładna data założenia miasta kryje się w pomroce dziejowej. O Choroszczy mamy wzmiankę dopiero z 1507 r., kiedy to Zygmunt Stary nadał miastu prawa i zobowiązał mieszczan do dostarczania wojska królewskiemu 5-ciu żołnierzy konnych. Istniał tu kiedyś klasztor Dominikanów, do którego należały włości: Barszczewo, Krupniki, Łupki, Ogrodniki, Sienkiewiczze, Nieroniki i Ruszczany. Dominikanie obowiązani byli uczniów swych do Akademii Krakowskiej lub do rycerstwa wysyłać.

Za Jana III w 1683 r. pożar zniszczył zupełnie miasto i klasztor. Obecnie istniejący kościół wybudowany został w 1707 r. przez biskupa wileńskiego Paca, cerkiew zaś w 1769 r. przez hetmana Branickiego. W 1840 r. powstaje w Choroszczy fabryka sukna Moesa. Przy fabryce urządzono wzorową kolonię robotniczą ze szkołą, ochronką i domem ludowym. Moes wznosił również kościół ewangelicki. Po zniszczeniu fabryki i części kolonji w 1915 r. przez cofające się wojska rosyjskie miasto znacznie podupadło. W pozostałych po fabryce budynkach w r. 1929 założono szpital psychiatryczny, pozostający pod energicznym i fachowym kierownictwem Dr. Deresza. Szpital ten należy do najnowocześniejszych zakładów tego typu.

Choroszcz zajmuje ponad 3000 ha i liczy około 3000 mieszkańców. Życie społeczne i kulturalne rozwija się pod wpływem Białegostoku.

Przepływająca w pobliżu rzeka Narew daje możliwości rozwinięcia się tu sportu wodnego.

ZABŁUDÓW

Na widownię dziejową występuje Zabłudów za panowania Zygmunta I, który w 1525 r. miasto to wraz z przyległymi włościami marszałkowi w. ks. litewskiego Aleksandrowi Chodkiewiczowi nadał.

Grzegorz Chodkiewicz, wielki hetman litewski, nadał przywileje miastu, ufundował w Zabłudowie w 1567 r. cerkiew oraz szpital, na utrzymanie któregołożyło miasto i dwór.

Kościół katolicki wraz ze szkołą, przy nim wybudowaną powstał także z fundacji hetmana. W 1568 r. założona została drukarnia, w której tłoczono było nakładem Chodkiewicza „Uczytelnoje Ewanhelje”.

Dobra Zabłudowskie zmieniały ciągle właścicieli, należały one później do Sapiehów, następnie Leszczyńskich i Sanguszków, wreszcie dostały się Radziwiłłom, którzy włączyli je do księstwa Brańskiego.

Radziwiłłowie wzniesli tu zbór kalwiński. W XVI wieku wybudowana tu została z modrzewia synagoga, istnieje ona po dzień dzisiejszy i stanowi piękny zabytek budownictwa polskiego.

W 1706 r. zatrzymał się tu król szwedzki Karol XII podążając z wojskiem na Litwę.

Zabłudów liczy obecnie ponad 3000 mieszkańców i posiada rozwinięty przemysł garbarski. Życie społeczne w Zabłudowie w ostatnich czasach wykazuje znaczne ożywienie, przy czym szczególną aktywność wykazuje Związek Rezerwistów.

Samorząd miejski pracuje intensywnie pod energicznym kierownictwem burmistrza p. Andrzeja Parczewskiego. Poważną pozycję w budżecie miejskim stanowią wpływy z wzorowej, wybudowanej przez magistrat rzeźni oraz z targów tygodniowych, odbywających się tu w poniedziałki.

KNYSZYN

Jednym ze starszych miast w powiecie białostockim jest Knyszyn. Dokładna data założenia nie jest znana, wiadomo tylko, że już w XV w. Knyszyn był znacznym miastem, należącym do Radziwiłłów.

Mikołaj ks. Radziwiłł darował Knyszyn królowi Zygmuntowi I. Szczególnie dobrze rozwijał się Knyszyn za czasów panowania Zygmunta II Augusta, który tu chętnie przebywał na wywczasach i łowach. W Knyszynie miał król olbrzymią 3000 koni liczącą stajnię. Prawem magdeburskiem obdarzył miasto Zygmunt II August w 1553 r. na pamiątkę dłuższego pobytu w Knyszynie. W czasie grasującej w kraju cholery w Knyszynie zmarł opiekun tego miasta, król Zygmunt August w 1572 r. a w osiem lat później pełnomocnicy Rygi pertraktowali z Janem Zamojskim „względem warunków poddania miasta Rygi pod zwierzchność polską”.

Podczas panującej zarazy w 1630 r. ukrył się tu królęwicz Władysław.

Zupełnie zniszczone miasto w 1915 r. dźwiga się z upadku; położony na terenie Białystok—Łomża, Białystok—Grodno, Białystok—Grajewo ma Knyszyn znaczne widoki rozwoju, tembardziej, że targi i jarmarki ściągają okolicznych włościan, a tem samem stanowi centrum handlowe tych okolic.

Zabrukowany rynek i ulice, wybudowana szkoła 7 klasowa, ratusz, założona biblioteka im. prez. Ignacego Mościckiego i wybudowany dom ludowy oto bilans prac knyszyńskiego zarządu miejskiego.

Oprócz resztek ruin zamku królewskiego Knyszyn nie posiada żadnych, zasługujących na uwagę zabytków.

Miasto zajmuje obszar około 3000 ha i liczy ponad 4000 mieszkańców.

G O N I Ą D Z

Goniądz położony jest nad rz. Biebrzą i liczy ponad 4000 mieszkańców. W XIV w. Goniądz był powodem sporów między książętami mazowieckimi. W 1547 r. Stanisław Dowojna wraz z małżonką Petronelą Radziwiłłówną nadali miastu prawo magdeburskie.

Z Goniądza pochodzi t. zw. Piotr z Goniądza, który wstąpił się rozprawą na Synodzie Sycylińskim i był pierwszym krzewicielem arjanizmu na Litwie.

W 1576 r. Goniądz staje się grodem królewskim i opływa w dostatkach. W tym czasie jest to duże miasteczko, liczy bowiem ponad 600 domów.

Tak jak i Knyszyn został Goniądz w 1915 r. doszczętnie prawie zniszczony. Spaleniu uległ historyczny kościół, ratusz i stara synagoga. Miasto powoli odbudowało się, dzięki staraniom ks. Abramowicza wybudowany został kościół. Nie zupełnie dobrym był pomysł przeznaczenia dawnego cmentarza, na którym stał stary kościół, na plac rynkowy.

Miasto posiada szkołę i bibliotekę. Przemysł jest tu zupełnie nierozwinięty. mimo niezłych warunków. Może w przyszłości wykorzystana zostanie rzeka Biebrza do celów przemysłowych lub sportu wodnego.

S U R A Ż

Do najstarszych miast w powiecie białostockim należy bezsprzecznie Suraż. Już w 1219 r. Erdzwill, synowiec ks. Mendoga, przybywszy na czele Litwinów znalazł zamek Surażski przez Tatarów zburzony, który następnie odbudował i swoim ludem obsadził.

Prawa magdeburskie na wzór Wilna i Kowna nadał miastu w. ks. litewski Kazimierz w 1440 r. a Suraż cieszył się wyjątkowymi względami książąt litewskich. W 1501 r. Aleksander ks. litewski nadał przywilej o rozszerzeniu miasta i nadaniu gruntów obywatelom. Po roku 1590 Suraż należał do dóbr królewskich i stanowił niegrodowe starostwo.

W Surażu były sądy ziemskie, które w 1768 r. uchwałą sejmową przeniesione zostały do Bielska. Cieszące się kiedyś dobrobytem miasto z biegiem czasu podupadło, wojna zaś zniszczyła Suraż ostatecznie. Na uwagę zasługuje w Surażu kościół z XIX w. i most na Narwi wybudowany staraniem sejmiku białostockiego i miasta Suraża. Wybudowana została też szkoła i założona biblioteka.

Rozwój rolnictwa, ogrodnictwa i uregulowanie Narwi, co może wpłynąć na rozwój przemysłu i handlu — to przyszłość Suraża, które teraz jest miastem o charakterze wiejskim. Miejmy nadzieję, że energiczny burmistrz p. Arcimowicz miasto to skieruje na nowe tory.

Suraż liczy 3700 mieszkańców.

TYKOCIN

Stary gród Tykocin korzystał z prawa magdeburskiego nadanego przez ks. mazowieckiego już w 1424 r. Od 1426 r. Tykocin należał do w. ks. litewskiego i rządzony był przez gastoldów. Na mocy aktu unji lubelskiej z 1569 r. miasto wcielone zostało wraz z Podlasiem do Korony. Dzisiejszy kościół pod wezwaniem Św. Trójcy ufundowany przez Jana Klemensa Branickiego w 1742 r. jest z kolei czwartą świątynią w tem mieście.

Tykocin należał do djecezji wileńskiej do 1569 r. później zaś przeszedł pod władzę biskupów łuckich. Za Zygmunta Augusta Tykocin był miastem menniczym i leżał na kupieckim trakcie lwowskim, mohylowskim, słuckim (do Królewca i Frankfurtu) i warszawskim.

Prawo własności do starostwa i zamku tykocińskiego należało do wybitnych osobistości: w 1656 r. do Sapiehów, od 1661 r. do Stefana Czarneckiego, po jego śmierci przechodzi na córkę i dostaje się hetmanowi Janowi Klemensowi Branickiemu, który po wybudowanie kościoła zobowiązał się w 1769 r. założyć tu seminarjum; w tym celu powiększył dom zajęty przez misjonarzy.

W 1755 r. tenże Branicki założył szpital dla żebraków i zastrzegł w testamencie, aby w szpitalu tym utrzymywać „6 bab i 7 dziadów” dla których przeznaczył dożywotnią ordynarję z folwarku Stelmachowce. Dobrotliwy władca nie zapomniał także i o inwalidach wojennych, którym ufundował zakład zw. „alumnatem”. Gmach owego alumnatu przetrwał dotychczas. Onże wielkiego hetmana Czarneckiego w kamieniu upamiętnić kazał i pomnik mu wystawił.

Dawniej, w okresie swej świetności Tykocin był miejscem częstych odwiedzin królów polskich i dygnitarzy. Małe to miasteczko wydało z siebie takich ludzi, jak Michał Szymonowicz wizytator ks. misjonarzy, Szajnhak, postępowy pisarz żydowski, Paweł Andruszkiewicz, wizytator zgromadzeń zakonnych, Wierzbowski, biskup djecezji sejneńskiej.

Do najdawniejszych zabytków Tykocina należy wspaniałe horodyszcz, zwane szwedzkiemi okopami, sięgające pono czasów pogańskich.

Tykocin liczy obecnie niewiele ponad 5000 mieszkańców, z czego 25 proc. żydów.

TYKOCIN

Monumentalny kościół z XVIII w.
Na pierwszym planie pomnik Stefana Czarneckiego.

SUPRAŚL

Zabytkowy kościół—warownia z 1533 r.

Wysokie-Mazowieckie

Miasto Wysokie-Mazowieckie nosiło pierwotnie nazwę Wysokie. Nazwa obecna datuje się od czasu ks. Janusza Mazowieckiego (1414) dla zaznaczenia zależności od Mazowsza. Początkowo osada, następnie podniesiona po godności miasta przez króla Aleksandra II w 1503 r.

Od początku XVI w. posiada Wysokie-Mazowieckie cechy: szewski, kuśnierski, rzeźnicki, a w 1780 r. otrzymało przywilej na 4 jarmarki. W 1864 r. Wysokie-Mazowieckie przemianowane zostało na osadę, a w trzy lata później stało się siedzibą władz powiatowych, rezydujących tam dotychczas.

Do rzędu miast zaliczone zostało dopiero w 1915 r. przez władze niemieckie. Wysokie-Mazowieckie posiada obecnie ponad 4000 mieszkańców, średnią szkołę handlową, dwie szkoły powszechne, cały szereg instytucji społecznych, kulturalno oświatowych i spółdzielczych; z tych ostatnich na specjalne podkreślenie zasługuje owocna działalność spółdzielczej księgarni nauczycielskiej „Świt”.

W wybitnie rolniczym ośrodku, jakim jest powiat wys.-mazowiecki rozwinęła swą imponującą działalność Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa w Wys.-Maz., licząca ponad 400 członków.

Placówka ta chroni rolnika przed wyzyskiem pośredników i jest regulatorką cen ziemiopłodów na terenie powiatu.

Pomimo ciężkich dla rolnictwa czasów Spółdzielnia zamknęła bilans za rok ubiegły ze sporą nadwyżką i rokuje wszelkie nadzieje dalszego rozwoju,

Bielsk-Podlaski

Źródła historyczne nie podają dokładnej daty założenia Bielska, jest to jednak stare miasto, gdyż wiadomem jest, że miasto to zostało zburzone przez Tatarów już w 1240 r. Po Tatarach zajął miasto syn Mendoga, Erdzwiłł Montwiłowicz, który Bielsk odbudował, a wzamian za opiekę nad mieszkańcami uzyskał od nich przysięgę posłuszeństwa.

Zabytkowy kościół katolicki w Bielsku-Podl.

W 1366 r. Bielsk przyznany został przez Kazimierza Wielkiego Kiejstutowi ks. Trockiemu. Następnie miasto to w 1377 r. uległo powtórnemu zniszczeniu przez Krzyżaków, zamku jednak zdobyć nie zdołali.

Od r. 1390 Bielsk stał się własnością książąt mazowieckich. Nie długo jednak pozostaje w ich posiadaniu, o czym świadczą przywileje ks. Witolda, nadane miastu już w 1430 r. Bielsk był stolicą Podlasia, odbywały się tu zjazdy i sejmiki szlachty. W 1564 r. przybył tu król Zygmunt August z prymasem Jakóbem Uchańskim i odbył naradę w sprawie zawarcia unii z Litwą. Do rozwoju miasta przyczyniła się Anna, żona króla Batorego, nadając miastu około 400 ha lasu z Białowieży.

W XVIII w. wybudowany został tu ratusz, istniejący po dzień dzisiejszy, kościół i klasztory karmelitów i czerńców.

Obecnie Bielsk jest miastem powiatowym o charakterze rolniczo-handlowym i w szybkim tempie odbudowuje się po zniszczeniach wojennych.

Niepoślednią rolę w życiu ekonomicznym miasta odgrywa ruch spółdzielczy, reprezentowany przez Okręgowe Stowarzyszenie Spożyców w Bielsku i Spółdzielnię Rolniczo-Handlową.

Z przedsiębiorstw miejskich należy wymienić dobrze prosperującą wzorową rzeźnię.

Bielsk posiada osiem szkół powszechnych, także gimnazjum państwowe i bibliotekę miejską.

Wytrawne dłonie burmistrza m. Bielska, p. senatora Erdmana skierowały wysiłki samorządu miejskiego w kierunku zatrudnienia bezrobotnych i podniesienia estetycznego wyglądu miasta.

Wracając do krótkiej charakteryzacji ogólnej części Podlasia, obecnie powiatu bielskiego, należy wspomnieć o mogiłach i kurhanach, pozostałych po Jadźwingach, lub najazdach Szwedów, którzy przechodzili przez tutejsze okolice i miasta. Między innymi dobrze do dzisiaj zachowały się usypiska w okolicach Haciek koło Bielska, świadczące o istnieniu na tym miejscu, jakiegoś b. starego grodziska obronnego z czasów Jadźwingów, w których po rozkopaniu odnajdywane są części urn, ozdoby brązowe, części narzędzi krzemiennych i t. p. Niektóre z tych wykopalisk, znajdujących się w okolicach Haciek, po zbadaniu przez specjalistów archeologów, zapewne odniesione byłyby do bardziej starożytnych epok: kamienia łupanego, glazowanego i brązowej.

Wykopaliskami i archeologią na terenie powiatu zajmował się przez dłuższy czas nauczyciel z Drohiczyzna Szmidt, który napisał o wynikach swych badań dziełko, swoje zbiory odesłał do Warszawy i sam przeniósł się tam, poświęcając się nadal pracom w dziedzinie archeologii.

Bielsk posiada ponad 6000 mieszkańców i zajmuje obszar 23,63 klm.

Powiat bielski-podlaski

B R A Ń S K

Miasto Brańsk, powiatu bielskiego, oddalone o 24 klm. od powiatowego miasta Bielska-Podlaskiego i o tyleż kilometrów od drugiej stacji kolejowej Szepietowo. Miasto położone przy szosie, na prawym brzegu Nurca (dopływ Bugu) jest jedną z najstarszych siedzib w tej polaci kraju.

Niegdyś był tu zamek książęcy na sztucznej górze przy ujściu Bronki do Nurca; nasyp zwany zamczyskiem istnieje dotychczas. Czas założenia nie jest ustalony. Wiadomo, że miasto po zniszczeniu go w roku 1241 przez Tatarów dostało się pod panowanie książąt litewskich. W roku 1493 miastu nadano prawo magdeburskie, a w roku 1507 było oddane na dożywocie Helenie, wdowie po księciu litewskim Aleksandrze. Od roku 1569 do r. 1768 w mieście, jako powiatowym ustalone są sądy ziemskie, oraz grodzkie. Szlachta całej bielszczyzny zbierała się tutaj celem dokonania wyborów posłów do sejmu.

Wiele ucierpiał Brańsk podczas wojen Jana Kazimierza ze Szwedami w połowie XVII w., lecz ostateczny upadek miasta rozpoczął się po wojnie północnej na początku XVIII st. Po trzecim podziale Polski, Brańsk dostał się pod panowanie Prusaków, a po przyłączeniu do Rosji został w r. 1808 nadetatowym miastem. Kościół katolicki, pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP, wmurowany w r. 1862 kosztem parafjan na miejscu rozebranego drewnianego kościoła ufundowanego przez króla Kazimierza.

Brańsk jest otoczony kurhanami, usypanymi przez Jadźwingów, poprzednich władców Podlasia. Szczególną opieką otoczony jest kurhan, leżący w uroczysku „Kumat”. Jak głosi legenda w tym miejscu pochowany został przedostatni bohater wódz Jadźwingów—Kumat; od jego imienia otrzymało nazwę całe uroczysko. W roku 1935 archeologowie rozkopali kurhan i znaleźli w nim sporo ciekawych przedmiotów z epoki Kumata.

Według statystycznych danych Brańsk posiada mieszkańców ponad 4500 osób.

Skład Magistratu przedstawia się następująco: burmistrz p. Eugeniusz Ugriumow, vice-burmistrz I. Finkielsztejn, p. o. sekretarza Wasilewski Józef, rachmistrz Konstantynowicz Jan oraz ławnicy: Jan Żepij, Antoni Łazowski i Stan. Pleśniak.

W ubiegłym roku Magistrat wybudował przy pomocy Funduszu Pracy nowoczesnie urządzone rzeźnię miejską, dalszy zaś plan inwestycji przewiduje wybudowanie Domu Ludowego szkoły powszechnej i łaźni miejskiej oraz urządzenie parku miejskiego i kąpieliska na rz. Nurzec.

CIECHANOWIEC PODLASKI

Miasto Ciechanowiec, położone malowniczo nad rzeką Nurcem i obejmujące obszar 18,5 klm. kw. założone zostało w bardzo dalekiej przeszłości, prawdopodobnie w XII wieku. Najstarszy, znajdujący się w miejscowych księgach kościelnych opis historyczny miasta zawiera wzmiankę, że już w roku 1240 Ciechanowiec istniał i uległ zniszczeniu przez Tatarów. W roku 1250 papież Innocenty IV oddał Ciechanowiec Bolesławowi, księciu Krakowskiemu i Kazimierzowi, księciu Kujawskiemu. Za Kazimierza Wielkiego w roku 1366 Ciechanowiec przeszedł w posiadanie Litwinów i przywrócony został Polsce przez Władysława Jagiełłę. Następnie na skutek Unji Lubelskiej w roku 1569 wszedł w skład województwa podlaskiego. Prawa magdeburskie nadane zostały Ciechanowcowi za Jagiellonów.

Istniał w mieście Ciechanowcu zamek dawnych dziedziców, niegdyś obronny. Zamek obronny został zburzony przez Szwedów za króla Jana Kazimierza, potem spalony powtórnie za króla Augusta II Mocnego. Tu się narodził w r. 1739 izmarł proboszczem 2-go lipca 1796 r. ks. Krzysztof Kluk, kanonik i nflancki, dziekan drohicki, autor szacownego dzieła, obejmującego wszystkie części historii naturalnej.

W końcu XVIII wieku zameczkiem władali Szczukowie, następnie wskutek parcelacji dóbr ciechanowieckich dwór zmieniał często właścicieli. W 1840 r. istniała jeszcze wieża wjazdowa z zegarem i część murów „Zameczka”, poczem mur przeważnie został rozebrany, a w czasie wojny światowej cały zameczek uległ zburzeniu i dziś już nie istnieje.

Istniejący dotąd w mieście kościół murowany został ufundowany przez ks. Maksymiljana Ossolińskiego w 1733 r. W kościele w ołtarzu wielkim znajduje się piękny obraz Świętej Trójcy, kopja obrazu K. Maratti, oprócz tego są pomniki Teresy Ossolińskiej i Justyna Ciecierskiego, oraz nagrobek ks. Kluka. Na placu kościelnym znajduje się pomnik ks. Kluka, wystawiony zasłużonemu mężowi w 1848 r. przez Stefana Ciecierskiego, a wykonany przez rzeźbiarza Jakóba Tatarkiewicza w Warszawie, ucznia Thorwaldsena. W roku 1797 Teresa Osso-

lińska ufundowała w pobliżu kościoła klasztor Sióstr Miłosierdzia i szpital, który został w r. 1840 na rozkaz rządu rosyjskiego zamknięty. Gmach poklasztorny przed wojną światową przeszedł na własność prywatną, w 1915 r. uległ zniszczeniu, a po wojnie odbudowany został jako dom dochodowy.

W roku 1809 Ciechanowiec został doszczętnie zniszczony przez pożar; w 1812 r. odbył się wtedy przemarsz wojsk rosyjskiego generała Suworowa; rok 1837 zaznaczył się prześladowaniem unitów; w 1863 r. przemaszerowały przez miasto oddziały powstańców.

W czasach porozbiorowych wzdłuż rzeki Nurzec, dzielącej Ciechanowiec na dwie części, została przeprowadzona granica administracyjna b. Królestwa Kongresowego i ten stan sztucznego podziału istnieje do dnia dzisiejszego w tej formie, że część starsza, położona na lewym brzegu rzeki, stanowi miasto Ciechanowiec, pow. bielskiego, druga zaś połowa na prawym brzegu rzeki nosi nazwę os. Ciechanowiec, przynależnej do gminy wiejskiej Klukowo pow. wysoko-mazowieckiego. Przed wybuchem wojny światowej miasto Ciechanowiec liczyło ponad 8000 ludności i posiadało liczne zakłady przemysłowe. Wojna światowa przyniosła miastu zniszczenie: 65 proc. budynków zostało zniszczonych lub zburzonych, ucierpiało najbardziej śródmieście i położone przy rynku murowane piętrowe domy; miasto się wyludniło, przemysł i handel podupadły, zwłaszcza, że podźwignięciu się miasta nie sprzyja brak dobrej komunikacji, gdyż odległość od najbliższej stacji kolejowej Czyżewa jest dość znaczna, wynosi 18 klm.

Z zakładów przemysłowych istnieją: 1 fabryka sukna — farbiarnia, 1 elektrownia, młyn motorowy, 2 zakłady narzędzi rolniczych, betoniarnia; 2 olejarnie, 2 zakłady ślusarskie i 2 gremplarnie. Zakładów handlowych wraz z przemysłowem ogółem 219. Budynków mieszkalnych miasto posiada 594, ulic 23 długości ogólnej 8 i pół klm., w tem zabrukowanych 16 długości 6 i pół klm.

W latach 1925—1930 miasto wybudowało nowoczesny budynek szkolny kosztem 130.000 zł. W tymże czasie założona została miejska cegielnia oraz miejska betoniarnia. W roku 1928 zbudowano i uroczystie odsłonięto w mieście pomnik ku czci żołnierzy, poległych w walkach w 1920 r. nad Nurcem.

W święto 15-lecia Niepodległości odbyła się przy tłum-

nym udziale ludności uroczystość otwarcia parku miejskiego imienia Marszałka Piłsudskiego.

W związku z obecnym kryzysem samorząd miejski znalazł się w wielkich kłopotach finansowych i nie może sprostać zobowiązaniom w latach dobrej konjunktury zaciągniętym, do czego zresztą przyczyniła się niedość ogłędna gospodarka poprzednich zarządów miejskich.

Obecny Zarząd Miejski na czele z p. Narbuttem Marjanem, burmistrzem, i Frejmarkiem Ottonem—wice-burmistrzem czyni starania w kierunku przyłączenia do miasta osady Ciechanowiec (około 3.000 mieszk.) czyli przywrócenia dawnego przedrozbiorowego stanu rzeczy, w związku z czym i ekonomicznie Ciechanowiec stanie na właściwych podstawach.

Życie społeczne w Ciechanowcu w czasach ostatnich wykazuje znaczne ożywienie. Szczególną aktywność przejawia Lokalny Komitet Pomocy Bezrobotnym, funkcjonujący przy Zarządzie Miejskim Oddział Związku Strzeleckiego, Koło Związku Rezerwistów, Straż Ogniowa, L. O. P. P.

Miasto Ciechanowiec i okolice dzięki swemu malowniczości położeniu i przyjemnemu zdrowemu klimatowi cieszy się w porze letniej frekwencją letników, znajdujących tu miły i niedrogi wypoczynek. Ze względu na piękną historyczną przeszłość i wszelkie dane do znakomitego rozwoju w przyszłości, miasto Ciechanowiec godne jest w najwyższym stopniu zainteresowania szerszego społeczeństwa.

Ciechanowiec liczy ponad 4000 mieszkańców.

SIEMIATYCZE

Nad rzeką Kamionką (dopływ Bugu) w powiecie bielskim leży miasto Siemiatyczami zwane.

Rozwój swój zawdzięczają Siemiatycze osobom Tęczyńskich i Sapiehów, dzięki którym podniesione zostało do godności miasta, a następnie Annie Jabłonowskiej, wielce zasłużonej dla miasta dzielnej i wszechstronnie wykształconej kobiecie.

Dzięki Katarzynie Tęczyńskiej wybudowany został w 16 w. w środku miasta olbrzymi budynek o dużej ilości sklepów handlowych. Obecny jego wygląd niczem nie przypomina dawnego, gdyż wielokrotne przebudowy i remonty po pożarach zmieniły całkowicie jego wygląd.

Anna Jabłonowska zamieszkała tu po śmierci swego męża, pracując gorliwie nad rozwojem miasta. Założyła ona w Siemiatyczach Instytut położniczy i drukarnię.

Zniszczone w czasie wojny miasto odbudowywuje się szybko. Przemysł kaflarski zapoczątkowany tu w końcu ubiegłego stulecia rozwija się pomyślnie i przekształcił Siemiatycze w miasto o charakterze rolniczo-przemysłowym. Oprócz licznych fabryk kafl i polewy istnieje tu duża parowa fabryka świeców i kopyt drewnianych, fabryka dykty klejonej, przy stacji zaś kol. w odległości 7 klm. od miasta fabryka papy dachowej. Poza to w Siemiatyczach rozwinięty jest przemysł garncarski, przyczem na uwagę zasługują m. in. wzorowe ręczne wytwórnie garnków i misek glinianych: Michała Szymańskiego (ul. Koszarowa 7a) i Michała Lewkowicza (ul. Słowczyńska 38).

Szybkie tempo rozwoju zakładów przemysłowych spowodowało uruchomienie w Siemiatyczach Urzędu Skarbowego, jaki powstał niedawno i został zainstalowany w zabytkowym gmachu poklasztornym.

Nadmienić wypada, że w Siemiatyczach dobiega końca budowa imponującego gmachu szkoły powszechnej, rozpoczętej przez Zarząd Miejski przy wydatnym poparciu społeczeństwa siemiatyckiego, które na apel długoletniego burmistrza Siemiatycz, p. Lankau, nie szczędzi na ten wzniosły cel dobrowolnych ofiar.

Siemiatycze liczą 7300 mieszkańców.

KLESZCZELE

Istniejące pono jako jedno ze znaczniejszych miast na Podlasiu już w XI w. (według Jaroszewicza) z siedzibą starostwa Kleszczcele obecnie niczem nie przypominają swej starej tradycji. Dokładnej daty założenia tego miasta nie udało się ustalić wobec braku źródeł historycznych.

Wiadomem jest, że miasto należało w części do ks. Radziwiłłów i rządziło się prawem magdeburskim. Dawna historyczna nazwa miasta brzmiała „Kleszczelcze”. Miasto położone jest wśród falistej okolicy piaszczystej, ciemnym pasem lasu otoczonej.

Znajduje się w mieście źródło, przed wojną uznane za lecznicze. Na terenach podmiejskich są złoża rudy żelanej i torfu, których nikt nie eksploatuje.

Przemysł reprezentowany jest przez młyny, wiatraki, gremplarnie. Miasto posiada własną rzeźnię.

Z zabytków miasta zasługuje na uwagę starożytna dzwonnica spalonej świątyni unickiej i murowana kaplica z przed dwustu laty.

Kleszczele liczą 2300 mieszkańców.

DROHICZYN

Położony nad malowniczym brzegiem Bugu Drohiczyn, zwany dawniej Lackim, podług kronik ruskich założony został około 1061 r. Według Jaroszewicza, część Jadźwingów, szukając sobie dogodnego miejsca w dolnym biegu Bugu w Drohiczynie stolicę swoją założyła.

W XII w. Drohiczyn był w posiadaniu książąt ruskich, lecz w drugiej połowie tegoż wieku w posiadaniu ks. Leszka Mazowieckiego. Następnie w 1237 r., ówczesny książę Mazowsza Konrad oddał okręg drohicki wraz z miastem Krzyżakom. W XIII w. Drohiczyn znowu przeszedł pod władzę książąt ruskich.

Prawo magdeburskie nadane zostało miastu w końcu XV w. przez ks. litewskiego Aleksandra. Od tego czasu datuje się rozkwit miasta, lecz zostaje przerwany w 1657 r. kiedy Szwedzi wraz z ks. Siedmiogrodu Rakoczym miasto wraz z zamkiem zrujnowali.

Założone w Drohiczynie „Collegium Nobilum” było pochodnią kultury i oświaty polskiej na Podlasiu.

Pod zaborem rosyjskim miasto nie powróciło do swej dawnej świetności. Upadł zupełnie przemysł, handel, zamknięte zostało „Collegium Nobilum” i klasztor franciszkanów, zakwaterowano w nim bataljon wojska.

Po wojnie światowej zniszczony zupełnie Drohiczyn pozbawiony innych poza podatkami źródeł dochodów trudno było odbudować, samorząd miasta mimo to założył 8-klasowe gimnazjum im. I. J. Kraszewskiego na miejsce zamkniętej szkoły rolniczej.

Zarząd Miejski czyni starania w kierunku przeprowadzenia kolejki wąskotorowej z Łomży przez Szepietowo—Ciechanowiec—Drohiczyn—Korczew do stacji Niemojki.

Przemysł jest bardzo słabo rozwinięty. Miasto posiada własną elektrownię i rzeźnię.

Piękne położenie Drohiczyna ściągają dużo letników, którzy tu chętnie na wywczasy zjeżdżają.

Drohiczyn liczy ponad 2400 mieszkańców.

GRODNO

Prastary gród nadniemieński Grodno, leżący na odwiecznym szlaku handlowym, łączącym Bałtyk ze światem starożytnym, już w zaraniu dziejów dawnej Litwy i Rusi było stolicą udzielnego księstwa, granice którego ustalał traktat, zawarty pomiędzy ks. Ziemowitem Mazowieckim, a Patrikiem ks. grodzieńskim, (synem Kiejstuta) w 1358 roku w Grodnie i posiada najstarsze w kraju zabytki budownictwa, sięgające XI wieku, jak np. świątynia po-bazylijska na Kołozy.

Powstało ono na pograniczu trzech grup etnicznych—mazurskiej (do Czarnej Hańczy) litewskiej (dawniej Jadźwingów) i ruskiej. Jeśli nie weźmiemy pod uwagę znacznej liczby przybyłych za czasów w. ks. Witolda Żydów i Tatarów—stosunek narodowościowy od wczesnego średniowiecza nie uległ dużej zmianie.

Naprzeciw ujścia Horodniczanki istniała jeszcze do końca XIX w. wyspa, ułatwiająca przeprawę przez rzekę, w pobliżu niej znaleziono liczne ślady osady prahistorycznej.

W okresie ekspansji Normanów dolinami rzek od Bałtyku włąb krajów w w. IX—X Grodno odegrało prawdopodobnie rolę śpichlerza głodującej wówczas Skandynawji.

Często rabowane i burzone przez Rusinów halickich i Krzyżaków Grodno było w posiadaniu Litwinów, jako stolica udzielnego księstwa. Po połączeniu się z Polską w 1413 r. jako miasto powiatowe wchodzi w skład województwa trockiego, jednakże terenowo dawny powiat grodzieński objął dzisiejsze powiaty: grodzieński, augustowski, suwalski, szczuczyński, sokólski, białostocki, oraz częściowo wołkowyski i bielski.

Kazimierz Jagiellończyk już w roku 1444 uznał Grodno za jedno z najprzedniejszych miast na ziemiach b. wielkiego Księstwa Litewskiego i od tego czasu miasto korzysta z praw samorządowych. Potwierdzenie prawa magdeburskiego dla Grodna nastąpiło na sejmie w Bielsku w 1564 roku.

W 1567 roku odbył się w Grodnie poraz pierwszy sejm Rzeczypospolitej, następnie w 1678 roku za panowania króla Jana III-go Sobieskiego w Grodnie odbył się 1-szy Generalny

sejm ustawodawczy, a zgodnie z konstytucją 1673 roku, Grodno było obrane za „domiciljum sejmowe”, czyli co trzeci sejm zbierał się odtąd w Grodnie, z wyjątkiem konwokacyjnych, elekcyjnych i koronnych.

Za Batorego Grodno było bazą wypraw tego znakomitego króla na Moskwę i tu Stefan Batory sławne dni swojego żywota na Zamku Starym zakończył.

Za panowania Stanisława Augusta znakomity twórca przemysłu krajowego, Antoni Tyzenhauz, podskarbi nadworny litewski i starosta grodzieński (1765—1780), obrał Grodno za centrum swej działalności, zakładając tu szereg fabryk i zakładów naukowych (instytut lekarski, szkoła mierniczych i budowniczych, korpus kadetów, ogród botaniczny, fabryki ceramiczne, powozów, pasów, jubilerskie, tkackie i inne).

Ostatni sejm Rzeczypospolitej, odbyty w Grodnie w 1793 roku, uznał Grodno za miasto naczelne województwa grodzieńskiego.

Po rozbiórce kraju, od 1802 roku, Grodno staje się miastem gubernjalnem i siedzibą gubernatora gubernji grodzieńskiej.

Również w czasie walk o niepodległość, a w szczególności w roku 1863, Grodno było stolicą województwa grodzieńskiego, utworzonego z ramienia Rządu Narodowego przez Konstantego Kalinowskiego. W walkach powstańczych z 1863 roku Grodno odegrało wybitną rolę patriotycznej bazy tego ruchu i złożyło na ołtarzu Ojczyzny krew i życie wielu swych najlepszych synów i obywateli.

We wskrzeszonej Rzeczypospolitej prastare Grodno znalazło się na pograniczu z Litwą Kowieńską i stało się miastem powiatowem, jednakże było siedzibą D.O.G., a obecnie D.O.K. III i tu istnieją: Sąd Okręgowy, Urząd Hipoteczny, 3-ch Notariuszów, archiwum b. gubernji i jedyne na terenie północno-wschodnich województw Rzeczypospolitej okręgowe muzeum państwowe (historyczno-artystyczne).

Grodno, liczące w dobie obecnej około 50.000 stałych mieszkańców, bez wojska, jest drugim miastem w tej polaci kraju po Wilnie pod względem znajdujących się tu pomników historycznych. Przepiękne są stare kościoły grodzieńskie, jak na przykład obecna Fara Grodzieńska, dawny kościół pojezuicki

z roku 1663, kościół Bernardyński z roku 1595, kościół garnizonowy, dawna Fara Witoldowa z roku 1392 i wiele innych, Stary i Nowy Zamek, dawna Batorówka, pałac Sapieżyński, stara cerkiewka unicka na Kołoczy, dawna świątynia pogańska z XI wieku. Grodno posiada dwa piękne mosty żelazne na Niemnie, kolejowy i dla ruchu kołowego, w roku 1930 zakończony. W ogrodzie miejskim ostatnio wzniesiono piękny pomnik Elizy Orzeszkowej dłuta Zerycha, zaś zaprojektowano budowę pomnika króla Stefana Batorego. Poza tem Grodno posiada miejskie muzeum przyrodnicze, 4 gimnazja, szkołę handlową Polskiej Macierzy Szkolnej, 2 seminarja nauczycielskie, 8 publicznych szkół powszechnych 7-mio klasowych, 8 szkół powszechnych prywatnych, z których 2 są chrześcijańskie, a 9 żydowskich. Również posiada Grodno państwową szkołę zawodową żeńską, 2 szkoły rzemiosł, szkołę muzyczną oraz stały, a jedyny na terenie województw białostockiego, nowogródzkiego i poleskiego teatr miejski, który jest jednocześnie wojewódzkim teatrem objazdowym, a wreszcie teatr żołnierski, obsługujący również teren D.O.K. III i 2 teatrzyki szkolne.

Samorząd m. Grodna, po dwukrotnem zniszczeniu miasta przez wojnę światową, a jeszcze dotkliwiej przez inwazję bolszewicką, o własnych środkach, przy największym wyęzieniu sił własnych doprowadził miasto do porządku, mianowicie: uporządkował miejską rzeźnię, odnawiając ją i filtr koksowy, odbudował zrujnowane mosty w mieście, uporządkował jezdnie i ulice, wybudował stację badawczą mikroskopową, dokonał renowacji elektrowni miejskiej, ustawiając tamże nowy silnik, sprowadzony ze Szwecji, systemu Atlas-Diessel. Następnie samorząd miejski od roku 1928 rozbudował elektrownię miejską, podnosząc ją do stopnia wielkiego przedsiębiorstwa miejskiego, miasto zakupiło turbozespół systemu Babcock & Wilcox i kotły parowe. Zasięg elektrowni grodzieńskiej, która winna się z czasem przeistoczyć w okręgową, sięgnie daleko poza granice miasta. Zmotoryzowano swą straż ogniową, montując trzy samochody-cysterny z motopompami. Miasto prowadzi roboty przy umocowaniu brzegów rzeki Niemna i Góry Zamkowej, przy współudziale Dyrekcji Komunikacji Wodnej i przy użyciu bezrobotnych zatrudnionych z sum przyznawanych na roboty publiczne. Miasto zatrudnia bezrobotnych w znacznej ilości i przyczynia się w ten sposób do powstania

przepięknych bulwarów nad brzegiem Niemna pod Górą Zamkową.

Rozszerzono sieć wodociągów miejskich, powiększono sieć elektryczną, urządzono plantacje miejskie. Wogóle przy wszystkich swoich zamierzeniach samorząd m. Grodna, posiadane urządzenia miejskie, jak wodociąg (jeden z najstarszych w Polsce, bo z roku 1874), rzeźnię, urządzoną podług najnowszych wymagań sanitarno-

higienicznych, elektrownię, plantacje, straż ogniową, szpitalnictwo, szkolnictwo powszechne i t. p., organizował zawsze na skalę wielkiego miasta, do którego to celu dąży wytrwale zarówno samorząd, jak i obywatele m. Grodna. Dążenie to zyskiwało niejednokrotnie zupełne uznanie władz nadzorczych co znalazło swój widomy wyraz w przyłączeniu — na mocy dekretu Pana Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1-go lipca

Grodno. Most nad Niemnem.

1925 roku — dość wielkiej przestrzeni, bo przeszło 700 ha okolicznych terenów podmiejskich do obszaru miasta Grodna.

Na terenach nowoprzyłączonych samorząd opracowuje plany swych dalszych inwestycji miejskich i realizuje je — Grodno przygotowuje się należycie do swej roli miasta, położonego na poważnym szlaku kolejowym, (Zemgale—Wilno—Warszawa, Grodno — Augustów, Suwałki, Grodno — Mosty—Wółkowysk, Grodno — Jezioro) przy rzece spławnej, będącej drogą do żeglugi morskiej. Już obecnie Grodno jest bardzo poważnym punktem obrotu produktami leśnymi, gdyż — pomimo zamknięcia Niemna odbywa się spław drzewa z górnych jego części na Kanał Augustowski, Wisłę i Gdańsk.

Przemysł Grodna w okresie powojennym rozwija się szybko — tempie, zatrudniając kilka tysięcy robotników. Czynne są tu fabryki: Państwowa Fabryka WYROBÓW Tytoniowych, Machorcarnia, Państwowa Fabryka Zapalek, Zakłady Ceramiczne „Stanisławów” Ks. Druckiego-Lubeckiego, huta szklana, odlewnia, fabryka introliatorska „Niemen”, fabryka kart, młyny parowe, garbarnie, tartaki, fabryka dykty, cegielnie.

Samorząd m. Grodna, robiąc duże wysiłki w kierunku gospodarczym, nie zaniedbuje również swych obowiązków kulturalnych i poza zorganizowaniem prawie już wystarczającej sieci szkolnictwa powszechnego — zorganizował piękne muzeum przyrodnicze miejskie, posiadające kilkanaście tysięcy okazów i będące przedmiotem zainteresowania wielu najpoważniejszych placówek naukowych w Polsce.

Zapoczątkowano organizację ogrodu zoologicznego. Obok Muzeum miasto prowadzi wzorową pracownię fizyko-chemiczną dla szkół powszechnych, posiada bibliotekę publiczną, liczącą przeszło 30.000 tomów, nie mówiąc już o teatrze miejskim, który w swoim czasie był terenem pracy zespołu artystycznego „Reduty” pod kier. Juliusza Osterwy, która to impreza artystyczna promieniowała z Grodna na cały obszar ziem wschodnich i cieszyła się wydatnem poparciem i wielkimi ofiarami ze strony samorządu miasta Grodna. Obecnie teatr miejski jest subwencjonowany przez miasto i prowadzony przez Z.A.S.P. pod dyрекcją J. Grodnickiego przy pomocy Koła Miast województwa białostockiego teatr ten rozszerzył swą działalność i na wzór teatru „Reduty” stał się teatrem objazdowym, docierając do najdalszych zakątków województwa białostockiego.

Królewski Zamek Stary w Grodnie.

Na wyniosłym brzegu Niemna u ujścia Horodniczanki wznosi się Królewski zamek Stary, początki którego sięgają drugiej połowy XIII w. z resztkami murów obronnych z czasów Stefana Batorego.

Architekt włoski Scoto z Parmy zamek obronny za Stefana Batorego przebudował na mieszkalny. Przebywał w nim niejednokrotnie król Stefan Batory i zmarł w 1586 r., a zwłoki jego pozostawały w kaplicy zamkowej do 1588 r.

Kancierz K. Pac za Jana III, będąc jednocześnie starostą gro-

dzięńskim, odnowił zamek po nawale szwedzkiej i moskiewskiej i przyczynił się do przeniesienia sejmów Rzeczypospolitej do Grodna. Sejmy odbywały się w tym zamku do czasów ukończenia Nowego Zamku, który stanął na miejscu, zwanym „Domus Regia” (miejsce zgonu św. Kazimierza i Kazimierza Jagiellończyka).

W okresie niewoli Zamek Stary został odarty z szat królewskiej wspaniałości, wszelkie ślady świetnej przeszłości (krużganki, rzeźby) usunięto i po upadku powstania styczniowego wzięto w nim powstańców, a później, gdy gmach główny już prawie niczem nie różnił się od innych koszarowych, użytkowano dla potrzeb wojskowości.

Takiż stan trwał jeszcze i w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości zanim, na skutek usilnych starań kustosza muzeum państwowego i konserwatora, p. Józefa Jodkowskiego w 1924 r. ówczesny d-ca O.K. III p. gen. L. Berbecki, za zezwoleniem Min. Spraw Wojskowych, przekazał połowę zamku do użytku muzeum państwowego.

W 1928 powstał Komitet odbudowy, zamku (Kuratorjum Zamkowe) pod przewodnictwem p. generała inż. A. Litwinowicza, d-cy O.K. III, a kuratorem zamku został kustosz muzeum państwowego.

Podmyte i podkopane zbocze góry Zamkowej od strony Niemna jest przedmiotem poważnej troski Kuratorjum Zamkowego. Zawdzięczając wszelkie wybitnej pomocy Dyrekcji Dróg Wodnych w Wilnie z p. inż. Bosiackim na czele, a staraniem p. naczelnika Zarządu Dróg Wodnych w Grodnie p. L. Bielickiego, został wybudowany bulwar ochronny na brzegu Niemna pod zamkiem długości przeszło 500 m., który stał się prawdziwą ozdobą miasta.

Państwowe Muzeum historyczno-artystyczne w Grodnie.

Państwowe muzeum historyczno-artystyczne mieści się jeszcze częściowo w gmachu Starostwa, a częściowo na królewskim Zamku Starym.

Zasadnicze działy w muzeum są następujące:

- 1) Archeologii przedhistorycznej i wczesno-historycznej,
- 2) Zabytków kult.
- 3) Zabytków stroju,
- 4) Sztuki ludowej (z uwzględnieniem przemysłu ludowego),
- 5) Broni i uzbrojenia,

- 6) Malarstwa dawnego,
- 7) Rzeźby,
- 8) Przemysłu artystycznego (szkło, ceramika, wyr. metalowe),
- 9) Sztuki współczesnej (prace głównie z terenu województwa),
- 10) Numizmatyki i fragistyki.

Pracownie: a) inwentaryzacyjno-konserwatorska, b) fotograficzna, c) biblioteka i d) archiwum.

Biblioteka składa się przeważnie z dzieł dawnych (XV—XVIII w.) i nowszych, dotyczących się terenu działalności muzeum, a niezbędnych dla podręcznej biblioteki naukowej.

Część biblioteki wybitnej wartości pochodzi z zapisu p. Marty hr. Krasieńskiej (przeszło 10.000 tomów), pozostałej po ś.p. Wandalinie hr. Pusłowskim (z Mereczowszczyzny).

Przyszłość i rozwój muzeum, jako też doprowadzenie do dostojnego wyglądu królewskiego Zamku Starego w Grodnie, zależy od ofiarności społeczeństwa i związków komunalnych z terenu województwa.

Grodzieńskie związki komunalne w znacznej mierze przyczyniły się do powstania muzeum, a ponieważ królewski Zamek Stary jest pomnikiem krajowego znaczenia, przeto prace nad jego odbudową winny zainteresować szersze koła społeczeństwa w celu stworzenia sanctuarium pamiątek dziejowych.

Zarząd Główny Dóbr i Zakładów Przemysłowych X. X. Druckich Lubeckich

w Grodnie, ul. Orzeszkowej 24, tel. Nr. 19.

Pełnomocnik Jeneralny Eugeniusz Brzednioki

POLECA:

z własnych zakładów przemysłowych:

Kafle białopolewane i nieglazurowane, marki „Stanisławów” pierwszorzędnej jakości, dokładnie kolorowane i sortowane, bez wad lustra polewanego.

Cegłę ręczną i maszynową produkcji cegielni „Stanisławów” w Grodnie.

Drewno w stanie okrągłym i przetartym.

ze szkółek drzew owocowych:

drzewka owocowe różnych odmian, krzewy owocowe, maliny, truskawki, agrest, porzeczki.

z własnych gospodarstw rolnych:

nasiona roślin pastewnych i warzyw, zboża, warzywa i inne płody rolne, materiał zarodowy z chlewni wielkiej białej rasy angielskiej

Katalogi, cenniki, wzory — gratis i franko.

Powiat grodzieński.

Ze złotej księgi Druskienik.

Gdy Twórca nad dziełem swem się trzodzi ma musowo chwile zmęczenia i wtedy odpoczynek wyraża się w niespodzianej wolnej od więzów pracy myśli, w odetchnięciu głębszym piersi i w uśmiechu radości z rozkoszy swobody i spoczynku.

Kiedy Wielki Stwórca równie nadniemeńską rzeźbił, szedł liną surową i w silniejszym skurczu dłoni kształty ziemi lepił. Bogato sypał na nią żółtawym aż do bezbarwia białości piaskiem, prosząc ją obficie mchem, jakby siwym od starości dziejów ziemi i swego istnienia. Jako wierne sługi swych wyroków, rzucił mnóstwo wiecznie zielonych sosen, ciskając je dłonią w puszcze, na straż zaś puszczy wyrzucił na ich boki najsilniejsze, bujne sosny, co nielekliwe z burzą i nawałnicą się pasując, w konwulsjach wysiłku mięśnie swe prężą i wykrzywiają, jak zamarli w walce rycerze.

Wyroki Stwórcy skazują ludzi na ziemi rzuconych na móżół i trud wielki, by z ubogiej gleby, jak ta sosna, życie wydobywali, by byli w trwałości pracy niezmienni, jak zieleni wieczna koron drzewnych, a na straż swej ziemicy wysyłali silnych, co w burzy się nie zegną.

Lecz gdy Stwórca—rzeźbiarz do Niemna brzegu się zbliży, i zmęczony surowością pracy palcom spocząć pozwolił, z rozkoszy wolności i odpoczynku ku ziemi błogi uśmiech spoczywania posłał. Wdzięczna ziemia odkurczyła swą pierś ściśniętą do prostoty płaszczyzny. Mała Rotniczanka skoczyła radośnie, śpiesząc ku Niemnowi, jakby samą siebie prześcignąć chciała i tanecznym po kamieniach biegiem w niespodziane, a na rozcież otwarte wrota się wsączyła. Szeroki rozłożysty i wartki Niemen głęboko prując pierś matki ziemi, podobieństwo zwalonych gór czynił, z pod ziemi trysły źródła o różnych smakach, a barwa zieleni z niespodziewanemi i strzelistemi jak gotyki drzewami zastąpiła mech siwy i szary.

W ten sposób Druskieniki były niespodzianką myśli Stwórcy w odpoczynku, gdy ten się uśmiechnął.

Nieraz, gdy myślę o tem, szukam małości myśli ludzkich wobec wielkości myśli Stwórcy. I wydaje mi się, że człowiek sądzi, iż piękna i miła Rotniczanka nie ku Niemnowi śpieszy, lecz ku kaskadom kąpielowym, by schudzone w upałach ciało miły chłód wody na się przyjmowało.

W zapomnieniu też myśli człowiek, iż potężny Niemen w skrętach biegnie, by w Druskienikach plażę sformować. A gdy matka—ziemia słonemi łzami swe bóle we wnętrzu okrywa, człowiek wrury lzy chwyciwszy, podagrykom i sklerotykom uśmiech na lice chce powracać.

Wielkości, gdzie Twoje imię? Małości, gdzie twoje myśli? I śni mi się często w Druskienikach, że bodaj w jednym tylko błogim uśmiechu swobody odpoczynku po pracy, jak w jakiejś wieczności prawdy o miłym śmiechu niespodzianki—spotkać się Wielkość i Małość mogą.

Józef Piłsudski.

DRUSKIENIKI nad NIEMNEM

Miasto Druskieniki, z litewskiego „druskas”—sól to jedyne zdrojowisko w póln. wchodniej części Polski. Otoczone olbrzymią przestrzenią lasów iglastych (około 50.000 ha) ma grunt przepuszczalny i wyśmienite spadki ku rzece Rotniczance, która wąskim nurtem przepływa przez zdrojowisko. Druskieniki należą do najstarszych w kraju osad; znajdują się tu ślady wzniesionego przez litwinów w XIII wieku zamku na prawym brzegu Rotniczanki.

W 1789 r. król Stanisław August, zwiedziwszy Druskieniki, kazał przeprowadzić badanie chemiczne wód źródłanych; w 1837 r. urządzono tutaj zakład leczniczy.

Werdyktem cesarskim z dn. 30.V.1905 r. zostały Druskieniki przemianowane z miasteczka na miasto i włączone do pow. grodzieńskiego, powiększając uprzednio swe granice przez wcielenie miejscowości Poganka.

Od tej daty Druskieniki jako zdrojowisko rozwijały się bardzo szybko, osiągając prawie 20.000 mieszkańców.

Wojna światowa zniszczyła Druskieniki. Uruchomienie zakładu leczniczego w 1922 r. rozpoczęło ponowny rozwój miasta, czego dowodem mogą być liczby: z 546 osób w 1922 r. osiągnięto liczbę 8483 osób kuracjuszy w 1932 r.

Druskieniki zamieszkuje obecnie około 3000 stałych mieszkańców.

Miasto posiada dwie szkoły powszechne i Miejską Kasę Komunalną.

BOHATYREWICZE

Wieś nad lewym brzegiem Niemna położona, dawniej zaścianek szlachecki z grobem „Jana i Cecylji” uwiecznionym w powieści E. Orzeszkowej „Nad Niemnem”. Miejscowość ta ściśle związana jest ze znakomitą autorką „Nad Niemnem”, która w pobliskim dworze Kamieńskich niejednokrotnie spędzała lato.

Bohatyrewicze są bardzo ciekawym terenem dla archeologów, którzy w obszerszych pokładach torfu czytają jak z otwartej księgi, pokłady zawierają bowiem szczątki dawnej flory, charakteryzujące dzieje okolic nadniemeńskich w czasach gdy tu były tundry.

W jeziorach istniała wówczas bogata flora z nieznaną dziś nenufarą *Brassenia*, dekorującą przed tysiącami lat purpurowymi koronami gładkie powierzchnie naszych wód.

JEZIORY

O 26 km. od Grodna leżą bogato przez naturę obdarzone Jezioro, mała i biedna osada, niegdyś królewszczyzna, a za Stanisława Augusta własność podstolego Michała Walickiego.

W 1863 r. olbrzymie dobra jeziorne zostały skonfiskowane przez Moskali, a ich właściciel powstaniec Leopold hr. Walicki zesłany został na Sybir. Ufundowany przez Stanisława Augusta w 1779 r. kościół drewniany został przed kilku laty odnowiony. Zakładów przemysłowych brak, jedynie tartak i jeziora dają zarobek miejscowej ludności. Duże i zarybione jeziora ściągają moc wielbicieli sportu wodnego i rybaków. Również organizowane są tu obozy dla młodzieży.

W odległości 12 km. na wschód od jeziora „Święte Błoto” w 1863 r. płk. A. Lenkiewicz został z garstką powstańców rozbity przez przeważających licznie Moskali.

WOŁPA

Wołpa położona w pow. grodzieńskim, nie wyróżnia się swym wyglądem z małych zaniedbanych osad. Założona prawdopodobnie w XV wieku posiada bardzo cenne zabytki budownictwa drzewnego, t. j. bożnicę drewnianą, jedną z najciekawszych budowli tego rodzaju w Polsce, pochodzącą z XVII w. i kościół z drugiej połowy XVIII w. z barokowym ołtarzem.

W pobliskiej wsi Piaski, zachowała się również ciekawa bożnica z przełomu w. XVII—XVIII.

SOKÓŁKA

Otoczona potężnymi lasami, które w owych czasach łączyły się z puszcza białowieską, wieś Sokółka należała do ekonomji grodzieńskiej i wraz z nią stanowiła wyprawę królowej Bony.

Sokółka jako wieś koronna zaludniona była hodowcami sokołów królewskich i psiarni. Stąd nazwa „Sokółka” i sąsiedniej włości Sobaczyniec (obecnie koszar wojskowe). Król Stefan Batory często tu na polowanie zjeżdżał. Namietność swą przypłacił też życiem, bowiem przebiewszy się na polowaniu w lasach Kundzina, zachorował i przewieziony do Grodna—zmarł na zamku 12 grudnia 1586 r. Od tego czasu Sokółkę zaległa cisza, którą dopiero hordy najeźców szwedzkich, a później moskiewskich zmąciły. Sokółka nie zmienia swego charakteru aż do w. XVIII kiedy to Tyzenhaus ją rozbudował, osadził tu rzemieślników i wyjednał prawa miejskie.

Do wielkiego znaczenia i świetności miasto to nigdy nie wzrosło. Planowa rozbudowa Sokółki przez Tyzenhausea rozpoczęta nie miała nigdy następców, zabór zaś rosyjski nie dbał absolutnie o wygląd miasta, które sprawiało wrażenie raczej osady.

Po odzyskaniu Niepodległości Sokółka została miastem powiatowym i dzięki wytrwałej i ambitnej pracy Zarządu Miejskiego z burmistrzem p. Komarem na czele miasto powoli zatracza charakter osady i stara się godnie stanąć w rzędzie dobrze zagospodarowanych miast.

Ludność miasta wynosi 6382 osób.

Sokółka położona na szlaku kolejowym Warszawa — Wilno — Suwałki ma duże szanse rozwoju.

AUGUSTÓW

Królewskie miasto Augustów zostało założone w r. 1561 przez ostatniego z Jagiellonów i nosi herb w postaci monogramu liter S. A. (Sigismundus Augustus) ozdobiony królewską koroną. Po bokach monogramu widnieją litery P. R. co jedni tłómaczą jako „Poloniae Rex” inni jako „Pro Rege”.

W miejscu, gdzie obecnie wznosi się miasto istniała przed rokiem 1561 wieś królewska Knyszyn, zaś w promieniu kilku kilometrów leżały gajówki królewskie: Żarnowo, Biernatki, Turówka, Orzechówka i Białobrzegi.

Dziś gajówki te przekształciły się na przedmieścia, za wyjątkiem Orzechówki, która zniknęła.

Zygmunt August nadał w tymże roku prawo magdeburskie nowemu miastu.

Następnie w r. 1564 nadaje król nowy przywilej, mocą którego daurje miastu grunta, za które mieszczanie płacić mają czynsz zwykły i po 6 gr. plebanowi, dziesięcina natomiast została zniesiona.

Trzeci przywilej dotyczy prawa pobierania opłat na rzecz miasta z mostowego myta.

Zapalony myśliwy—król często odwiedzał nowozałożone miasto, troszcząc się o rozwój osiedla, noszącego jego imię. Rychła jednak śmierć i ostatnie lata życia, pełne trosk o całość wielkiego zjednoczonego państwa pozbawiły miasto dalszych dobrodziejstw.

Wojny szwedzkie zniszczyły królewskie miasto Augustów zupełnie i Jan Kazimierz w r. 1658 przywilejem z dnia 15 sierpnia znowu je odbudował. Jako materiał do budowy domów używano wyłącznie drzewa.

Starosta augustowski Karwowski w r. 1775 płacił kwartę w wysokości 3003 zlp., 5 gr. i 2 szel.

Do roku 1775 obywatelami miasta byli wyłącznie chrześcijanie.

Królestwo Kongresowe czyni z Augustowszczyzny województwo reskryptem z r. 1816 z siedzibą władz w Łomży.

Osobliwością i chlubą Augustowa jest m. in. kanał, łączący Niemen z Wisłą. Inicjatorem tego epokowego dzieła był minister królestwa kongresowego, Franciszek Ksawery Drucki-Lubecki, wykonawcą zaś korpus inżynierji wojsk. pod kierownictwem gen. Prądzyńskiego, który w 1831 r. wraz z żołnierzami i robotnikami, zatrudnionymi przy budowie kanału, brał czynny udział w powstaniu.

Po przerwie, spowodowanej powstaniem w 1833 r. przy-

stąpił do budowy kanału Bank Polski pod kierownictwem gen. Metelskiego. Prace przy budowie kanału trwały 19 lat, t. j. od 1820 do 1839 r. Długość kanału wynosi 97,4 klm. głębokość (teorytyczna — 1,80 m. Głównymi rezerwuarami, zasilającymi kanał w wodę są jeziora Serwy i Sajno.

W r. 1837 przemianowano województwo augustowskie na gubernję augustowską, siedzibą władz gubernjalnych zostały Suwałki.

W r. 1846 zbudowano kościół murowany, lecz ponieważ okazał się za mały, rozebrano go i w r. 1905 zbudowano powtórnie staraniem ks. kan. Nowickiego. Kościół ten istnieje dotychczas.

Po roku 1863 skasowano gubernję augustowską i utworzono powiat augustowski o granicach odpowiadających dzisiejszym.

W wojnie światowej Augustów poniósł olbrzymie straty—prawie połowę miasta zniszczył pożar, ludność częściowo ewakuowano. Przez kilka lat rządy w Augustowie sprawowali Niemcy, dewastując puszcze.

W r. 1919 witał Augustów wojsko polskie, wśród którego wielu miał synów. 41 pulk. piech. (Suwalski) stacjonowany obecnie w Suwałkach nadał Miastu swą Odznakę Honorową Pułku, jako miastu, synowie którego zwartą masą walczyli w tym pulku o niepodległość Ojczyzny. Zaznaczyć należy, że w Augustowie kwateruje bohaterski pulk ulanów krechowickich, którego świetne tradycje harmonizują z przepięknym pejzażem jezior augustowskich. W r. 1922 uległ znowu Augustów znacznemu pożarowi, lecz już w r. 1924 ślady pożaru zostały zatarte. Miasto odbudowało się i zaczęło się rozwijać.

Od r. 1927 w szybkim tempie posuwa się rozbudowa miasta. Wybrukowano szereg ulic, ułożono betonowe chodniki, zbudowano kosztem około 800,000 zł. gmach Seminarjum Nauczycielskiego, następnie kosztem przeszło 1,000,000 zł. gmach szkoły powszechnej przy ul. 11 Listopada, wzniesiono nowy most na rzece Necie, przebudowano i urządzono nowoczesny budynek rzeźni miejskiej, efektownie ogrodzono ogród miejski im. Żwirki i Wigury, oraz wykonano roboty ziemne pod budowę wielkiego stadjonu sportowego nad jeziorem Necko.

Malownicze położenie Augustowa wśród lasów i jezior zamkniętych wysokimi piaszczystymi i zalesionymi brzegami, zwabia corocznie licznych miłośników przyrody i sztuki malar- skiej.

Niedawno wykończony gmach Yacht-clubu nad jeziorem krechowickim przyczyni się niewątpliwie do wzmożenia frekwencji turystów i miłośników sportu wodnego.

RACZKI i DOWSPUDA

Raczki nad rz. Rozpudą należały dawniej do Raczyńskich, a w końcu XVIII w. przeszły w posiadanie gen. L. Paca, który za przywilejem Stanisława Augusta w 1703 r. wyniósł je do godności miasta. Znajduje się tu kościół fundacji Michała i Ludwika Paców (1767–1823 r.) mocno w czasie wojny zniszczony.

W pobliżu Raczek znajduje się maj. Dowspuda, również do Paców należący, z resztkami neogotyckich zabudowań z 1823 r. O wspaniałości i przepychu rezydencji Paców krążyły legendy, a i do dnia dzisiejszego mamy jeszcze przysłowie „wart Pac pałaca i pałac Paca”, które charakteryzuje ich smak i przepych.

Przy pałacu znajduje się zabytkowy park i sejmikowa ferma rolna.

Maj. Dowspuda w XVI w. był w posiadaniu Eustachego Wołłowicza, podkancl. w. ks. lit.

SUWAŁKI

Miasto Suwałki zostało założone przez Kamedułów, którzy za panowania Jana Kazimierza, usadowiwszy się nad jeziorem Wigry wśród puszczy, zwanej „Uhoł” doszli z biegiem czasu do wielkiej zamożności i posiadania rozległych obszarów.

Tradycja podaje, że na terenie tych obszarów jeszcze w wieku XV osiadło kilku wędrownych Litwinów, których ziomkowie nazwali „suwilkaj”, co w języku polskim znaczy włóczędzy.

Nazwa ta została spolszczona na Suwałki, Kameduli bowiem zasiedlili powstającą wieś ludźmi, pochodzącymi z Makowsza i Podlasia.

Przeor klasztoru Wigierskiego, ks. Ildefons powziąwszy zamiar położenia kamienia węgielnego pod przyszłe miasto, zbudował wśród wsi drewniany kościółek, a uzyskawszy od króla Augusta II przywilej na erekcję, aktem z dnia 3 grudnia 1715 r. za zgodą kapituły uwolnił mieszkańców suwalskich od pańszczyzny i tymże aktem ustanowił im burmistrza i ławników.

W taki sposób na krańcach Litwy w ówczesnym powiecie grodzieńskim województwa trockiego powstało miasto Suwałki, które za staraniem Paca, dziedzica dóbr Dowspuda i Raczek w roku 1817 przeznaczone zostało na stolicę województwa augustowskiego.

Obecnie jest to miasto powiatowe województwa białostockiego, o dużych możliwościach rozwoju.

Od 1834 do 1866 r. Suwałki byli miastem gubernjalnem gub. augustowskiej, zaś od 1866 do 1915 r. nowoutworzonej gubernji suwalskiej. Pograniczne miasto to niegdyś rozwijało się bardzo dobrze, obecnie jednak wobec nieutrzymywania przez Polskę stosunków handlowych z Litwą i Prusami w Suwałkach ustał większy ruch, zmalały dochody miasta a temsamem i dalszy jego rozwój.

Troska o stan zdrowotny mieszkańców miasta i jego estetyczny wygląd cechowała zawsze poczynania zarządu miejskiego. Dowodem tego może być wspaniały park miejski z muszlą dla orkiestry, wyźwirowanie szeregu ulic, budowa krytego kanału wód opadowych, stadjonu na terenie suwalskiego 41 p.p. i t.p. Do rzędu poważnych inwestycji należy wybudowanie nowej elektrowni oraz dwóch gmachów szkolnych.

Suwałki dzięki swemu położeniu w przepięknej okolicy, otoczone pierścieniem dzikiej puszczy augustowskiej i szeregiem najpiękniejszych polskich jezior, winny stać się ośrodkiem turystycznym i sportowym.

Przypuszczać należy, że obecny Zarząd Miejski z p. prezydentem Walerjanem Łopatto na czele wykorzysta wszystkie możliwości propagandy w tym kierunku.

Sport wodny i zimowy znajduje w tej polskiej Szwajcarii wymarzone warunki. Szybownictwo ma tu również poważne szanse rozwoju. Suwałki liczą 24.000 mieszkańców i zajmują obszar 3400 ha.

SEJNY

Jednem z najbardziej wysuniętych ku granicy litewskiej miast Suwalszczyzny są niewątpliwie Sejny—do r. 1924 miasto powiatowe, następnie wcielone do powiatu suwalskiego.

Miasto to powstało w XVI w. na przetrzebionych obszarach puszczy Olickiej.

Po ostatnim rozbiórze Polski gdy Suwalszczyzna przyla-

czona została do Prus Sejny stały się siedzibą biskupstwa wraz z seminarjum duchownym.

Sejny w czasie wojny europejskiej uległy częściowemu zniszczeniu i depopulacji; obecnie zajmują około 700 ha obszaru i liczą prawie 4000 ludności; charakter miasta rolniczo-handlowy.

W r. 1919 w czasie chwilowej okupacji ziemi sejneńskiej przez litwinów po ustąpieniu wojsk niemieckich w Sejnach zorganizowany został oddział ochotniczy P. O. W. pod dowództwem obecn. ppłk. dypl. Adama Rudnickiego. Dzielni peowiacy podjęli zwycięską wojnę z okupantami litewskimi. Sztandar bojowy z okresu tych walk dotychczas przechowywany jest w magistracie m. Sejn, w biurach magistratu wmurowana została okolicznościowa tablica ku uczczeniu pamięci poległych peowiaków.

Po odzyskaniu Niepodległości magistrat m. Sejn rozpoczął w energicznym tempie prace inżynierskie: uruchomiono elektrownię miejską, wzorową rzeźnię oraz Dom Ludowy, przeprowadzono prace nad budową zakrytego kanału odwadniającego miasto, zabrukowano je i ułożono chodniki betonowe. W październiku 1934 r. ukończono i oddano do użytku okazały gmach 7-klasowej szkoły powszechnej.

W Sejnach istnieje jeszcze klasztor poddominikański zbudowany w stylu barokowym w r. 1603, rozbudowany w XVIII w., z cudowną statua Matki Boskiej w wielkim ołtarzu, zabytkowy gmach Magistratu z XVIII w. i hale targowe z r. 1832.

Przy klasztorze prowadzone jest obecnie 8-klasowe gimnazjum im. św. Kazimierza, niegdyś seminarjum; w popularnym gimnazjum tem kształcą się młodzież nie tylko miejscowa, lecz również z dalszych miejscowości, jak Poznańskie, Górny Śląsk, Małopolska etc.

Na polu pracy społecznej czynne są w Sejnach organizacje: Związek Rezerwistów, Zw. Strzelecki, Zw. P. O. W., Straż Pożarna, L. O. P. P., T-wo Budow. Szkół Powszechnych, T-wo Przeciwgruźlicze i in., pozatem Magistrat subsyduje ochronę dla Sierot Zakł. Rodz. Marji i przytułek dla starców, jak również subwencjonuje dożywianie biednych dzieci szkolnych.

W skład Magistratu wchodzi P. p. Franciszek Myszczyński—burmistrz, Robert Pieńczykowski—vice-burmistrz, oraz Jan Kuczyński, Józef Mącznik i Wacław Domosławski—ławnicy.

Ostrów Mazowiecka.

Ostrów—starożytne, przedchrześcijańskie osiedle bartników co stwierdza nazwa „Żale”, która do dziś przetrwała jako nazwa jednej z odleglejszych dzielnic miasta — za czasów pierwszych książąt mazowieckich Konradowiczów słynie jako wieś książęca, w której jest „dwór książęcy” z „rozgardenem”, wójtostwo i wólk gospodarskich 79, oraz probostowskie grunty i parafia.

R A T U S Z

Siedziba Zarządu Miejskiego.

Dopiero Bolesław IV (1420—1454) książę Warszawski, Czerski i Ruski przywilejem swym wydanym w dniu 20 marca w Róźnie, w roku 1434 podniósł wieś Ostrowę do godności miasta, nadając jej obszerne przywileje.

Miano swe i herb miasto Ostrów otrzymało od nazwy bartniczej „Ostrowa”, która wówczas oznaczała ściętą, młodą sosnę z ostro obciętemi gałęziami w formie drabinki, po której bartnik wchodził, chcąc się dostać do roju pszczoł gnieźdzących się w spróchniałych wnętrzach starych drzew sosnowych.

Za czasów książąt mazowieckich Ostrów zawsze należała administracyjnie do obwodu warszawskiego.

Po wygaśnięciu rodu książąt mazowieckich w roku 1526 Ostrów-Mazowiecka przyłączona została wraz z całym księstwem do Korony i znalazła się przy nowym podziale w województwie Mazowieckiem, potem Płockiem, po rozbiorach w gubernji łomżyńskiej, a w czasach Niepodległości w województwie białostockiem.

Po odzyskaniu Niepodległości stanął przed miastem ogrom nowych zadań z zakresu gospodarki samorządowej: odrobić to czego nie zdołano uskuteczyć w latach niewoli i przez wyteżoną pracę dorównać rozwojowi miast na zachodzie. To też po upływie 17 lat miasto ożywiło się i rozwinęło o czym świadczy jego dzisiejszy wygląd. W czasach Niepodległości miasta wybudowano ratusz, wspaniałą siedzibę władz miejskich, doprowadziło do należytego stanu sanitarnego rzeźnię i jatki miejskie, sporządziło szkic regulacyjny miasta zatwierdzony przez Ministerjum Robót Publicznych, urządziło nowy-rynek, wokół którego powstała nowa dzielnica miejska, urządziło przepisowe targowisko, wybudowało kilka studzien artezyjskich, przebrukowało ulice i uporządkowało chodniki w parku miejskim.

Koroną poczyniń inwestycyjnych miasta jest Elektrownia Miejska która została uruchomiona w 1926 r.

W 1928 r. wobec rosnącego zapotrzebowania energii elektrycznej został wybudowany nowy budynek, sprowadzono nowe silniki i urządzono centralę elektryczną w/g ostatnich wymogów techniki, kosztem 800,000 zł.

Jednocześnie z przebudową elektrowni nastąpiła zmiana prądu stałego na zmienny i przeróbka sieci.

Wszelki kryzys zahamował świetnie zapowiadający się rozwój elektrowni. Produkcja elektrowni, która osiągnęła w 1930 r. swe maksimum 383 684 kwh. zaczęła poważnie się obniżać (337 813 kwh w 1933 r.) by jednak znowu się podnieść w 1934 r. Obecnie przy produkcji w 1934 r. 343 386 kwh. elektrownia sprzedała prawie tą samą ilość energii elektrycznej odbiorcom (279 794 kwh), co i w roku 1930 (279 298 kwh.) Świadczy to o zmniejszeniu strat energii w sieci miejskiej przez staranniejszą jej konserwację, jak również o zmniejszeniu energii idącej na potrzeby własne elektrowni przez celowe przeróbki techniczne.

Elektrownia zasila ponadto znajdujące się na terenie gminy miejskiej, lecz odległe o 3 km. od miasta 2 bloki koszar garnizonowych i stację kolejową wraz z nasycalnią przy pomocy napięcia 3000 volt. Jest projekt budowy linii wysokiego napięcia do sąsiednich miejscowości letniskowych Broku na/B i Sadowego. Wykonanie zależy niestety od możliwości uzyskania pożyczki z Funduszu Pracy.

Elektrownią kieruje od listopada 1930 r. inżynier-elektryk Ignacy Gościński.

Inwestycje w.w. zostały przeprowadzone w okresie t. zw. pomyślnej konjunktury gospodarczej z pożyczek, zaciągniętych przez miasto u różnych wierzycieli.

Kryzys gospodarczy, jaki powstał w ostatnich latach i — niestety — niezawsze racjonalna gospodarka b. władz miejskich spowodowały, że zadłużenie miasta, miast maleć, stale wzrastało, osiągając kwotę 1.000.000 zł.

Odsetki roczne od tej sumy, wypłacane przez miasto, różnym wierzycielom nawet przy 3 proc. wynoszą 30.000 zł. Konsekwentnie zmierzając do wybrnięcia z ciężkiej sytuacji, jaka się wytworzyła, miasto postanowiło spłacić najbardziej uciążliwe pożyczki krótkoterminowe (200 do 400 tysięcy zł.) z wpływów, jakie możnaby osiągnąć ze sprzedaży części własnych lasów podmiejskich, wartości 2.000.000 złotych.

Przywrócenie miastu równowagi gospodarczej, a co za tem idzie ulżenie doli jego mieszkańców uzależnione jest od decyzji Inspektoratu Ochrony Lasów, do którego Zarząd Miejski zwrócił się z prośbą o zezwolenie na wycięcie z lasów miejskich kontygentu drzewa na 6 lat zgóry.

Wierzymy, że zezwolenie to prastarej Ostrowi-Mazowieckiej udzielone zostanie.

Miasto — Ostrów-Mazowiecka liczy 20.000 mieszkańców.

Więcej niż jedną trzecią część całej ludności stanowią rolnicy, około jednej trzeciej — rzemieślnicy i kupcy, resztę robotnicy, których obecnie sporo — niestety — dotknęła klęska bezrobocia.

Ze względu na rolniczy charakter okolicy, miasto posiada niewielki przemysł, przeważnie związany z produkcją rolną.

Przemysł w Ostrowi-Mazowieckiej jak również drobne rzemiosło nie może zapewnić pracę wszystkim bezrobotnym mieszkańcom miasta, to też obecnie palącą stała się kwestja zatrudnienia ich przy robotach miejskich.

Mając to na celu Zarząd Miejski rozpoczął intensywne starania o pożyczkę z Funduszu Pracy na uporządkowanie chodników, zabrukowanie ulic w śródmieściu i pokrycie kanału ściekowego zatruwającego miasto swymi wyziewami. Zyskałby na tem wygląd estetyczny miasta, a zmalałyby wydatki na opiekę społeczną.

BROK nad BUGIEM

W odległości 12 klm. od Ostrowi-Mazowieckiej na wyniosłym malowniczym brzegu Bugu położone jest miasto Brok, ulubiona rezydencja biskupów plockich, którzy na początku XVII w. wybudowali tu zameczek przy ujściu rzeki Brok do Bugu.

W w. XVII — istniały tu fabryki żelazne; miasto liczyło 481 domów w przeważnej części murowanych i samych piwowarów 82*. W Broku mieściło się zgromadzenie bartników, którzy mieli tu swój zarząd, powołany między innymi do zawiadywania barciami całej puszczy biskupiej. Miasto dobrze rozwijające się podupadło pod zaborem rosyjskim a w 1872 r. rosjanie wcielili Brok do gminy Orło.

Po odzyskaniu Niepodległości Brok został znowu wydzielony z gminy Orło i przywrócono mu prawa miejskie 26 stycznia 1920 r.

Z zabytków znajdujemy w Broku starą drewnianą dzwonnice i kościół parafialny.

Zrujnowany działaniami wojennymi i rabunkową gospodarką zaborców — Brok powoli przybierać zaczął inne oblicze. Przepiękne położenie miasta, u stóp którego niczem potężny wąż w licznych skrętach leniwo zda się toczy swe cieszko Bug ściąga licznych kuracjuszy i letników, spragnionych spokoju i czystego powietrza. Zjazdy te ożywiają w wysokim stopniu handel. Energia i wyteżona praca Zarządu Miejskiego wydała owoce. Miasto ma dziś brukowane i zadrzewione ulice, wzorową rzeźnię miejską i dochodową cegielnię w majątku miejskim Binduga oraz letniska.

Brok liczy 4000 mieszkańców i graniczy z województwem lubelskim.

Zabytkowy Kościół Rz.-Katol.

ŁOMŻA

Trudno jest ustalić ścisłą datę założenia Łomży, wobec braku skryptu fundacyjnego, który, jak wynika z akt lustracyjnych z 1569 i 1620 r. zaginął.

Podanie głosi, że w X w. wzniesiony tu był pierwszy kościół pod wezwaniem św. Wawrzyńca, którego wybudowanie przypisuje legenda benedyktynowi Brunonowi, który w ślad za św. Wojciechem, nawracając Prusaków, na Mazowsze przybył. Nazwę swą Łomża awdzięcza, jak fama głosi, położeniu swemu nad załomem rzeki Narwi, według zaś innej wersji, dostęp do Łomży, położonej w sercu potężnej puszczy, był niegdyś bardzo trudny, przeto dobrnięcie do tej osady oznaczało w miejscowym narzeczu „przedostać się za łomy”.

Początkowa więc nazwa Łomży brzmiała Załom, następnie Łomża.

Na widownię historyczną już jako miasto Łomża występuje dopiero w 1418 r. kiedy to nadany został miastu przywilej przez ks. Jana Mazowieckiego.

Łomża była miastem książęcym do 1526 r. po wygaśnięciu zaś rodu książąt mazowieckich stała się własnością królewską. Wybitna opieka, jaką książęta mazowieccy otaczali Łomżę przyczyniła się do szybkiego jej rozwoju. Po przejściu pod władzę królewską miasto dzięki nowym przywilejom bardziej jeszcze wzrosło i w początkach XVI w. w opisie Mazowsza Kromer wymienia Warszawę, Płock i Łomżę jako znaczniejsze miasta.

Kataklizmy dziejowe przyczyniły się do upadku Łomży; z monumentalnego zamku książąt mazowieckich i całego szeregu okazałych budowli nie pozostało śladu i w końcu XVIII w. — miasto liczy zaledwie około 1000 mieszkańców i 100 drewnianych domów. Z dawnych kościołów ocalał tylko kościół św. Michała — obecnie katedra, jedyny świadek dawnej świetności i upadku.

Kościół św. Michała wzniesiony został w latach 1510—1525 przez Janusza i Stanisława ks. ks. mazowieckich. Jest to wspaniała budowla w stylu gotyku północnego, rozmiarami swymi i konstrukcją nie wiele ma podobnych.

W katedrze tej mieszczą się nagrobki i pomniki staro-
stów łomżyńskich z XVI i XVII w. Drugim z kolei co do oka-
załości jest kościół ewangelicki, dawniej jezuicki, później pijar-
ski. Kościół ten wzniesiony został przez Jana Szembeka
w 1730 r. a przy nim wybudowano sumptem Ewy Szem-
bekowej obszerne kolegium, do którego sprowadzono O.O. Je-
zuitów, a następnie X.X. Pijarów.

W kolegium mieściły się szkoły do 1807 r. Po rozwiąza-
niu zakonów rząd rosyjski przekazał kościół wraz z kolegium
gminie ewangelickiej w 1853 r.

Klasztor O.O. Kapucynów z kościołem wzniesiony został
w 1762 r. przez ks. Trzaskę, kanonika plockiego.

Klasztor S.S. Benedyktynów wzniesiony [został w 1859 r.,
a kościół przy nim w 1862.

Po odzyskaniu Niepodległości i utworzeniu w Łomży bi-
skupstwa przeniesiono kościół parafialny do b. cerkwi, wybu-
dowanej w 1871 r. o pięciu kopułach.

Łomża nie posiada innych zabytków, oprócz kościołów,
pozostałe gmachy powstały w XIX i XX wieku.

W wiekach średnich Łomża urządzeniami swemi wyprze-
dzała inne grody polskie, np. miasto posiadało cały szereg bu-
dynków użyteczności publicznej, a w 1566 r. ustanowiona zo-
staje specjalna danina na urządzenie wodociągu.

Równorzędnie z postępem kultury kroczyło także zacofa-
nie i przesąd średniowieczny. Fanatyzm religijny sprawił, że
ówczesne władze w 1530 r. zamurowały żywcem w słupie ka-
miennym pewnego kaznodzieję protestanckiego. Słup ten je-
szcze do 1840 r. istniał pod wsią Zawadami.

Za panowania Zygmunta Augusta spalono na stosie Bar-
barę Królkę, wychowanicę, czy też córkę naturalną króla Zyg-
munta Starego, za „rzucenie czarów na Zygmunta Augusta, za-
danie śmierci Elżbiecie i Barbarze Radziwiłównom i spowodo-
wanie zarazy na Łomżę i okolice”. Krółka spalona została na
stosie w Wiźnie przez ówczesnego burmistrza.

W ciągu 1000-letniego swego istnienia Łomża przechodziła
różne koleje. Dzicy Jadźwingowie, Litwini, później Prusacy
w swych łupieskich wyprawach nieraz napastowali Łomżę, gra-
biąc i niszcząc.

Sprowadzeni przez Konrada Mazowieckiego Krzyżacy nie-
raz oręź swój przeciwko Łomży zwracali.

W 1410 r. kasztelan łomżyński Tulny pod murami Łomży
odniósł świetne nad krzyżakami zwycięstwo, sam jednak przy-
płacił je życiem.

Pod Łomżą były również i przedmieścia, które zniszczył
za panowania Kazimierza Jagiellończyka tatarzy. W 1595 r.
Nalewajko na czele zrewoltowanych kozaków i chłopów napadł
i zrabował miasto.

Wiele spustoszeń poczynił w mieście niejaki Sułkowski,
rzekomo rotmistrz wojsk królewskich, a właściwie mieszczanin
warszawski Oblom, należący do watah Nalewajki.

Zdobywszy na czele kozaków i tatarów w 1604 r. Łomżę
Sułkowski miasto zrabował, poczem wymordował i uprowa-
dził wielu mieszczan z burmistrzem Sebastianem Porzysko.

Najazd szwedzki również odbił się na Łomży. Kiedy
w 1657 r. Czarnecki i Opaliński powstrzymali napierających
szwedów, rozwścieczeni oporem najeźdźcy duże szkody miastu
wyrządzili. Kule kamienne, wmurowane w katedrze, świadczą
o przeżytej grozie. Zatrzymał się także w Łomży Karol XII —
na czele swej armji, co również nie wyszło na dobre miastu
i jego mieszkańcom.

W walkach o koronę polską w latach 1733—1735 kurpie
pod wodzą bohaterskiego Stacha Konwy walczyli po stronie
Stanisława Leszczyńskiego.

O trzy kilometry od Łomży Stach Konwa starł się z prze-
ważającą siłą szwedów, którzy go ujęli i powiesili. Do dnia
dzisiejszego w miejscu tem stoi pomnik, jedną zaś z ulic
w Łomży nazwano „Ulicą Stacha Konwy”.

Łomża brała również czynny udział w powstaniu kościusz-
kowskim, tworząc t. zw. dywizję nadnarwiańską pod dowódz-
twem generałów: Zielińskiego, Karwowskiego i Opackiego.
Korpus ten bronił linję Narwi przed 11.000 korpusem pruskim
generałów v. Schönfelda i Forwata.

W 1812 r. Łomża gości w swych murach i zaopatrywała
w żywność, furaz i ochotnika cesarza Napoleona wraz z Pradtem
i oddziałami wielkiej armji.

W powstaniu listopadowym 1831 r. w okolicach Łomży
rozgrywały się ciężkie walki. Giełgud i Dembiński wyparł
z Łomży gen. Sackena i schwytał 800 jeńców.

Wielką ofiarę krwi i mienia złożyła Łomża w powstaniu
styczniowym.

W okresie powstania przez więzienie łomżyńskie przewi-
nęło się 1854 osób, z których wielu poszło na Sybir, do wię-
zień warszawskich i grodzieńskich, do katorgi i na śmierć.
Pod zaborem moskiewskim Łomża była stolicą gubernji łom-
żyńskiej.

Po usadowieniu się w Łomży zaborcy rosyjscy sprowadzili czeredę swych urzędników, nauczycieli i duchownych i rozpoczęli akcję rusyfikacyjną—lecz tu znaleźli bardzo ciężki grunt. Mimo długoletniej niewoli Mazurzy nawet nie rozumieli języka rosyjskiego.

Wielka wojna światowa przyniosła dalsze niespodzianki. Niemcy przerwali front broniony przez korpus w. ks. Borysa Mikołajewicza i dn. 11.VIII.1915 r. o godz. 1 w nocy opanowali Łomżę, zaprowadzając nowy ład i porządek w mieście, wprowadzając swą rabunkową gospodarkę.

W dniu 26 listopada 1916 r. Łomża wita sztab Pierwszej Brygady i 1 pułk leg. pod dowództwem Rydza-Śmigłego. Powstanie jednak wolnej i niepodległej Polski nastąpiło o dwa lata później.

11 listopada 1918 r. w Łomży jak we wszystkich miastach zawzięcie rozpoczęto rozbrajanie Niemców. Dzielni P.O.W-iacy biorący udział w tej akcji trafili na opór oddziałów niemieckich; dzień ten pociągnął nowe ofiary, m. in. poległ komendant placu P.O.W. Leon Kaliwoda. Po opuszczeniu przez Niemców Łomży już na drugi dzień tworzą się władze państwowe, a organizacja P. O. W. staje się kadrą łomżyńskiego 33 p. p.

Dzień 23 stycznia 1920 r. Łomża gości w swych murach ministra spraw wewnętrznych St. Wojciechowskiego — pierwszego przedstawiciela rządu Rzeczypospolitej.

Inwazja bolszewików swym potężnym ramieniem objęła także i Łomżę. Niedługo jednak pozwolono im w niej gościć, bo oto w dniu 21 sierpnia 1920 r. 15 dywizja piechoty wkrocza w łomżyńskie, a 22 sierpnia 1920 r. bohaterski 55 pułk Strz. Wlkp. zajmuje Łomżę po krwawych walkach.

W bitwie o Łomżę brała wybitny udział ludność cywilna, co nawet wyraźnie podkreślone zostało w meldunkach dowództwa polskiego do sztabu generalnego.

Po odzyskaniu Niepodległości Łomża została miastem powiatowem. Magistrat wziął się energicznie do pracy; usiłując w możliwie krótkim czasie usunąć wszystkie pozostałości po zaborcach. Usiłowania Magistratu w kierunku podniesienia estetyki miasta dały bardzo piękne rezultaty. Łomża stała się poważnym ośrodkiem, promieniującym kulturą i oświatą w tej połaci kraju. Liczne zakłady naukowe, tak średnie jak i wyższe wypełniają swe szczytne zadania. Łomża jako rezydencja biskupstwa posiada seminarjum duchowne. Przemysł i handel słabo rozwinięty. Położenie Łomży ściągą rzesze letników, którzy mają tu jednocześnie możliwość zwiedzenia zabytków starego grodu.

Łomża zajmuje obszar ponad 1000 ha i liczy 27.000 mieszkańców.

Zarząd Miejski prowadzi cały szereg intratnych przedsiębiorstw, n.p. łaźnię, łazienki rzeczne, rzeźnię, elektrownię, betoniarnię i inne. Opieka społeczna może również wykazać się dobrze prowadzonym ambulatorjum przeciwgruźliczem (uruchomił Zarząd Miejski) i stacją opieki nad matką i dzieckiem, prowadzoną wspólnie z wzorową Ubezpieczalnią Społeczną w Łomży. Cały szereg organizacji wydatnie pracujących odzwierciadla życie społeczne i kulturalne. Bliskość rzeki Narwi przyczynia się do rozwoju sportu wodnego.

Łomża bezsprzecznie stanowi miasto kulturalne, dobrze zagospodarowane i zainteresowania ze wszechmiar godne.

Powiat łomżyński

ZAMBRÓW

Początkowe dzieje Zambrowa z powodu braku danych historycznych są nieznane. Wiadomem jest, że Zambrów należał pierwotnie do starostwa grodowego zambrowskiego w dawnym województwie mazowieckim, powstałego z dawniejszego starostwa łomżyńskiego.

Erekcja miasta sięga czasów pierwszych książąt mazowieckich. W w. XVI Zambrów był jednym z ważniejszych miast ziemi ciechanowskiej, lecz epidemie, głód i pożary w 1575 r. zniszczyły i zdziesiątkowały ludność, a wojny szwedzkie i inne klęski spowodowały upadek miasta.

Zambrów położony jest nad trzema rzeczółkami: Zambrzycą, Jabłoniem i Prąsnikiem. Rzeki te łączą się za miastem i tworzą ładną okolicę.

Miasto ma charakter rolniczo-handlowy.

Wobec bliskości fortów łomżyńskich rząd rosyjski wybudował tu w 1892 r. olbrzymie koszary, (obecnie mieści się w nich wojsko polskie, m. in. szkoła podchorążych rez. piechoty) co wpłynęło na rozwój drobnego rzemiosła i przemysłu.

Po odzyskaniu Niepodległości otwarte zostało w Zambrowie gimnazjum koedukacyjne i szkoły powszechne, co niewątpliwie podnosi powagę miasta.

Cegielnie, młyny motorowe, olejarnie, mlecznice — oto przemysł Zambrowa. Bardzo wydatnie pracuje tu Kasa im. Sfelczyka i Bank Spółdzielczo-ludowy.

Rozwój miasta jest w dużej mierze zahamowany dużą odległością od kolei, przeto projektowana linja wąskotorowa Siemiatycze—Mazowieck—Zambrów—Łomża przyczyni się niewątpliwie do rozwoju miasta.

Zambrów liczy 8000 mieszkańców (bez garnizonu) i zajmuje obszar 132 ha.

NOWOGRÓD

Nowogród wraz z Puszcą Kurpiowską należał do dóbr książęcych, a później królewskich. Pierwszą wzmiankę historyczną o Nowogrodzie mamy z XIV w. kiedy, to jako warowny gród, do książąt mazowieckich należał. Był tu książęcy dwór myśliwski, a za czasów Jana Kazimierza wzniesiony został przez żonę jego Marję-Ludwikę pałacyk myśliwski.

Nowogród, jako stolica kurpiowszczyzny, był siedzibą sądów wójtowskich i starszyny bartników kurpiowskich. Nad rzeką Pissą było kilkanaście młynów. Wojny szwedzkie i pożary zniszczyły zupełnie miasto i dziś ono niczem nie przypomina swych dawno minionych czasów.

W b. kongresówce zaborcze władze rosyjskie nie przyznawały się do rozwoju miast, to też i Nowogród w okresie rządów carskich niczem się nie wyróżniał.

Puszcę Kurpiowską przecięła jasna wstęga szosy, łączącej Nowogród z Łomżą, jedyna arteria komunikacyjna na tym odcinku i pozostałość po okupacji niemieckiej — kolej wąskotorowa.

Nowogród liczy obecnie 3000 mieszkańców i zajmuje obszar ponad 90 morgów. Charakter miasta rolniczy. Ostatnio odbudowano zabytkowy, przeszło 500 lat liczący kościół, zniszczony w czasie wojny, wybudowano rzeźnię, remizę i założono regionalne muzeum kurpiowskie, która zawiera około 3000 ciekawych eksponatów. Muzeum to prowadzi zbiory geologiczne, paleontologiczne, archeologiczne, etnograficzne oraz sztuki ludowej.

Zbiory są dostępne dla zwiedzających od połowy maja do października. W domu, w którym mieści się muzeum urządzone zostało na poddaszu schronisko dla kilku osób. Muzeum to odwiedza rokrocznie ponad tysiąc osób, przeważnie młodzieży szkolnej.

Największą bolączką muzeum jest brak poparcia ze strony miejscowych czynników społecznych i samorządowych, oraz brak odpowiedniego murowanego budynku.

KOLNO

Pierwszą wzmiankę historyczną o Kolnie znajdujemy w skrypcie, omawiającym uposażenie biskupstwa chełmińskiego w 1222 r. Bliskość granicy pruskiej przyczyniła się do rozwoju handlu i wzbogaciła miasto. Na rzekach Łabnie i Pissie wznosiło się 11 młynów. W 1673 r. miasto zostało spalone. Ludność poczęła przenosić się do innych miejscowości.

W 1754 r. August III w przywileju swym potwierdził nadane miastu prawo niemieckie i ustanowił 7 jarmarków w dni czwartkowe. Przywilej ten ściągnął do Kolna kupców i rzemieślników, miasto ponownie zaczęło rozwijać się i stopniowo wzrastać.

W czasie wojny światowej Kolno było dwukrotnie spalone, ludność częściowo wyjechała w głąb Rosji.

Po odzyskaniu niepodległości Kolno było miastem powiatowym; w r. 1931 powiat kolneński został zniesiony i miasto Kolno należy obecnie do pow. łomżyńskiego.

Miasto posiada połączenie wąskotorową kolejką z Łomżą i Myszyncem.

Kolno liczy około 6000 mieszkańców i zajmuje ponad 80 ha obszaru.

OSTROŁĘKA

Na widownię dziejową występuje Ostrołęka już w 1379 r. kiedy to Ziemowit III dzieląc swe posiadłości między synów wraz z Warszawą i Czerskiem oddał im Ostrołękę. Dokładnej jednak daty założenia obecnego miasta wobec braku odpowiednich źródeł nie udało się ustalić.

Ostrołęką opiekowali się wydatnie książęta mazowieccy, dzięki którym otrzymała ona cały szereg przywilejów.

Dobrze rozwijające się miasto zniszczył zupełnie pożar w 1563 r., wkrótce jednak odbudowało się ponownie. Tomasz Gocławski, sędzia ziemi Nurskiej założył w Ostrowcu klasztor Bernardynów w 1666 r., charakterystyczną swą budową i wieżyczkami sprawiający wrażenie fortecy. W klasztorze tym bronili się w 1831 r. powstańcy polscy.

Ostrołęka posiada dwa zabytkowe kościoły z XVII i XVIII wieku. W mocno dziś zniszczonym kościele św. Mikołaja w 1702 r. w ucieczce przed Kurpami zamknął się oddział składający się z 300 szwedów. Kurpie kościół szturmem zdobyli. W czasie powstania w 1831 r. pod Ostrołęką stoczyli powstańcy krwawą bitwę z przeważającą liczbą wojsk rosyjskich. Po stłumieniu powstania władze rosyjskie znajdując odpowiednie warunki uczyniły z Ostrołęki twierdzę i otoczyli ją kilkoma fortami, po których obecnie fosy tylko pozostały.

W czasie wielkiej wojny ludność miasta została wysiedlona włąb Rosji do ostatniego mieszkańca, a miasto w 75% zostało zniszczone. Dziś po 17 latach Niepodległości miasto zostało odbudowane w 80 proc. i godnie reprezentuje stolicę powiatu. Nieodpowiednie jest jedynie położenie stacji kolejowej, odległej od miasta o 5 km.

Miejmy jednak nadzieję, że z rozwojem miasta niedogodność ta będzie usunięta i stacja tuż przy Ostrołęce znajdować się będzie.

Wyrazem życia społecznego jest tu intensywna działalność licznych stowarzyszeń kulturalno-oświatowych, spółdzielczych i sportowych. Bliskość rzeki stwarza idealne warunki dla rozwoju sportu wodnego.

Pod względem handlowym Ostrołęka jest ośrodkiem, zaopatrującym w artykuły pierwszej potrzeby nawet i sąsiednie powiaty.

Miasto posiada własną elektrownię, rzeźnię, łaźnię, cementownię i tartak parowy.

W 1931 r. rozpoczęto budowę mauzoleum gen. Bema a w miejscu, gdzie znajdował się rozebrany i wywieziony do Niemiec żelazny pomnik znajduje się dziś kapliczka.

Na uwagę zasługuje tu pomnik gen. Bema, wystawiony w miejscu, koncentrującem najsilniejszy ogień artylerji moskiewskiej w 1831 r.

Miasto Ostrołęka liczy ponad 13.000 mieszkańców i zajmuje przestrzeń 4.562 ha, w tem na zwarte zabudowania przypada 350 ha.

MYSZYŃCIEC

Założenie Myszyńca przypisywane jest Jezuitom, którzy nad rzeką Rozogą osiedlili rzemieślników w XVII wieku. Wybudowany został w tym samym czasie kościół, pozostałością po którym jest dzwonnica, z czerwonej cegły z tak zw. „kunami” (obroże żelazne, jakie stosowano dawniej dla przestępców, grzeszących szczególnie przeciw moralności). Istniał tu kościół drewniany z 1716 r. został jednak rozebrany w 1909 r. natomiast wzniesiono nowy wspaniały kościół w stylu gotyckim. Po starym kościele pozostały feretrony (ołtarzyki noszone podczas procesji) wykonanie ich jednak jest bardzo prymitywne.

Myszyniec, osada dość starannie zabudowana jest obecnie etnograficzną stolicą kurpiowszczyzny.

Handel słabo rozwinięty, jedynie przemysł ludowy i zdobnictwo zasługuje na uwagę.

Myszyniec liczy 2800 mieszkańców.

GRAJEW O

Położone na granicy Rzplitej i Prus Wschodnich m. Grajewo nad rzeką Elkiem założone zostało prawdopodobnie w XIV w.; brak danych historycznych utrudnia ustalenie daty założenia miasta.

Wiadomem jest, że kościół katolicki i parafję erygował w Grajewie w 1479 r. Jan de Białowieża, kuchmistrz królewski. Kościół drewniany, wzniesiony po 1723 r. spalił się w 1878 r. Obecnie istniejący kościół o jednej wieży w stylu gotyckim wzniesiony został staraniem ks. Karola Wyżykowskiego.

Grajewo, osada w pow. szczuczyńskim rozwinęło się dopiero w ostatnich latach przed wojną jako wielki śpichrz zbożowy dla handlu z Prusami. W 1918 r. Niemcy przenieśli wszystkie urzędy powiatowe do Grajewa, tak że faktyczną stolicą pow. szczuczyńskiego jest Grajewo. W niedalekiej przyszłości powiat szczuczyński przemianowany będzie prawdopodobnie na pow. grajewski, gdyż nazwa ta ściślej odpowiada nazwie siedziby powiatu.

Jak wszystkie miasta pograniczne Grajewo ucierpiało bardzo podczas wojny światowej. Okupanci jak tylko mogli ściągali żywność z miasta i okolic. Po odzyskaniu niepodległości Rada Miejska początkowo miała poważne trudności z dostarczeniem ludności artykułów pierwszej potrzeby.

Pomimo szczupłych środków finansowych budżetu miejskiego, miasto wiele zyskało. Wybrukowano i zadrzewiono ulice, nabyto gmach na siedzibę magistratu, urządzono targowicę, wybudowano hale rybne, rzeźnię, ułożono chodniki, wybudowano szkołę etc.

Grajewo posiada słabo rozwinięty przemysł (fabryka taśm gumowych, huta szklana—ostatnio nieczynna, młyny parowe i szereg drobnych zakładów rzemieślniczych oraz wytwórni sieci rybackich).

Jako centrum administracji powiatowej Grajewo posiada liczne stowarzyszenia kulturalno-społeczne.

Grajewo liczy obecnie około 10.000 mieszkańców.

SZCZUCZYN

Miasto Szczuczyn założone zostało w 1690 r. przez podkanc. w. ks. litewskiego, St. Szczukę. Przez tegoż ufundowany został kościół na pamiątkę zwycięstwa króla Jana III pod Wiedniem. W r. 1700 sprowadził do Szczuczyna pijarów z konwiktem na 150 uczniów. Nauczycielami w nim byli między innymi ks. Jakób Falkowski, założyciel instytutu dla głuchoniemych w Warszawie i słynny filozof — Bronisław Trentowski.

Na przełomie wieków XVIII i XIX — Szczuczyn był kameralnym miastem białostockiej regencji; miastem powiatowym został w 1867 r. W 1918 r. zostały przeniesione przez okupantów wszystkie powiatowe urzędy do Grajewa.

Miasto mimo trudnych warunków materialnych posiada własną elektrownię, produkującą 25.000 klw. prądu świetlnego, własny gmach Urzędu Celnego, dwa własne gmachy szkoły powszechnej, teatr miejski, chłodnię przy rzeźni miejskiej i inne.

Miasto nie posiada większych zakładów przemysłowych.

RAJGRÓD

Nad malowniczym jeziorem Rajgrodzkiem — u stóp grodziska na którym stał zamek, przez ks. lit. Trojdena wzniesiony około 1280 r. — rozłożyło się szerokim obozem miasto Rajgrodem zwane. Miasto to, liczące obecnie zaledwie około 3.000 mieszkańców nawskroś rolnicze, w 1358 r. było punktem granicznym księstwa grodzieńskiego. Prawo magdeburskie nadane miastu temu przez Annę z Radziwiłłów Kiszczynę — zostało potwierdzone przez Jana III w 1679 r. Na uwagę zasługuje kościół z 1764 r. wzniesiony przez ks. Jana Olszewkiego.

W okresie zaboru rosyjskiego Rajgród utracił prawa miast wcielony został do gm. beldskiej jako osada. Po odzyskaniu Niepodległości Polski Rajgród został zaliczony w poczet miast w 1926 r.

Miasto jest biedne, zniszczone przez wojnę, dochodów większych nie posiada, niema bowiem rozwiniętego handlu ani przemysłu czy też rzemiosł.

WOŁKOWYSK

Wołkowysk, nad rzeką Wołkowską położony, należy do najstarszych miast województwa białostockiego. Data założenia miasta nie jest znana; atoli wiadomym jest, że Wołkowysk jako znaczna osada znany był już w XI w.

Miasto to rozwijało się bardzo pomyślnie, lecz ciągle napady bądź to dzikich Jadźwingów (w 1038 r.) bądź też Tatarów (1224 r.) wreszcie książąt Halickich (w latach 1242—1258), którzy miasto łupili i palili, a ludność w jasyr porywali. Wołkowysk należał do książąt litewskich. Po śmierci w. ks. lit. Rynolda Wołkowysk przeszedł w posiadanie Mendoga, który uporawszy się z książętami halickimi, miasto odbudował i istniejący tu zamek powiększył i upiększył. Następnie Wołkowysk był w posiadaniu Jagielly, który ustąpił miasto w. ks. Witoldowi wzamian za ks. Trockie.

W 1385 r. wysłał Jagiello z Wołkowyska posłów do Krakowa z propozycją małżeńską i w rok później Wołkowysk gościł w swych murach posłów koronnych, wobec których Jagiello deklaruje przyjęcie chrześcijaństwa. W. ks. lit. Witold funduje pierwszą chrześcijańską świątynię.

Spokojny gród znowu spotkał cios 16.III 1409 r., gdy ówczesny wielki mistrz krzyżacki Ulrich von Jungingen napadł nań, zniemacka miasto złupił i spalił, a mieszkańców uprowadził. Położenie Wołkowyska i opieka domów panujących podnosiło każdorazowo miasto szybko z upadku, to też wojny szwedzkie zastają Wołkowysk znowu jako dobrze zagospodarowany gród. Pod miastem połączone wojska polskie, litewskie i tatarskie zadały sromotną klęskę szwedom w 1656 r. (pozostały z tych czasów szaniec). Od wojen szwedzkich Wołkowysk chylił się do upadku, zniszczony ponownie przez Moskwę w 1662 r. nigdy już do pierwotnej świetności nie wrócił. Zdawałoby się mogło, że fatum: jakieś miasto to prześladowe, tak częste ciosy nań spadają.

Rok 1794 znowu zniszczenie przynosi. W czasie wojen napoleońskich w 1812 r. w Wołkowysku mieściła się główna kwatera II armji rosyjskiej. W czasie odwrotu Napoleona w

dniach 15 i 16.XI—1812 r. Wołkowysk jest świadkiem morderczej bitwy 28.000 żołnierzy liczącego korpusu Sackena z oddziałem francuskim Raynier'a, który w obawie przed otoczeniem musiał się cofnąć. W czasie tej bitwy miasto było tak zniszczone, że urzędy do pobliskiego Izabelina przeniesione zostały.

Fragment ul. Kościuszki

Długo goił swe rany Wołkowysk i gdy już powracał do równowagi, zniszczyła go znowu wojna światowa. Mimo iż miasto to 1000 lat istnieje, nie posiada absolutnie zabytków budowlanych.

Po odzyskaniu Niepodległości Magistrat miał ciężkie zadania doprowadzenia gospodarki miasta do należytego stanu, tembardziej, że jedynym majątkiem miasta była rzeźnia, której urządzenia pozostawiały wiele do życzenia. Rozbudowano przede rzeźnię, wybudowano elektrownię miejską i 11 studzien artestyjskich. Zabrukowano i zadrzewiono ulice, poprawiono stare bruki. W pracach swych Zarząd Miejski dąży do podniesienia estetycznego wyglądu miasta, w tym też celu sporządzono plan regulacyjny i uregulowano rzekę Wołkowską.

Przemysł Wołkowska reprezentowany przez dużą eksportową bekoniarnię, cegielnię, młyny, fabryki świec, garbarnie, kaflarnie i szereg drobnych warsztatów rzemieślniczych.

Wołkowysk liczy około 16.000 mieszkańców.

ŚWISŁOCZ

Pierwotnie królewszczyzna, dzierżawiona przez ks. Zasławskich dobra świsłockie przeszły w XVII w. na własność rodu Kryszpinów, a następnie dostały się w posiadanie możnego rodu hr. Tyszkiewiczów (od drugiej połowy XVII w.), którym przypisywane jest założenie Świsłoczy. Nazwę swą zawdzięcza Świsłocz rzece tej samej nazwy, przecinającej miasto.

Gmach Seminarjum Nauczycielskiego

Wzniesiony przez Hieronima Kryszpina w 1668 r. kościół drewniany pod wezwaniem Św. Trójcy, został przebudowany i urządzony w 1781 w. przez Wincentego hr. Tyszkiewicza. Kościół ten dotychczas zachował swój ówczesny wygląd. Na pamiątkę założenia Świsłoczy hr. Tyszkiewicz wznosił obelisk z pozłożoną igłą, który ostał się zawieruchom wojennym.

Dobra świsłockie wraz z miastem zostały hr. Tyszkiewiczowi skonfiskowane przez rząd rosyjski za udział jego w powstaniu 1831 r.

W Świsłoczy znajduje się zabytkowy kościół unicki, obecnie cerkiew, trzy bramy wjazdowe murowane, sklepienie, bez wrót i piękny murowany gmach seminarjum nauczycielskiego.

Założone przez Wincentego hr. Tyszkiewicza gimnazjum, w którym uczyli się J. S. Kraszewski i dyktator powstania styczniowego Romuald Traugutt, przechodziło różne koleje. Gimnazjum to istniało do 1851 r. następnie przekształcono je na 5 kl. szkołę, a potem na progimnazjum. Obecnie będące w stadium likwidacji seminarjum nauczycielskie istnieje z przerwami od 1875 r.

Dobra świsłockie dopiero w ostatnich czasach zwrócone zostały prawym spadkobiercom hr. Tyszkiewiczom.

Zabagniony dziś park otaczał niegdyś nieistniejący już pałac Tyszkiewiczów. W Świsłoczy istnieje prowadzona przez Białostocką Izbę Rolniczą Stacja Zootomiczna.

Do godności miasta Świsłocz została podniesiona w 1919 r. Zarząd Miasta czyni wysiłki w kierunku powiększenia estetyki miasta, w tym też celu wybrukowano część ulic, ułożono chodniki i zadrzewiono ulice i place. Uruchomiono elektrownię, eksploatację której powierzono osobom prywatnym na 18 lat, pod warunkiem bezpłatnego oświetlania biur miejskich i ulic. Przy finansowym poparciu Zarządu Miejskiego wybudowano pomnik Romualda Traugutta i odnowiono obelisk pamiątkowy. Palącą staje się sprawa wybudowania rzeźni miejskiej, której miasto dotąd nie posiada, co sprzyja rozpowszechnianiu się tajnego uboju.

Słabo uprzemysłowiona Świsłocz liczy 3700 mieszkańców.

PERŁA POLESIA.

POWIAT STOLIŃSKI.

[Notatki historyczne i charakterystyka].

Powiat stoliński dopiero od 1920 r. stanowi odrębną jednostkę administracyjną, dawniej zaś, w okresie przedrozbiorowym należał częściowo do ziemi pińskiej, woj. brzesko-litewskiego, a częściowo do ziemi mozyrskiej, woj. kijowskiego.

W pierwszych wiekach istnienia Polski jako samodzielnego państwa na terenie dzisiejszego powiatu stolińskiego istniały dwa księstwa ze stolicami w Dąbrowicy (pow. sarnieński) i w Horodnie. Dopiero z końcem XIV w. kształtuje się tu państewko, o którym jest już więcej wiadomości — księstwo Dawidgródeckie.

Fragment wielkiego polowania na dziki na terenie Ordynacji Dawidgródeckiej

W ciągu następnego wieku XV przez małżeństwa książąt panujących łączy się ono z księstwem pińskim i z nim razem dzieli dalsze losy.

W okresie 1440—1485 r. księstwem Dawidgródeckim rządził najpierw książę Świdrygiello, a po jego śmierci żona Anna, z rodu książąt Twerskich.

Po śmierci Anny Dawidgródek dziedziczą Jan i syn jego Teodor z rodu Jarosławiczów ruskich, spokrewnieni przez matkę Olgierdównę z królem Jagiello i jego synami (1485 r.).

Rządzą oni gospodarnie i skrzętnie.

Zmarli oni bezpotomnie (1521) a dobra ich przypadły w udziale królowi Zygmuntowi I Staremu, który nadał je żonie swej kr. Bonie, w r. 1526.

Kr. Bona pragnąc wyciągnąć stąd jaknajwiększe dochody stała się główną kolonizatką, osadzając licznych dworzan włochoń i położyła podwaliny rozwoju gospodarczego.

Po roku 1569, po Unji Lubelskiej, przy nowym podziale administracyjnym Polski i Litwy, podzielono tereny stolińszczyzny między dwa województwa: kijowskie i brzesko-litewskie. Ten podział przetrwał długie lata.

Przez dwa następne wieki spokojnie płynie tu życie. Tylko w połowie XVII w. zakłóciła spokój wojna z hordami Chmielnickiego. Z tych czasów pozostały liczne kopce i mogiły.

Gdy nadeszły tragiczne lata trzeciego rozbioru, właśnie Naczelnik T. Kościuszko, syn ziemi poleskiej, rozpoczyna walkę z rosyjskim najeźdźcą. Generał Józef Kopeć, właściciel zamku koło Dawidgródka przyprowadza mu brygadę kawalerji petyhorskiej.

W następnych powstaniach Narodu Polskiego zaznacza powiat stoliński swój czynny udział. W roku 1831 oddziałem powstańczym dowodzi tu Kieniewicz; służy w jego oddziale przeważnie szlachta zaściankowa pińska, stolińska i mozyrska (np. znany Jakób Łozicki z Łozicz).

W r. 1863 walczy w powiecie stolińskim oddział pulk. R. Traugutta, który stacza potyczki z Rosjanami pod Terebiszczami, Radczykiem, Kołodnem i Woroniami. W tej ostatniej, w m-cu czerwcu ponoszą Rosjanie dotkliwą klęskę, Traugutt zaś przeszedł do Warszawy, by tam zostać Naczelnikiem Narodu.

Szlachta polska zachowała jeszcze pamięć o swej tradycji i dumna jest z niej.

Szlachta zaściankowa w pow. stolińskim liczy 12.000 osób, zamieszkałych w 82 wsiach.

Wschodnia część powiatu stolińskiego graniczy z Z.S.S.R., południowa z pow. sarneńskim (woj. wołyńskie) zachodnia przylega do pow. pińskiego, północna zaś do pow. łuninieckiego.

Powiat stoliński składa się z pięciu gmin wiejskich, posiadających łącznie 111 gromad oraz 2 gmin miejskich, niewydzielonych z Powiatowego Związku Samorządowego (miasta Stolin i Dawidgródek*). Siedzibą władz powiatowych jest m.

*) Słynny z garbarni juchtu oraz wyrobu nieprzemakalnych butów myśliwskich.

Stolin, oddalone od najbliższej stacji kol. Horyń o 6 km. Obszar powiatu wynosi 632.897 ha, w tem nieużytków 320.103 ha. Klimat powiatu jest naogół łagodny i nieulegający gwałtownym zmianom temperatury, jednak wielkie przestrzenie licznych rzek, bagien, zalanych łąk i lasów czynią go wilgotnym i niezdrowym.

Ludność powiatu składa się z 125.124 osób. Pod względem narodowościowym i wyznaniowym powiat stoliński zasadniczo jest jednolity, pod względem zaś demograficznym ludność prawie na całym terenie powiatu można zaliczyć do typu wysołdowanego pomiędzy białorusinem, a ukraińcem (poleszuk) o całkowicie odrębnym narzeczu, wyznania przeważnie prawosławnego.

Myśliwi przy upolowanej zwierzynie. Rezultat jednego ostępu

Analfabetyzm wśród miejscowej ludności, do niedawna znaczny, obecnie zmalał i stale maleje, a to dzięki intensywnej rozbudowie szkół. W r. 1934 samorząd powiatowy wybudował 5 szkół powszechnych i zaprojektował budowę dalszych dziesięciu.

Dużą rolę pod względem gospodarczym i wychowawczym odgrywa spółdzielnia rolniczo-handlowa „Rolnik” oraz Komunalna Kasa Oszczędności powiatu stolińskiego, pierwsza przez przyczynianie się do postępu kultury rolnej, druga zaś przez propagowanie oszczędności i zaopatrywanie ludności w kredyty celowe.

Malownicze położenie powiatu, leżącego wśród lasów, licznych jezior i rzek zwabia corocznie dużo turystów,

zwłaszcza miłośników sportu kajakowego, dla których wybudowano szereg schronisk na rz. Prypeci, Horyniu, Lwie i innych.

Jeśli chodzi o racjonalne łowiectwo, to śmiało rzec można, że powiat stoliński stanowi prawdziwe Eldorado dla myśliwych, zwłaszcza położone tu rozległe tereny łowieckie Ordynacji Dawidgródzkiej Karola ks. Radziwiłła. Zwierzostan oraz rezultaty polowań na tych terenach obrazuje garść szczegółów, podanych nam przez dyr. Zarządu Ordynacji, p. Sękowskiego.

Dzięki wysiłkom Karola ks. Radziwiłła udało się utrzymać i wydatnie powiększyć przetrzebiony w czasie wojny zwierzostan, przedewszystkiem zanikające już — niestety — łosie, których liczba na terenie ordynacji wynosi obecnie ponad 400 sztuk (największy stan tego rodzaju w Polsce).

Przed wojną światową liczba łosi była tu b. duża, lecz została przetrzebiona przez wojska rosyjskie, potem niemieckie, a w r. 1917—1919 przez kłusowników miejscowych, którzy, korzystając z t. zw. „okresu swobody” wystrzelali łosi niemal doszczętnie.

Nadmienić wypada, że gdy po wojnie polsko-bolszewickiej ks. Karol Radziwiłł objął Ordynację, stan łosi wynosił zaledwie 3 (trzy) sztuki.

Pokaźną jest tu ilość dzików, których w r. 1933 upolowano 49 szt. w styczniu 1934 r. 64 szt. w roku zaś 1930 odbyły się w lasach ordynacji wielkie łowy z udziałem p. Prezydenta Rzeczypospolitej; upolowano wtedy w ciągu dwóch dni 127 dzików.

Przed wojną były tu liczne bobry, lecz zostały niemal zupełnie wytępione przez okoliczną ludność. Obecnie żeremia bobrowe ukazały się miejscami znowu.

Mimo usilnego tępienia jest tu b. dużo wilków, zwłaszcza w rejonie jez. Szachy, w gminie berezowskiej.

Z ptactwa w r. 1932 upolowano 51 głuszców i 74 cietrzewi, w r. 1933 — 44 głuszców i 56 cietrzewi, w r. 1934 — 42 głuszców i 31 cietrzewi.

Na uwagę zasługuje następujący charakterystyczny fakt: w r. 1919 na teren powiatu przybył z angielską misją wojсковą generał A. Carton de Viart. Anglik—wytrawny turysta i myśliwy — był zachwycony poleską florą i fauną i po zakończeniu wojny osiadł w stolińszczyźnie na zawsze. Obecnie mieszka w Prostyniu w leśniczówce ks. Radziwiłła i zawzięcie poluje. Że jest nielada myśliwym, świadczą o tem cyfry: w r. 1932 upolował 2174 sztuk błotnego ptactwa, w r. 1933—2492. Strzela wyłącznie polskimi nabojami.

Powiat stoliński ze względu na piękno swej dzikiej niemal przyrody winien stać się obiektem zainteresowania zorganizowanych wycieczek turystycznych.

Franc-tireur.

30553

Żelazko elektryczne prąduje czysto, szybko i dokładnie... Poduszka elektryczna koł i łagodzi ból...	Kuchenska, plecyk i Imbryk elektryczny umila życie...	Wentylator elektryczny pomocny przez wszystkie cztery pory roku..	Reklama świetlna (szyld) przyciąga kupującego i illumnuje miasto...
--	---	---	---

Żądajcie w Elektrowni Białostockiej do aparatów elektrycznych
LICZNIKA RABATOWEGO
 Aparaty elektryczne N A R A T Y do nabycia w Elektrowni, ul. Elektryczna 9, tel. 49

REKLAMA TO POTĘGA !

Dział Inseratów

Informatora Krajoznawczo-Reklamowego

WOJEWODZTWO
BIAŁOSTOCKIE

Wstęp do BAZARU PRZEMYSŁU LUDOWEGO
 Białystok, Rynek-Kościuszki 1 (naprzeciw Kościoła Farnego)

Bank Gospodarstwa Krajowego

Centrala w Warszawie, Aleja Jerozolimska 1

Adres telegraficzny: Krajobank.

Kapitał zakładowy: Zł. 150.000.000 Rezerwy: Zł. 47.084.577.

Suma kredytów: Zł. 1.881.568.914

Ogólna suma bilansów: Zł. 2.211.129.283

**Bank załatwia wszelkie operacje bankowe.
Przyjmuje wkłady terminowe, na rachunki
czekowe i na książeczki oszczędności.**

Wkłady oszczędnościowe są wyposażone w gwarancję Skarbu Państwa.

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO

jest największą instytucją kredytu długoterminowego w Polsce.

Stan pożyczek w listach zastawnych i obligacjach: Zł. 803.366.194

**Bank posiada 19 Oddziałów w ważniejszych ośrodkach
gospodarczych Polski:**

Białą (Bielsko), Białystok, Drohobycz, Gdynia, Katowice, Kołomyja, Kraków,
Lublin, Lwów, Łódź, Łuck, Poznań, Radom, Równe, Stanisławów, Tarnów,
Wilno i Włocławek.

Oddział w Białymstoku: ul. Sienkiewicza 40

Zagranicą Bank posiada korespondentów we wszystkich większych
centrach finansowych świata.

ZIARNKO DO ZIARNKA — ZBIERZE SIĘ MIARKA

Komunalna Kasa Oszczędności

Powiatu Białostockiego

Białystok, ul. Sienkiewicza Nr. 28-a, telefon 700.

Skrzynka pocztowa 105. Godz. urzędowe 8¹/₂—13¹/₂

Konta w Bankach:

R-k żyrowy w Banku Polskim Oddział Białystok

R-k bieżący w Banku Gospodarstwa Krajowego Oddział B-stok

R-k korespondencyjny w Polskim Banku Komunalnym,
Warszawa, Pl. Napoleona 7.

R-k przelewowy w P. K. O. Warszawa Nr. 51164.

Zakres operacji:

Przyjmowanie wkładów oszczędnościowych na każde żądanie i terminowe
R-ki czekowe i otwartego kredytu.

WEKSLI INKASO POŻYCZKI GOTÓWKOWE ZA PORĘCZE-
NIEM, HIPOTECZNE
Pod zastaw papierów wartości.
Fundusze własne na 25.IV 1935 r.

Kapitał zakładowy Zł. 100.000,—

Fundusz zasobowy „ 47.388,62

Fundusz wyrównawczy „ 872,15

**Wkłady i lokaty Zł. 1.355.804,71 przyjmuje się od 1 złotego
Roczny obrót Zł. 67.620.309,82.**

Towarzystwo Białostockiej Manufaktury EUGENJUSZ BECKER i S-ka

SPÓŁKA AKCYJNA

W BIAŁYMSTOKU.

Fabryka jedwabnych pluszów.

Rach. żyrowy w Banku Polskim w Białymstoku

czekowy w Banku Gosp. Krajowego w Białymstoku

Konto czekowe w P. K. O. Warszawa № 67. 90.

Fabryka sukna i kołder

Israel D. Szpiro

Białystok, ul. Sienkiewicza 42. Telefony: 12, 7-75, 1-75.

Adres telegraf.: „SZPIROID” Białystok. Firma egzystuje od r. 1896.

Jakób A. B. Markus

Fabryka Sukna i Koców

Białystok, Jurowiecka 29.

Telefon 1-36.

Adres telegr.: FABRYKA MARKUSA

Fabryka Sukna

A. Sokół i J. Zylbertenig

Biuro główne:

Białystok, Sienkiewicza 44.

Tel. biura 1-25, fabryki 45.

P. K. O. Nr. 67.220. Adr. tel. „SOKZYL”

Oddział składu fabrycznego

w Łodzi, Piotrkowska 24. Tel. 150-87

BIAŁOSTOCKA MANUFAKTURA

Szpiro Jagłom

sp. z o. o.

Białystok, ul. Jurowiecka 12.

Telefon 13-41.

**Eksport do wszystkich
krajów świata.**

FABRYKA SUKNA I KOCÓW

L. Wysocki i Synowie

Białystok, Marsz. Piłsudskiego 28

Telefon № 7-14.

**Dostawa dla instytucji pań-
stwowych i komunalnych.**

Suprańska Sukienna Manufaktura

S. H. CYTRON

Spółka Akcyjna

Białystok, Kupiecka 35.

Café „LUX”

Białystok, Sienkiewicza 38.

TELEFON 10-00.

Fabryka Sukna i Kolder
B. SZWARC i S-ka

Spółka firmowa
Białystok, ul. Poleska 4, tel. 2-36

B-cia ZYLBERBLAT
w BIAŁYMSTOKU

Wykończalnia i Farbiarnia /ukna
ul. Święto-Jańska 13, tel. 7-39

PRZĘDZALNIA
G. Margolis i A. Morduchowicz

Białystok,
ul. Mickiewicza 43.
Tel. 16-22.

Fabryka Sukna i Towarów Modnych
A. Rapaport i Synowie

Spółka Akcyjna
w BIELSKU (ŚLĄSK)

Oddział sprzedaży w Białymstoku ul. Sienkiewicza 13
Telefon 2-13.

Oddział: Obficie zaopatrzony we wszelkie materiały kamgarnowe i szewiotowe na ubrania i płaszcze oraz materiały wojskowe.

Ceny ściśle fabryczne! Ostatnie nowości!

Najtańsze, modne i gwarantowane **OBUWIE**

męskie, damskie i dziecięce,
śniegowce i kalosze żądajcie u **H. SOFERA**

Białystok, Żydowska 13 (róg Giełdowej).

Wykończalnia i Przędzalnia
F. OPPENHEJM

BIAŁYSTOK,
ul. Mickiewicza 43.

FABRYKA SUKNA
Rubinsztejn i Kagan
BIAŁYSTOK

Biuro i skład: Nowy-Świat 5.
Telefon 9-81.

PRZĘDZALNIA
E. Notowicz i L. Wygodzki
Białystok, ul. Czysta Nr. 8.
Telef.: 11-47 i 16-67.

SKŁAD FABRYCZNY

FABRYK BIELSKICH
ILJA HURWICZ
BIAŁYSTOK

ul. Sienkiewicza 12, tel. 1-13.

Poleca wykwintne kamgarny, szewloty, welny i jedwabie w WIELKIM WYBORZE

Ceny ściśle fabryczne

J. WISZNIA BIAŁYSTOK

ul. Sienkiewicza 14, telefon 11-74.

SKŁAD SUKNA
największych fabryk
w Bielsku (Śląsk).

CENY
FABRYCZNE.

WIELKI WYBÓR
wykwintnych materiałów
męskich i damskich

Fabryka Sukna
IZAAK PINES

Białystok, Jurowiecka 14.
Telefon 2-82

FABRYKA SZTUCZNEJ WELNY
Jakób Binder

Białystok, Kupiecka 40.
Telefon 13-09

Fabryka Sukna i Kolder
I. O L J A N

Białystok, ul. Ciepła 2, tel. 8-7
Skład: Białostoczańska № 32.

Fabryka Sukna
Abram Riwkind i Syn

Sp. firmowa
Białystok, ul. Nowogródzka 1

BIURO TRANSPORTOWE
A. GOLDSZTEJN

Białystok, ul. Kupiecka 33. Tel. 17-96

FABRYKA WATY I WATOLINY
Kałman Fuks, Białystok

ul. Białostoczańska 16.

Telefon 8-72. Konto czek. P. K. O. 65.823.

PRZEDSTAWICIELSTWO
Surowców Włókienniczych
ARON BISZKOWICZ

Białystok, Nowy-Świat № 7.
Telefon 10-57.

IZRAEL FRYDMAN
Białystok, Nowy-Świat 23
Telefon 13-75.

Sprzedaż sukna i kolder
własnego wyrobu.

Juljan Glass

Składy żelaza w Warszawie
ODDZIAŁ w BIAŁYMSTOKU
ul. Artyleryjska 9, — telefon 6-19.

Poleca: żelazo handlowe, betonowe,
blachę żelazną i belki żelazne

„Drago“

Spółka Akcyjna w Warszawie
Oddział w Białymstoku
ul. Sienkiewicza 53, tel. 1-24

Sprzedaż produktów naftowych

Przedsiębiorstwo robót
ogrzewalnych i sanitarnych

„Sanotechnika“

Białystok, ul. Ciepła 1, tel. 16-30
OGRZEWANIE CENTRALNE,
WODOCIĄGI—KANALIZACJA

SKŁAD

rowerów, maszyn do szycia
i części do takowych.

Patefony, płyty, radio-aparaty,
radiosprzęt, żarówki elektr.
WYROBY GUMOWE:
rowerowe, sportowe i chirurgiczne.

L. ZYBERSKI, Białystok

ul. Giełdowa 5, (w podwórzu),
Telefon 6-67

Mejer Bereszkowski

Białystok, Nowy-Swiat 9, tel. 10-74.

Fabryka mydła tekstylnego i prze-
tworów chemicznych (ul. Żytnia 14).

„Karpaty“

Sprzedaż Produktów Naftowych
Spółka z ograniczoną poręką

ODDZIAŁ w BIAŁYMSTOKU

Sienkiewicza 19, I piętro.

Telefon biura 14—19

składu 7-44.

Benzyna, oleje, smary „GALKAR“

FABRYKA DYKT

„DYKTA“

B-cia MALINIAK i LEDERMAN
SP. z OGR. ODP.

Białystok, Kolejowa 4/6.

Telefon 17-67

W. WILK, BIAŁYSTOK

ul. Marsz. Piłsudskiego Nr. 14.

SPRZEDAŻ

MASZYN do SZYCIA

— oraz —

rowerów własnego wyrobu
i wszelkich części do takow.

PATEFONY i PŁYTY.

FABRYKA SKÓR Ch. Bekker i S-wie

BIAŁYSTOK
Spółka firmowa

ul. Wąska 15
telefon 6-15.

O. i A. Biełostoccy, Białystok

Jurowiecka 31. — Telefon 17-94.

P. K. O. Nr. 142.922.

Fabryka Skór w Zabłudowie, telefon 9.

BIURO TRANSPORTOWE

„TRANZYT“

Białystok, Nowy-Swiat 10,
telefon 2-07.

„POLMIN“

Państw. Fabryka Olejów Mineralnych

Oddział w Białymstoku

Ryn.-Kościuszki 11, tel. 10-34

Składy: ul. Kraszewskiego 35, tel. 10-14

GARBARNIA

G. Prużańskiego

BIAŁYSTOK.

ul. Fabryczna 51.

Tel. 7—24.

/Kład artykułów technicznych
i wodociagowych

J. Kupferberg

Białystok, Kilińskiego 11
telefon 3-58.

SPÓŁKA AKCYJNA

dla Międzynarodowego Transportu

SCHENKER i S-ka

Oddział w Białymstoku
ul. Sienkiewicza 22.

T-wo „POLHOLSKÓR“

sp. z ogr. odp.

Białystok, Św. Rocha 1

Komisowa sprzedaż skór surowych

firmy N. V. KAUFMAN'S HUIDENHANDEL

Rotterdam (Holandia)

Adres dla telegr.: Faro Białystok. — /KŁAD: ul. Św. Rocha 14.

PRACOWNIA STOLARSKA

Icko Szewach

Białystok, Legionowa 16.

Najtaniej wykonywa nowoczesne meble ku-
chenne wg paryskich wzorów w rozma-
itych kolorach.

Szumia jodły, na gór szczytle
Buja w górach ptak
A młodemu smutne życie
Gdy mu forsy brak.

Lecz na wszystko bywa rada
Tylko mądrze rób
Ten co gra to i wygrywa
Więc los zaraz kup

w Kolekturze Loterii Państwowej
M. WEJDENBAUMA

Białystok, Rynek-Kościuszki 28
filja Kupiecka 33, tel. 14-23.

Garbarnia
Abrama Szmusza
Białystok, Legionowa 21 tel. 2-26
Wyrabia najprzedniejsze skóry
podeszwowe i brandzle.

SPÓŁKA GARBARZY
p. f. **„SALEM”**
Białystok, ul. Fabryczna 32.

Chemiczna Farbiarnia, Prasownia
i Wykończalnia Skór
I. ALEKSANDROWICZ
Białystok, Kijowska 9, tel. 4-61

SKŁAD FARB
W. F. WAJNBERGA
Białystok, Rynek-Kościuszki 36
Telefon 1-48

Fabryka Przetworów Chemicznych
Abram Farber
Białystok, ul. Jurowiecka 23.
Telefon Nr. 8-39. — P.K.O. № 65123

FABRYKA
przetworów chemicznych
SZ. OLCHEIN
Białystok, Jurowiecka 17.
Telefon 11-39.

WYRÓB
maszyn młynarskich i mechanicznych
Lejb Gotlib Białystok
ul. Staro-Bojarska 32. Telefon 10-07

Specjalna angielska ryflarka
najnowszej konstrukcji
do ryflowania wałców.

Adr. telegr.:
Gotlib Białystok

Fabryka skór w Zabłudowie
H. SARNACKI i S-ka
Skład Fabryczny
Białystok, ul. Kupiecka 33.
Telefon 231

Sprzedaż Skór i Garbników
H. Fajnberg
Białystok, ul. Marsz. Piłsudskiego 33
Telefon 3 85. — Konto P.K.O. 140 376

Komisowa sprzedaż
ZAGR. SKÓR SUROWYCH
L. BLINDES
Białystok, Częstochowska 3 m. 3
Tel. 11-77. — Konto P.K.O. 68.259.

Fabryka obcasów drewnianych,
krzeseł dębowych i innych
wyrobów drewnianych
L. KAPŁAN
Białystok, Stołeczna 4, tel. 11-77

Biuro Transportowe
„CENTRAL”
Białystok, ul. Kupiecka 23.
Telefon 3-40

ZAKŁAD GARBARSKI
D. Wasilkowski
M. Gródek
B-cia Łancewicz
N. Lejzerowicz i
B. Margolis
Białystok, ul. Prózna 1
Telefon 6-00.

Karol Jankowski i Syn

FABRYKA SUKNA BIELSKO

rok założenia 1826.

Materiały: męskie, damskie i wojsko-
we najprzedniejszej jakości

Sprzedaż detaliczna:

Białystok, ul. Sienkiewicza 27.

CENY ŚCISLE FABRYCZNE.

Najszczęśliwsza
i największa
Kolektura Loterii Państwowej
w województwie białostockim
L. Cukiermana
Białystok, Marsz. Piłsudskiego 11
tel. 11-62 P.K.O. 64773
podaje wygrane, które padły w niej:

W 31-szej Loterii:
Zł. 10.000 na № 115463
" 10.000 " " 123533
" 5.000 " " 53039
" 5.000 " " 115381
" 2.000 " " 30953
3 po 1.000 razem na
3 " 500 zł. 36.500
W 30-iej Loterii:
Zł. 10.000 na № 21183
" 10.000 " " 115386
" 5.000 " " 101214
i wiele innych wygranych.
w poprzednich zaś loteriach:
1—80.000 zł., 3 po 15.000, 2 po 10.000
8 po 5000 i wiele innych.
Zamiejsz. losy wysyła pocztą nie-
zwłocznie po otrzymaniu należności.

Futra kupuj
tylko w f-mie

M. TRAFIMOWSKI
Białystok, Rynek-Kościuszki 6

Urzędnikom na specjalnie
dogodnych warunkach.
Obejrzanie towaru nie obo-
wiązuje do kupna.

Biuro Transportowe
D. M. Solnicki i Syn
Spółka Firmowa

Białystok, Kupiecka 6
Telefon 1-92 i 11-92.

J. WAJNSZTEJN

Białystok, Rynek-Kościuszki 9, tel. 9-44

Poleca w wielkim wyborze

art. wodociągowe i kanalizacyjne,
żelazo, blachę, okucia do pieców, drzwi i okien
również śruby, pakunki, azbest klingeryt.

M. TOPOLSKI

BIAŁYSTOK

(dawn. O. i R. Topolscy i Syn)

Rynek-Kościuszki 30

Telef.: 2-25 (biuro), 6-52 (prywatnie)

Największy wybór:

Porcelana, fajans, lampy, szkło, kryształy, żarówki, karbid, naczynia emaljowane i aluminiowe, garnki żelazne, blacha i wyroby blacharskie

Reprezentacja huty szklanej „HORTENSJA” w Piotrkowie-Tryb.
Wyłączna sprzedaż Polskiej Fabryki Porcelany „ĆMIELÓW” w Ćmielowie

EDWARD KLEIN

Przedstawicielstwo

SP. AKC. „POLSKI FIAT”

Samochody osobowe. Podwozia ciężarowe i autobusowe. Skład części zamiennych. Stacja obsługi

Białystok, Br. Pierackiego 45.
Telefon 10-91

ERWIN DEUTSCH

Białystok, Wiatrakowa 4, tel. 1-66

Warszawa, Widok 22, tel. 641-05

SKUP SZMAT i PAKUŁ
dla fabrykacji papieru.

Ryszard Braunek

Białystok, ul. Br. Pierackiego 38
Telefon 11-08

REPREZENTANT FIRMY

Przemysł Chemiczny „BORUTA”

Sp. Akc. w Zgierzu.

Hugo Peter jr.

Białystok, Branickiego 5, tel. 38

Adr. telegr. Peter — Białystok.

Fabryka Olejów Przemysłowych
w Michałowie (pow. Białostocki)

Biuro Agenturowo-Komisowe:
barwniki anilinowe, chemikalia,
badyaki, skórki futrzane i t. d.

A. Grosfeld i G. Lewit

Białystok, ul. Marsz. Piłsudskiego Nr. 6

Telefon 9-60. — P. K. O. Nr. 67.736.

Sprzedaż wyrobów i zastępstwo firm:

„Stradom” Sp. Akc. w Warszawie, „Lewit” w Częstochowie.
Biuro Sprzedaży Wyrob. Fabr. Jutowych w Warszawie.
Zjednoczone T-wo Handlowe Wyr. Jut. Lnianych w Łodzi

Szpagaty, sienniki, wyroby
lniane i jutowe.

Fabryka sukna i koców

N. RUBIN i I. KNYSZYŃSKI

BIAŁYSTOK.

Rachunek bieżący:

w Banku Przem.-Handl. P.K.O. 146.676

Telefon 11-00

WYKOŃCZALNIA SUKNA

Z. Brajnin i A. Szmulewicz

BIAŁYSTOK,

ul. Św. Rocha Nr. 14/l.

Telefon 14-33.

Warsztaty mechaniczne i samochodowe

Mikołaj Sochor

Białystok, ul. Sienkiewicza 43, tel. 11-63.

Reperacja maszyn, spawanie, konstrukcje żelazne,
resory samochodowe.

Dyplom uznania na Wystawie Przemysłu Krajowego

Złoty medal na wystawie w Poznaniu.

FABRYKA KAFLI

M. Szczupak i D. Czaczkowski

Białystok, Poleska 11.

Telefon 7-18

FABRYKA KAFLI

Budowa pieców, przenośnych
piecyków i kuchenek

B-ci inż. A. i A. Łucejko

BIAŁYSTOK

ul. Grunwaldzka 28, tel. 6-23

Cegielnia „Złotorja”

Spółka z o. o.

Dostarcza doskonałą cegłę:
budowlaną, piecową, dziurawkę, dreny i dachówkę.

Biuro: Białystok, Stoleczna 11, tel. 1-64.

FABRYKA KAFLI

Stanisław Danilewski

Białystok, ul. Wiatrakowa 8, telefon 10-56.

Kafle berlińskie, kwadratele, białe polew.
i inne wyroby ceramiczne.

S. Głogowski, Białystok

GIEŁDOWA 1, tel. 2-81—Konto czekowe P.K.O. № 140.421

WYŁĄCZNA SPRZEDAŻ
WYROBÓW NICIANYCH
marki
"LENINGRADTEXTIL"
(dawniej Niewska Niclana
Manufaktura)
na Województwo Białostockie

REPREZENTACJA
WARSZAWSKIEGO
SKŁADU
KOMISOWEGO
"PEPEGE"
na Województwo
Białostockie

REPREZENTACJA
PIERWSZEJ KRAJOWEJ
FABRYKI
KURTEK SKÓRZANYCH
I PŁASZCZY
nieprzemakalnych
"PERFECTION"
na województwo
Białostockie i Poleskie

BIAŁOSTOCKA ODLEWNIA ŻELAZA
I ZAKŁADY MECHANICZNE

A. Szturmaka S-wie

Spółka jawna

ul. Kolejowa 12 i Ogrodowa 11

Telef. 5-23 i 2-98.

Warsztaty Samochodowe

"AUTO-REMONT"

Białystok, Krakowska 1.

Reperacja motorów spalinowych
samochodów i motocykli

**ZAKŁAD ŚLUSARSKO-MECHANICZNY
NIKIFORA SADOWSKIEGO**

BIAŁYSTOK, ŻWIRKI I WIGURY 5.

Wszelkie roboty wodociągowe i inne,
w zakres mechaniki wchodzące.
Spawanie wszelkich metali szwels-aparat.
Reperacja, niklowanie i lakierowanie
rowerów. Rozmaite części do rowerów.

Reperacja
aparatów
dentystycznych

RENOMOWANE
Zakłady Elektrotechniczne
i Mechaniczne

ADOLF KRAUZE

Białystok, Kilińskiego 6.
Telefon 3-30, m. pr. 13-18

SPRZEDAŻ
wytrobów żelaznych

— oraz —

pokostu i farb
I. BIAŁY Goniądz

pow. Białostocki, telefon 12.

MICHAŁ ZALEWSKI

WARSZTATY REPERACYJNE SAMOCHODOWE

Białystok, ul. Św. Rocha 3, tel. 2-10

Szlifowanie cylindrów naj-
nowszym sposobem, na
najnowszą specjalną do
cylindrów maszyn

PRZĘDZALNIA

Wolf Szlachter

Białystok, Mickiewicza 49.
Telefon 4-55.

Fabryka Watoliny **"ENERGIA"**

I. Hurwicz i C. Grynberg

BIAŁYSTOK
ul. Jurowiecka № 14

Hotel sp. akc. „Ritz”

W B I A Ł Y M S T O K U.

Wszelkie nowoczesne wygody:
Gorąca i zimna woda bieżąca,
centralne ogrzewanie, winda,
garaże, telefony w pokojach,
pocztą hotelową.

Przy hotelu pierwszo-
rzędna restauracja.
Pokoje w cenie od 3 zł.

Wykwintna Restauracja „Gastronomja”

Białystok, Sienkiewicza 2, tel. 9-65

(Róg Rynku Kościuszk.)

Śniadania, obiady i kolacje
Kuchnia pod kierownictwem
mistrza kulinarii
Najwybredniejsze zakąski i trunki

Wyborowa orkiestra.

Codzinne dancing.

Restauracja „ZACISZE”

Białystok, Sienkiewicza 39.

Poleca: smaczne i pożywcze
śniadania, obiady i kolacje.
Na miejscu spirytualja.

ANONSI

Prawdziwa najlepsza BUZA I CHALWA
w rozmaitych gatunkach oraz słody-
cze wschodnie tylko w

Buznach Macedońskich

Białystok, Rynek-Kościuszk. 26,
Sienkiewicza 2, Piłsudskiego 16.

Herbaciarnia i Sprzedaż
WĘDLIN KOSZERNYCH
JAKÓB PINES

Białystok, Rynek-Kościuszk. 10

Telefon 14-35

FRYZJER DAMSKI
F. MILLER

Najprecyzyjniej wykonywa
TRWAŁĄ ONDULACJĘ
z zastosowaniem nowoczesnego
aparatu czechosłowackiego
Lakierowanie i farbowanie włosów
najnowszymi sposobami.
Gwarancja 6-miesięczna Ceny zniżone

RESTAURACJA

„CENTRAL”

Białystok, Rynek-Kościuszk. 32, tel. 9-69.

ŚNIADANIA, OBIADY I KOLACJE.
Kuchnia pod kierownictwem siły
fachowej. Rozmaite trunki i zakąski

Wyborowa Orkiestra
Codziennie Dancing.

Fabryka Maszyn Olejarskich
M. Gawuryn, Białystok

ul. Bron. Pierackiego 69. — Telefon № 5-04

Doktor
Zygmunt Siemaszko
Choroby wewnętrzne
Godziny przyjęć codziennie od 17—19
w niedziele i święta od 10—11.
Białystok, Sienkiewicza 14 m. 1
Telefon 2-20.

PRACOWNIA
ANALITYCZNO-BAKTERIOLOGICZNA
Dr. Med.
Cz. Karwowskiego
ul. Bron. Pierackiego 18, tel. 11-70
Otwarta 9—11 i 3—7.

Doktor
JAN WALEWSKI
Choroby skórne, weneryczne
i moczopłciowe.
Białystok, Sienkiewicza 14 m. 3
Telefon 9-49

Dr. J. NEUMARK
choroby weneryczne, skórne
i moczopłciowe.
Białystok, Kilińskiego 9, m. 4, tel. 6-06
(naprzeciw Księgarni Nauczycielskiej).
Godziny przyjęć od 10—11 i od 3—8

DR. MED. Henryk Wajnik
Choroby gardła, nosa i uszu.
Białystok, Kilińskiego 13a.
Telefon 8-80.
Przyjmuje od 12—2 i od 5—7.

Dr. med. Wiktor Fryszman
choroby wewnętrzne
(chor. żołądka, wątroby i przem. mat.)
Białystok, Sienkiewicza 38.
Telefon 10-55

LEKARZ - DENTYSTA
J. SZMIGIELSKI
Białystok, Rynek-Kościuszki 13
Telefon 5-86.

Dr. M. GUREWICZ
Choroby wewnętrzne
BIAŁYSTOK,
ul. Marszałka Piłsudskiego 16
Telefon 8-92

Doktor
WŁ. ZANKIEWICZ
Białystok, ul. Pierackiego 77.
Telefon 4-73

DR. MED.
H. WERBOŁOWNIK
((choroby wewnętrzne))
Spec.: chor. żołądka, wątroby
i przemiany materii.
Gabinet roentgenologiczny fotogr.
i prześwietl.
Marsz. Piłsudskiego 32, tel. 10-32

Lekarz - dentysta
I. SAPIRSZTEJN
Białystok, Sienkiewicza 51.
Przyjmuje codziennie od 10—2
i od 4—7.

Dr. med. R. Rabinowicz
Choroby PŁUCNE, wewnętrzne
i dziecięce.
Białystok, Br. Pierackiego 4.
Telefon 8—94.

Dr. A. KAHAN
Choroby wewnętrzne i dziecięce
Białystok, Sienkiewicza 29.
Telefon 5-62.

Dr. med.
Romuald Sztajer
RENTGENOLOG.
Białystok, Legionowa 12.
Telefon 10-71.

E. L. GOLDBERG
Lekarz - Dentysta
Białystok, Sienkiewicza 34,
(róg Nadrzecznej).
Telefon 7-67
Przyjmuje od 4—7 po pol.

SZPITAL SEJMIKOWY
powiatu białostockiego
w Knyszynie, telefon № 3.
Dyrektor: **dr. Edward Nowakowski**

Konrad Fiedorowicz
Dr. med. CHIRURG
Białystok, Marsz. Piłsudskiego 26
przyjmuje od 4—6.
— Telefon 11-26. —

Dr. med. Hankiewicz Atanazy
(b. dyrektor Szpitala w Knyszynie)
Białystok, ul. Sienkiewicza 63.
Telefon 5-75.
choroby wewnętrzne i dziecięce.

DR. MED. N. PRYŁUCKI
Choroby wewnętrzne
(sp. serce i płuca,
Białystok, ul. Sienkiewicza 40 tel. 9-34

Dr. LEON KRYŃSKI
Choroby skórne, weneryczne i mo-
czopłciowe.
Zakład rentgenologiczny.
Przyjmuje od g. 9—11 i od 5—7
Białystok, Marszałka Piłsudskiego 33
Telefon 5-67.

Dr. med. A. ADAMOWICZ
Choroby skórne, weneryczne
i płciowe
RENTGENOTERAPIA, DIATERMIA
Białystok, ul. Marsz. Piłsudskiego 17
Telefon 6-40.

DOKTOR M. KANEL
Choroby skóry, włosów, płciowe
i weneryczne
Promienie Rentgena, diather-
mja, lampa kwarcowa.
Białystok, ul. Sienkiewicza 37.
Telefon 5-95.

Lekarz Dentysta
LEON KOPELMAN
Białystok, ul. Marsz. Piłsudskiego 17
Telefon 11-52
Przyjmuje od 9—2 i 4—7.

J. Kowalski
Technik dent.
Białystok, Giełdowa 3, tel. 1-83.
Przyjmuje od P.P. Lekarzy-dentystów
roboty techniczno-dent.

APTEKA
Prowizora Farmacji
M. FRAUSZTETERA
Białystok, Sienkiewicza 63a, tel. 6-42

Dr. A. RAJGRODZKI
Choroby uszu, gardła i nosa
Białystok ul. Sienkiewicza 38.
Telefon 4-17.

DR. MED. Rozentel Salomon
Chirurg
Ordynator Szpitala Żyd. w Białymstoku
M. pr: ul. Sienkiewicza 39, tel. 1-22

Dr. med.
H. ŁUKACZEWSKI
Choroby nerwowe, wewnętrzne
i elektroterapia
Białystok, Marsz. Piłsudskiego 17,
Telefon 9-11.

Doktor M. BRÜHL
Choroby wewnętrzne i kobiece
Elektro—Foto—Termo—terapia
Prześwietlenie promieniami Rentgena
Białystok, ul. Br. Pierackiego 27
Telefon 17-92.

Dr. med. Józef Niewiński
choroby kobiece i wewnętrzne
przyjmuje od godz. 10 do 13
i op 17 do 20.
Białystok, ul. Pierackiego 2, tel. 8-14

Doktor M. Szacki
choroby uszu, gardła i nosa
Przyjmuje od 9—1 i 5—7.
Białystok, ul. Kilińskiego 25.
Telefon 5-80.

APTEKA
B-ci L. i J. KURYCKICH
w Białymstoku Sienkiewicza 34 tel. 3-42
wykonuje ANALIZY LEKARSKIE
Proszki od bólu głowy, 3 kotwice
Waga lekarska.

Dr. med. Bełdowski Stanisław Choroby płucne i wewnętrzne. Ordynator Szpitala Zakaźnego. m. pr. Białystok, Mickiewicza 11 Telefon 10-12.	Lekarz - Dentysta E. Krawcowa Gabinet techn.-dent. Białystok, Sienkiewicza 17. Telefon 14-27
DOKTOR WŁADYSŁAW GOGOLEWSKI CHOROBY WEWNĘTRZNE. od godz 9 do 1 i od 4-7-ej. Białystok, Br. Pierackiego 2, m. 1 Telefon 13-17.	Lekarz-dentysta CH. ŁUŃSKA ul. Br. Pierackiego 24. Telefon 14-07. Przyjęcia od 0-2 i od 4-7.
DR. Rotberg Stanisław CHIRURG. Białystok, Kilińskiego 8. Telefon 6-16.	Lekarz-dentysta R. Zabłudowska - Lieht Białystok, ul. Grochowa 2. Telefon 2-15.
Dr. med. Bajenkiewicz Witold CHOROBY KOBIECE. Białystok, Sienkiewicza 40. Telefon 2-70	Lekarz-dentysta R. Bursztyn ul. Dąbrowskiego 2 (róg ul. Marsz. Piłsudskiego). Telefon 10-18 od 9-2 i od 4-8.
Dr. med. Edelsztein Samuel Choroby wewnętrzne i kobiece. Białystok, Kilińskiego 19. Telefon 7-70.	Jan Mruk st. felozer Białystok, ul. Kraszewskiego 4 Telefon 6-66
DOKTOR S. BOMASZOWA choroby kobiece i akuszerja Białystok, Marsz. Piłsudsk. 31. Telefon 6-46.	M. Jęczmień felozer Białystok, Gieldowa № 1 (róg Marsz. Piłsudskiego) Telefon 6-76
Dr. A. KENIG UROLOG-CHIRURG Choroby nerek, pęcherza i moczopł. Białystok, Kilińskiego 13. Telefon 13-91.	STARSZY FELCZER J. OZDER ul. Marsz. Piłsudskiego 23. Telefon 8-33
Lekarz-dentysta I. SOKOLSKI Białystok, ul. Marsz. Piłsudsk. 17 Telefon 8-40.	APTEKA Lucyny Hałaj BIAŁYSTOK róg Sienkiewicza i Rynku-Kościuszki Telefon 7-73

Polska Akcyjna Spółka Telefoniczna

ODDZIAŁ w BIAŁYMSTOKU.

Bronisława Pierackiego 13, tel. 0.

Zakłady Naukowe
D. DRUSKINA
w Białymstoku Szlachecka 4

Szkoła powszechna i gimnazjum humanistyczne. Rok założenia 1910 r. Pełne prawa gimnazjów państwowych. Zakłady mieszczą się we własnym 3-piętrowym budynku i posiadają obszerne boisko sportowe. Przy zakładzie znajdują się wszystkie potrzebne pracownie i laboratoria oraz ogród szkolny. Liczba młodzieży w Zakładach waha się corocznie między 320 a 365. Właścicielem Zakładów jest p. D. Druskin, dyrektorem p. dr. A. Tilleman.

TOWARZYSTWO UBEZPIECZEŃ

"ORZEŁ"

Sp. Akc. w Warszawie

ODDZ. w BIAŁYMSTOKU

ul. Kilińskiego 16, tel. 11-78.

Zawiera ubezpieczenia:

ogniowe, gradowe, transportowe, walo-rów, od kradzieży z włamaniem, od ra-bunku.

FABRYKA SUKNA

J. Kołodziański, M. Surawicz i J. Guldin

"KAESGE"

BIAŁYSTOK

ul. Nowy - Świat 16.

Telefony:
7-83 i 15-89

Konto P. K. O. 146.796.

RUDOLF-MOSSE-CODE.

Adres telegr.: „KAESGE"

MECHANIK

JAKÓB CZEMERYŃSKI

Białystok, Rynek-Kościuszki 31
(pasaż Grosmana)

PRZYJMUJE
wszelkiego rodzaju reperacje:
maszyn do szycia,
rowerów, gramofonów,
prymusów i t. p.
oraz roboty tokarskie
Solidne wykonanie. Ceny konkurencyjne

Biuro pisanie podań

Henryk Zebin

(b. Dyrektor Związku Kupców i Związku Przemysłowców w Białymstoku)

BIAŁYSTOK

ul. Sienkiewicza 49

Telefon 13-90

Żądajcie **PIWO** wyrabiane z najlepszych surowców
z BROWARU JEŻEWO
(dzierzawca Leon Łuszczyk)

Jasne, Eksportowe Jasne, Słodowe.

Spróbujcie a przekonacie się!

ZAKŁADY CERAMICZNE
Jana Kucharskiego S-wie

Spółka Jawna rok zał. 1894.

Białystok, Grunwaldzka 41

Telefon 11-98.

Kafle — polewa
plecyki przenośne
Budowa pieców.

P. K. O. 65.554.

Firma nagrodzona dyplomami uznania
na wystawach krajowych.

M. SEROK

BIAŁYSTOK

ul. Marsz. Piłsudskiego 2.

Telefon Nr. 71

SKŁAD PAPIERU
i materiałów piśmiennych.

UWAGA!

Dla urzędów, instytucji
społecznych i wojska

RABAT

BIAŁOSTOCKA FABRYKA FILCU

Skład fabryczny
Białystok, Sienkiewicza 19

Instratną posadę uzyskasz, kończąc

KURSY PISANIA

na **MASZYNACH**

pod kier. **S. GINZBURGA**

Białystok, ul. Kilińskiego 13

Maszyny najnowszych modeli.
Nowoczesny amerykański system
nauczania.

WASZCZUK BOLESŁAW

lekarz weterynaryjny

Białystok, Gruntowa 10

LECZNICA AKUSZERYJNO-GINEKOLOGICZNA

pod nazwą: „**Macierzyństwo**”

Białystok, ul. Św. Rocha 3, tel. 81.

Lecznica urządzona w/g najnowszych wymagań higieny i pielęgnacji.

Sala porodowa i 2 sale operacyjne.

Wytworne pokoje pojedyncze i wspólne dla położnic.

Centralne ogrzewanie. Ceny dostępne.

Dla uboższych znaczna zniżka.

LABORATORJUM ANALITYCZNO-LEKARSKIE

wł. Mgr. **S. Kellerrówna**

Białystok, Sienkiewicza 51, tel. 6-71.

J. PEKER

Białystok, ul. Zamenhofska Nr. 1

Telefon 7-88.

Towary apteczne, kosmetyczne
chirurgiczne i opatrunkowe.

HURT. DETAL.

APTEKA
EUG. WILBUSZEWICZA

Sp. firmowa

Białystok, Ryn. Kościuszkowski 17, tel. 8-22

APTEKA
dawnie **M. AJZENSZTADTA**

w BIAŁYMSTOKU

Rynek-Kościuszkowski 11, tel. 13.

WYKWINTNE OKRYCIA DLA PAŃ

wykonywa znana pracownia p. t.

„**GROKOP-SACHARJA**”

Białystok, ul. Kupiecka 6, tel. 2-58.

Skład Apteczny i Kosmetyczny
Stefana Sulikowskiego

Białystok, Dąbrowskiego 2.

SKŁAD APTECZNO-KOSMETYCZNY
ST. KWASIULEWICZ

właśc. St. Wilczewska

Białystok, Ryn.-Kościuszkowski 3, tel. 16-16

APTEKA na PIASKACH
Zygmunta Wysockiego

Białystok, Piękna № 1-a

SPOŁECZNY BANK SPÓŁDZIELCZY
w Białymstoku

Spółdz. z o. o.

ul. Br. Pierackiego 9, tel. 3-64

Ch. Kobryński, Goniądz

Stary - Rynek 165, tel. 9.

Dostawca artykułów żywnościowych dla wojska.

"SAIR"

SP. AKC.

EKSPORT DROBIU

Oddział w Białymstoku

Szosa Żółtkowska 39, tel. 5-84

Sprzedaż maki i towarów kolonialnych

"MAKOL"

Spółka z ogr. odp.

Białystok, Rynek-Kościuszki 49
Telefon 13-82

Skład towarów kolonialno-spożywczych

CH. J. KALINA

Białystok, Kupiecka 4, tel. 8-20
Konto P. K. O. 143.107

SKLEP WĘDLIN

i artykułów spożywczych

H. WEBER

Białystok, Mickiewicza 29.

A. K A W E

dostawca dla wojska
Białystok, Jurowiecka 21

A. TALIŃSKI i S-ka

Białystok, Mazowiecka 25
Telefon 5-60

Dostawca produktów spożywczych dla
Więzenia Karnego w Białymstoku

Dostawa mięsa i wędlin
dla potrzeb wojska

Adolf Goworowski

Białystok, ul. Bema 91.

SKŁADNICA CUKRU w BIAŁYMSTOKU

Banku Cukrownictwa

Sp. Akc. w Poznaniu

Oddział w Warszawie

Białystok, ul. Artyleryjska 13.
Telefon 9-04

Herbaciarnia i sprzedaż
wędlin koszernych

Judel Pines

Białystok, Sienkiewicza 2.
Tel. 11-46

Doskonałe wyroby masarskie
poleca sklep wędlin

A. BULLERA

Białystok, Grunwaldzka 19
(róg Angielskiej)

SKLEP WĘDLIN

A. MILLER

Białystok, ul. Br. Pierackiego 68

PIEKARNIA

E. KIRSZNER

Białystok, Mickiewicza 23.

SKLEP WĘDLIN

O. SZWALBE

Białystok, Mazowiecka 44.

Poleca znane ze swej jakości
pierwszorzędne wyroby masarskie
PO CENACH PRZYSTĘPNYCH.

Bracia W. i S. HEPNER

ulica Br. Pierackiego 20. Telefon 4-10.

PRZEDSTAWICIELE

Akcyjnych Towarzystw Ubezpieczeń

„Polonia” i „Assicurazioni Generali Trieste”

Przyjmują ubezpieczenia:
życiowe, od ognia, kra-
dzieży, rabunku, tran-
sportów, od odpowie-
dzialności cywilnej i szyb
wystawowych.

J. ROZOWSKI

Białystok, Polna 14, tel. 10-60

Skup i sprzedaż szmat.

Fabryka octu spiry-
tusowego

M. FARBSZTEJN

Białystok, ul. Śledziowa 9.

SKLEP KOSMETYCZNY

ul. Nowy-Świat 2, róg M. Piłsudsk., vis-à-vis poczty.

CENY BARDZO PRZYSTĘPNE.

PIERWSZORZĘDNE ŚRODKI:

Do cery i włosów

„ pielęgn. zębów

„ paznokci

„ nóg

Do odżywiania dzieci

„ golenia i kąpieli

„ prania bielizny

i inne niezbędne w gos-
podarstwie art.

DUŻY WYBÓR GALANTERII KOSMETYCZNEJ i CZĘŚCI MANICURE'u.

UWAGA! Każdy klient otrzy-
muje jako premję

GRATISOWE

STEMPLE GUMOWE

z własnym nazwiskiem, adresem lub według dowolnie podanego tekstu

Skup zawodowy szmat i wełny
dla celów przemysłowych

Ostrów Chana-Gitla

Białystok, Kupiecka 22.

Skup i sprzedaż szmat

CH. ORŁOWSKA

Białystok, ul. Polna № 6.

Telefon 9-52

Wszyscy spożywcy m. Białegostoku do
Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Spółdzielczego

„ZJEDNOCZENIE”

w BIAŁYMSTOKU.

Zarząd, Biuro i Magazyny: Ryn. Kościuszki 4, tel. 3-02

DOM WŁASNY i PIEKARNIA, ul. Wesola 7, tel. 14-05.
MASARNIA—ul. Żwirki i Wigury 6

Sklepy we
wszystkich dziel-
nicach miasta

DETAŁ!

HURT!

Jakób Lifszyc

BIALYSTOK, RYNEK - KOŚCIUSZKI 11, TEL. 262.

WINA, WÓDKI, KONIAKI i LIKIERY
firm krajowych i zagranicznych oraz

Rok zał. 1864

ARTYKUŁY KOLONJALNO
GASTRONOMICZNE.

ZARZĄD MIEJSKI
miasta Wasilkowa
pow. białostockiego

Zarząd:

1. Burmistrz— Józef Grabowski
2. Wiceburmistrz—Piotr Matuszewski
3. Ławnik: Wincenty Rybakowicz
4. " Adolf Ołdytowski
5. " Wacław Bychowski.

Skład osobowy członków Rady Miejskiej:

1. Zygmunt Bućko	7. Zelman Ponieński
2. Aleksander Filipowicz	8. Mordchel Szejner
3. Kazimierz Kruszewski	9. Władysław Zawadzki
4. Wincenty Kownacki	10. Feliks Zawadzki
5. Jakób Krawczyk	11. Józef Żukowski
6. Antoni Łuckiewicz	12. Franciszek Żukowski.

ZARZĄD MIEJSKI
w Goniądzu
pow. białostockiego

Zarząd:

- Burmistrz— Bohdan Rymwid-Mickiewicz
Wiceburmistrz—Władysław Piotrowski
Ławnicy: Bartnik Józef
" Kluz Tadeusz
" Kobryński Chaim

Skład osobowy Rady Miejskiej:

1. Chmielewski Szczepan	7. Sutowski Wiktor
2. Doliński Jan	8. Szwakop Franciszek
3. Dworzański Ksawery	9. Szafranko Władysław
4. Niewodowski Zelik	10. Waser Hirs
5. Rafałowski Franciszek	11. Zylbersztejn Mojżesz
6. Rajgrodzki Wolf	

Gródek-Białostocki, Michałowo, Supraśl

FABRYKA SUKNA na LON

Kurt Freymark i S-ka

Spółka Firmowa
w MICHAŁOWIE

W. PETER

w MICHAŁOWIE
Wykończalnia Koców.

Wykończalnia Sukna

B-ci

A. i Ch. Kronenberg

w Gródku Białostockim
Biuro: Białystok, Jurowiecka 10
Telefon 11-55

FABRYKA SUKNA

LANDE

w GRÓDKU,
ul. Fabryczna 12.

MŁYN MOTOROWY

I. RUDY GRÓDEK
ul. Piłsudskiego 67.

WYKOŃCZALNIA
KOCÓW
i BUREK

D. Herszhorn

SUPRAŚL
k/Białegostoku

Tartak Parowy

M. Dańczyk, G. Gotlib i Ch. Siemiatycki
SUPRAŚL, pow. Białystok.

Telefon Nr. 6

WYKOŃCZALNIA
SUKNA

B-cia Kryńscy

w SUPRAŚLU.

Farbiarnia
i wykończalnia

W. Kozłowski

SUPRAŚL, pow. białostocki.

Bielsk Podlaski, Brańsk.

Komunalna Kasa Oszczędności

powiatu bielskiego

w BIELSKU PODLASKIM

ul. Mickiewicza 24

Przyjmuje wkłady oszczędnościowe od 1 zł.

Tajemnica lokat i wkładów.

PUPILARNA GWARANCJA WKŁADÓW

Konto P. K. O. 64.799.

Tel. 66.

Najprzedniejszej jakości

KAFLE i DACHÓWKĘ

dostarcza fabryka

J. NIEMYJ

BIELSK PODLASKI

ul. Boćkowska 15

MŁYN AUTOMATYCZNO-MOTOROWY

„JEDNOŚĆ”

UL. SZOSA BRAŃSKA № 2.

Telefon Nr. 13.

Mąka pszenna, żytnia, pyłowa, siatkowa,
stołowa, razowa, kasza jęczmień. i perłak

Dobre światło — dobra praca!

Jeśli światło — to tylko elektryczne!

Elektrownia Miejska w Brańsku Podlaskim

stosuje TARYFĘ ULGOWĄ
za zużycie prądu dla celów przemysłowych, do szyl-
dów świetlnych oraz w gospodarstwie domowym.

Blizsze informacje w biurze Elektrowni.

Przemysł i HANDEL DRZEWNY

„LASKOW”

sp. z ogr. odp.

Tartak parowy
i fabryka beczek

„RUDKA”

Brańsk Podlaski, tel. 9.

ELEKTROWNIA

w Bielsku Podlaskim

Sp. z o. o.

ul. 11 Listopada 23, tel. Nr. 28

BANK LUDOWY

w Brańsku Podlaskim

Spółdz. z ogr. odp.

ul. Sienkiewicza 20.

P. K. O. 61472.

Fabryka Kafli i Dachówek

G. Gorfajn

w Bielsku-Podlaskim

UL. BATOREGO 37. TEL. 42

Siemiatycze, Ciechanowiec-Podlaski

Kierownictwo Rzeźni Miejskiej Eksportowej w Siemiatyczach

ul. Legionowa 5, tel. 28.

Wyplaca nagrody
za wykrycie
potajemnego uboju

Dyskrecja
zapewniona.

MŁYN ELEKTRYCZNY

w m. CIECHANOWCU pow. Bielski

wł. Inż. Łukasik Aleksander

Sprzedaż towarów mącznych.

HURT i DETAL.

FABRYKA KAFLI

F. Radzyński

Siemiatycze, woj. białostockie

SKUP ZBOŻA

RUBIN MONCZER

SIEMIATYCZE

ul. Piłsudskiego 47, tel. 30

FABRYKI PAROWE

ćwieków i kopyt drewnianych
oraz kafli i glazury do kafli

H. BELKES & S-ka

Siemiatycze, woj. białostockie

Rok zał. 1885

MŁYN MOTOROWY

Zabiello, Jablkowski i Lubowicki

m. CIECHANOWIEC, pow. bielski-podlaski.

ELEKTROWNIA

w Siemiatyczach

Sp. z o. o.

ul. Plac Piłsudskiego Nr. 48.

stosuje b. przystępną taryfę ulgową
za zużycie prądu dla celów prze-
mysłowych, gospodarstwa domo-
wego i reklamy świetlnej.

W. Freymark i G. Kluge

sp. firm.

m. Ciechanowiec-Podlaski st. kol.

Czyżew.
Fabryka sukna i koców. Wykończal-
nia, Przedziałnia, Tkalnica i Farbiarnia
dla przemysłu ludowego.

MŁYN WODNY

J. WINER i Synowie

w os. CIECHANOWCU

Firma wyrabia: mąkę pszenną,
żytnią i kaszę.

W O Ł K O W Y S K

CEGIELNIA KAUFMANOWSKA

M I N C Ó W

Wólkowysk, Żwirki i Wigury 13

miesz. i biuro Br. Pierackiego 16.

Wysokogatunkową cegłę

dostarcza

CEGIELNIA

SZLOSBERGA

w WÓLKOWYSKU

Tel. Nr. 116. — Skr. poczt. 30.

ZAKŁADY KOTLARSKO-MECHANICZNE

STANISŁAWA JEZIERSKIEGO

w WÓLKOWYSKU, ul. Kolejowa 40

BUDOWA GORZELNI-

FABRYKA WYROBÓW WELNIANYCH

E. CZERNICKI

Wólkowysk, ul. Wileńska 22

Tartak „ZELWIANY“

S. Kałamarz, H. Lew i L. Kunica

MOSTY I. — Skrytka pocztowa 17

TARTAK PAROWY

M. Selecki

WÓLKOWYSK, BRZESKA 26

m. ul. Kościuszki 106, tel. 40.

FABRYKA KAFLI

B-ci Kuszner

WÓLKOWYSK, ul. Brzeska 36

B-cia Poczciwi, J. Efrogimzon i S. Eljaszew

Tartak Parowy „Mosty“

w ZELWIANACH pow. wólkowski

Telefon Nr. 2, — Skr. poczt. Nr. 24

SZ. FAJNSZTEJN, WÓLKOWYSK

ul. Kościuszki 31. — Telefon Nr. 112

Skład żelaza, szkła i farby.

Ceny konkurencyjne.

Wytwórnia dachówek,
kafl i cegieł plecówych

M. CZAPKINA

Wólkowysk, Grodzieńska 46.

Młyn wodny walcowy

„NOWOKOLEGO“

PIASKI, pow. Wólkowski.

Telefon Nr. 4.

Właściciele: Nowogródski, H. Lew, B.

Goldberg, A. Korytański i S. L. Kałamarz

Telefon w Wólkowysku Nr. 110.

Sokółka, Krynki, Jasionówka, Skidel

Komunalna Kasa Oszczędności

powiatu sokólskiego w Sokółce

Zastępstwo Inkasowe Banku Polskiego

Przyjmuje wkłady oszczędnościowe terminowe i na
każde żądanie na najdogodniejszych warunkach.

G. FINK

GARBARNIA w KRYNKACH

pow. grodzieńskiego, ul. Graniczna 33

Tel. 8. — P.K.O. 144.084.

Wyrób skór podszewowych i waszle-
drowych.

GARBARNIA

SZ. GOŁUBA

Sokółka, Białostocka 128.

PRZEMYSŁ GARBARSKI

„Skórdab-Jasionówka“

Warszawa, Miła 15.

FABRYKA GARBARSKA

w JASIONÓWCE pow. BIAŁOSTOCKI

Stacja kolejowa Knyszyn

wyrabia najprzedniejsze skóry blan-
kowe i podszewowe.

SKŁAD FABRYCZNY

Warszawa, ul. Franciszkańska Nr. 27

Telefon 11.92-60.

Konto Czekowe P.K.O. Nr. 5764.

G A R B A R N I A

BORUCH AJON

Krynki, pow. grodzieńskiego

Telefon Nr. 5

Konto P.K.O.

Nr. 81.743

Garbarnia M. W. Prużańskiego

w KRYNKACH, pow. grodzieńskiego

Telefon 10.

Wyrób najprzedniejszych skór
waszledrowych.

D. Jckowicz

Młyn w Jasionówce,

pow. białostocki.

Garbarnia J. Rubin i M. Cemach

m. SKIDEL, pow. grodzieński, ul. Tatarska 4.

J. WORONOWSKI

m. SKIDEL, pow. grodzieński

ul. 11-go Listopada 9, tel. Nr. 6.

ZBOŻE i NASIONA.

ELEKTROWNIA

D. Sobola w Skidlu

Telefon Nr. 19.

G R O D N O

ZJEDNOCZONE FABRYKI DYKT KLEJONYCH

Bracia BRAUN S.A.

Dzierżawca Joel Spier
Grodno tel. 1-74.
Warszawa, tel. 249-44.

Bank Kupiecki Spółdzielczy

Spółdz. z ogr. odpowiedzialn.

W G R O D N I E
ul. Brygidska 1. — Tel. 35.

Załatwia wszelkie czynności w zakresie bankowości wchodzące.
Konto P.K.O. 80 610

Bank Ludowy w Grodnie

Spółdz. z odp. ogr.

ul. Zamkowa 12 (dom własny).
Telefon 71

Załatwia wszelkie operacje bankowe.

Konto P.K.O. 80.298

I. KAPLIŃSKI i S-ka
dzierz. tart.

„S O S N A”

w GRODNI, ul. Krucza
Telefon 100

B. Zabłudowski
dzierzawca tartaku parowego

„L A S”

GRODNO, ul. Sokolnicza 1.
Telefon 1-50

„ZETPEEM”

Zjednoczony Przemysł Młynarski
w GRODNI
ul. Listowskiego 27, tel. 368.

D. LAPIDUS, S. SKIBELSKI i S-ka
Grodno, tel. 229.

SKŁADY ZBOŻOWE
RYDZA ŚMIGŁEGO 7.

Dzierż. Młyna Parowego
O. Kosowski S. A.

„L I N N I K”

GRODNO, ul. Dominikańska 1.
Telefon 186.

Konto czekowe P.K.O. Warszawa 82 157

Maszyny do szycia i do pisania
Rowery i motocykle. Patefony
i płyty. Odbiorniki radiowe i
sprzęt. Artykuły elektrotech-
niczne (żarówki i fotograficzne
oraz wszelkie części).

ZAKŁAD GARBARSKI
ŁAZAR KAHAN
GRODNO, ul. Wapienna Nr. 1, telefon 38.

Młyn motorowy
A. MECHANIK i S-ka
GRODNO, ul. Stanisławowska 9.

Towary budowlane i węgiel kamienny
G. REJSKIND
GRODNO, Plac Batorego 7.

A U G U S T Ó W

Naród, w którym oszczędzanie stało się przyzwyczajeniem każdego obywatela, buduje swe gospodarstwo na najtrwalszym fundamencie.
Ignacy Mościcki.

Komunalna Kasa Oszczędności

w AUGUSTOWIE, pow. Augustowskiego

Przyjmuje wkłady oszczędnościowe od 1 zł.
Pupilarna gwarancja.
Tajemnica lokat i wkładów.
Konto P.K.O. 51224.

DOSTAWCY FURAŻU DLA WOJSKA

Stefan Zawistowski i Stanisław Głazewski

Augustów, ul. 3 Maja 8. — Telefon 63.

PAŃSTWOWY TARTAK
w AUGUSTOWIE.

Telefon 33 i 10.

Przerób roczny surowca 60 000—
70.000 m³

Stale posiada na składach do sprzedania wszelkiego rodzaju tarcicę sosnową i świerkową, przeznaczoną na eksport i rynek krajowy.

Stolarka sosnowa w blokach i luzem a także bloki bezspójne.

Sosnowa tarcica obrzynana, kantówka bala, deski,łaty, listwy, kostka brukowa i t. p.

Materiały heblowane: deski i listwy podłogowe, szalówka gładka i wagonówka.

Szachtówka, opoły zwykle nieobryzane i obrzynane, zrzynki opałowe metrowej długości.

Skład żelaza i wyrobów żelaznych
najprzedniejszej jakości

S Z. K E L Z O N
AUGUSTÓW, Rynek.

J. Rosjański, Augustów
ul. Piłsudskiego 15

NAJTAŃSZE ŹRÓDŁO ZAKUPU
Maszyn do szycia, rowerów, gramofonów i części do nich. Żarówki i artykuły elektryczne.
Wypłaconym na raty

Tartak Parowy
Jakób Borowicz
AUGUSTÓW

ulica 29 Listopada 8, tel. 43.

Benjamin Łapp i S-owie

Augustów, Pl. Piłsudskiego 16
Tel. 82. P.K.O. 65.624.

Hurtowa sprzedaż
cukru, ryżu, śledzi i nafty

Handel zboża i mąki B-cia E. i J. LEWIT

AUGUSTÓW, Krakowska 41. — Telefon 23

Spółka Przemysłowa Żeglugi na Niemnie

„PAROSTATEK” J. JANOWICZ.

GRODNO, ul. Lewa-Nadbrzeżna 26. — Tel. 4.

Suwałki, Sejny

Najwytworniej, najsolidniej i najpraktyczniej obuć się można w renomowanej wytwórni obuwia

Maksa Lewina

Suwałki, ul. Kościuszki 60 obok Kina „Momus”

Renomowany Zakład Krawiecki. Haftowanie oraz skład materiałów wojskowych.

MISTRZA KRAWIECKIEGO

A. BERNSZTEJNA

SUWAŁKI, ul. Kościuszki 94

Elektrownia Miejska w Suwałkach

stosuje dogodną taryfę rabatową

za zużycie prądu do:

żelazek, kucharek, plecyków, imbryków i poduszek ELEKTRYCZNYCH jak również sztyldów świetlnych i wentylatorów.

SZ. LEBIEDUN

SUWAŁKI, ul. Kościuszki 57.

Dostawca dla wojska.

CH. KAUFMAN

SUWAŁKI, 1-go Maja 5.

Dostawa art. żywn. dla wojska

MŁYN ELEKTRYCZNY I PIEKARNIA

SZTEJNBERGA

SUWAŁKI, ul. D-ra Noniewicza 24

Reklama świetlna (szyld)

zwiększa obroty przedsiębiorstwa i iluminuje miasto wieczorem i w nocy. Za prąd, zużyty dla celów

reklamowych ELEKTROWNIA MIEJSKA w SEJNACH

liczy w/g taryfy ulgowej.

Blisze informacje w biurze Elektrowni.

M. Lebedun, Sejny

ul. Marsz. Piłsudskiego № 25

Dostawca art. żywn. dla wojska

Młyn motorowy i walcowy

B-ci Płaskowskich

SEJNY, ul. Gumienna Nr. 39.

Telefon Nr. 18

Młyn motorowy „Suwalszczyzna”

Józefa Adelsona

SUWAŁKI, ul. Wigierska 15.

Grajewo, Szczuczyn - Białostocki

Rzeźnia miejska

miasta Grajewa

UL. KB. BISKUPA BANDURSKIEGO

WYPŁACA NAGRODY
ZA WYKRYCIE
potajemnego uboju.

**Dyskrecja
zapewniona.**

Grajewska Gumowo-Taśmowa Manufaktura

WOLF HEPNER

SPADKOBIERCY

Grajewo.

Telefon Nr. 27

Biuro Ekspedycyjne

Piórko i Berenzon
w Grajewie.

J. Zylbersztein Spadk.

GRAJEWO

Ekspedycja, Głenie, Taryfowanie
i Asekuracja

TELEFONY Nr. Nr. 31 i 61.

Adres telegr.: Zylbersztein Grajewo.

DZIERŻAWCA

MŁYNU MOTOROWEGO

Chiłko Miedzowicz

w Grajewie.

Skład sieci oraz przyrządów rybackich najprzedniejszej jakości

B-cia GRÜNBERG

GRAJEWO, Piłsudskiego 12.

SKŁAD SIECI RYBACKICH

L. LIPSZYC, Grajewo

Telefon Nr. 11.

Sprzedaj sieci i nici pierwszorzędnej jakości
i wyrobu po cenach konkurencyjnych.

A. Szlapak i I. Demel

SZCZUCZYN - BIAŁOSTOCKI, ul. Rynek 11, tel. 1 Skr. poczt. 5.

SKUP ZIEMIOPŁODOW.

**Towarzystwo
Eksportowe**

„Zbożopol”

SZCZUCZYN-BIAŁOSTOCKI

Spółka z odpow. ogran.

Telef. biura 23 i telef. 29

St. kol. Grajewo.

Adres telegr.: „Zbożopol” Szczuczyn-Biał.

Wysokie-Mazowieckie, Łapy, Sokoły

Oszczędność — to odpowiedzialność przed
sobą samym, rodziną i społeczeństwem.

Komunalna Kasa Oszczędności powiatu Wysoko-Mazowieckiego.

- 1) zapewnia stu procentowe bezpieczeństwo wkładów i lokat
- 2) przyjmuje wkłady oszczędnościowe od 1 zł.
- 3) płaci od wkładów najwyższe odsetki
- 4) zwraca wkłady oszczędnościowe **na każde żądanie.**

Elektrownia w Wysokiem-Mazowieckiem

(wł. F. Segal i J. Majzner)

zaleca używanie prądu dla celów gospodarstwa domowego.

Blizsze wiadomości w kantorze: **ul. Polna 18.**

ZARZĄD MIEJSKI

miasta Łap,
pow. wysoko-mazowieck.
ulica Główna Nr. 38.
Telefon Nr. 7.

- 1) Burmistrz — Henryk Ciborowski
- 2) Viceburmistrz V a k a t
- 3) Ławnik: Gąsowski Franciszek
- 4) " Dr. Orzechowski Edward
- 5) " Wojciechowski Jan

Skład osobowy członków Rady Miejskiej:

1) Chodorowski Antoni	9) Perkowski Antoni
2) Gründlowa Sabina	10) Paszkiewicz Jakób
3) Gołaszewski Marcin	11) Perkowski Ignacy
4) Godlewski Leopold	12) Szenfeld Bronisław
5) Kłosek Roman	13) Tomaszewski Aleksander
6) Łapiński Kazimierz	14) Wesółowski Ignacy
7) Markowski Ksawery	15) Wierzbicki Feliks
8) Mirek Franciszek	16) Żółty Jowel

ZARZĄD MIEJSKI w Sokolach,

pow. Wysoko-Mazowiecki
ulica Szkolna Nr. 9.
Telefon 27.

- 1) Burmistrz — dr. Józef Włostowski
- 2) Viceburmistrz — Fałk Goldsztejn
- 3) Ławnik: Bronisław Bogaczewicz
- 4) " Mikołaj Grabowski
- 5) " Stefan Bruszewski

Skład osobowy członków Rady Miejskiej:

1) Idźkowski Jan	6) Ginzburg Mendel—Jona
2) Ignaczak Edward	7) Nachman Jachnes
3) Kulesza Leon	8) Majk Izrael
4) Sidoryk Aleksander	9) Rożanowicz Lejzer
5) Bryl Oszer	10) Żółty Aron

Łomża, Wysokie-Mazowieckie

Ubezpieczalnia Społeczna w Łomży. OGŁOSZENIE.

Dyrekcja Ubezpieczalni Społecznej w Łomży niniejszem podaje do wiadomości, że stosować będzie do pracodawców niezgłaszających w terminie przepisowym do Ubezpieczalni pracowników fizycznych i umysłowych, podlegających w myśl art. 3 Ustawy z dnia 19 maja 1920 r. obowiązkowi ubezpieczenia na wypadek choroby, **jak najostrzejsze rygory prawne**, w myśl art. 16 Ustawy z dnia 19 maja 1920 r., upoważniające Dyrekcję do nakładania na pracodawców obowiązku spłacenia 1-no i 5-cio-krotnej kwoty zaległych składek—pozostawiając zarazem wszelkie prośby niespełniających obowiązku ustawowego pracodawców bez uwzględnienia i bez odpowiedzi.

Jednocześnie przypomina się PP. Właścicielom nieruchomości, że ciąży na nich w myśl art. 17 i 18 cytowanej Ustawy obowiązek natychmiastowego komunikowania Ubezpieczalni Społecznej o każdorazowym wypadku przyjęcia przez lokatora nowej służącej do pracy. Gdy zatem Ubezpieczalnia Społeczna stwierdzi w przyszłości, że właściciel posesji nie spełnił wobec instytucji swego obowiązku ustawowego, doniesie Dyrekcja Ubezpieczalni Społecznej o każdym poszczególnym wypadku Władzom Administracyjnym.

(—) STANISŁAW RAWSKI
Dyrektor Ubezpieczalni.

Spółdzielcza
Księgarnia Nauczycielska
„ŚWIT”
w Wysokiem-Mazowieckiem.

Sprzedaż książek szkolnych,
beletrystyki, materiałów piś-
miennych, wyrobów kosme-
tycznych i tytoniowych.

PREZES RADY NADZORCZEJ:

Stanisław Jarząbek.

Z A R Z Ä D:

Stanisław Załuska

Ludwik Wiśniewski

Heljodor Deszczyński.

Spółdzielnia
Rolniczo-Handlowa
w Wysokiem-Mazowieckiem
z odp. ogr.

Biuro i magazyny przy ul. Piłsudsk. 23
Sklep w Rynku, Filja w Sokolach,
Magazyn w Szepietowie.

ST. KOL. SZEPIETOWO.

TELEFONY: { Biuro — 12
Magaz. Szepietowo 3
Filja Sokoly — 8

SKUP ZBOŻA NA EKSPORT.
SPRZEDAŻ ZBOŻ SIEWNYCH.
N A W O Z Y S Z T U C Z N E.

Cement, wapno, węgiel, koks.
Drzewo opałowe, sól, nafta.
Żelazo i wyroby żel., Emalja.
SPRZEDAŻ DETALICZNA
i HURTOWA.

Łomża, Ostrołęka

Komunalna Kasa Oszczędności

powiatu łomżyńskiego w Łomży z oddziałem w Kolnie

K. K. O. przyjmuje wkłady na książeczki oszczędnościowe

prowadzi RACHUNKI BIEŻĄCE I CZEKOWE, udziela pożyczek tym osobom, które wykazują się systematyczną oszczędnością.

Tajemnica wkładów ustawowo zastrzeżona.

Doskonała cegła i dachówkę
nabywajcie w cegielni

„STARA ŁOMŻA”

wł. B. Zołądź
ŁOMŻA, Stary-Rynek 17, tel. № 191

Dostawa mięsa dla wojska

Sz. K O N

ŁOMŻA, ul. Berka Joselewicza 5

Dobre światło—dobra praca!

Jeśli światło—to tylko elektryczne!

ELEKTROWNIA MIEJSKA W OSTROŁĘCE!

dostarcza prądu elektrycznego dla celów oświetleniowych, przemysłowych i grzejników

Prąd elektryczny dla celów gospodarstwa domowego kosztuje według taryfy blokowej

tylko 40 gr. za 1 kwg.

Dzierżawcy młyna **„Motor” w Ostrołęce**
Szmul Frydman i Mejer Wajncymer. ul. Mazowiecka 3.

Dostawa mięsa dla wojska
D. OCHBERG
Ostrołęka, Studzienna 6
dom własny.

Największy, najtańszy, czysty i wygodny
Hotel „WIKTORJA” IZRAELA KACHANA
w Ostrołęce, ul. 11 Listopada 34
Przy hotelu jadalnia poleca wyborowe
śniadania, obiady, kolacje i różnorodne
zakąski. Wymienita herbata.

Łomża, Zambów

Kantor przewozowo-ekspedycyjny

p. f. **LADELSKI i DZIUBKIEWICZ**

Łomża, Gleboczyńska 13, telefon 57.

Firma egz. od roku 1892.

Najlepszy, najsprawniejszy i tani przewóz na linii Łomża—Warszawa
W Warszawie L. H. Dziubkiewicz, Bonifraterska 11, tel. 11-39-48.

Zakłady Przemysłowo-Handlowe

„POLNAR”

W ŁOMŻY

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.
Tel. 178 i 78.

Wyrób pierwszorzędných wędlin

Feliks Kukiełko

Mistrz cechowy

Zambrów Kościuszki 6.

Oferuje dostawę mięsa dla wojska

M. Chomski i I. Wałach

Dostawa mięsa dla wojska.

Zambrów, Marsz. Piłsudskiego 12

WYRÓB WĘDLIN

najprzedniejszej jakości

Aleksander Kozłowski

Zambrów, Grabowska 20

ZARZĄD MIEJSKI

Z a r z ą d:

miasta Zambrowa

Pow. łomżyńskiego

ul. Rynek 18, tel. № 4

1) Burmistrz	— Ludwik Pruszyński
2) Viceburmistrz	Bolesław Selerowski
3) Ławnik	Tadeusz Bąblewski
4) „	Berko Zarchi
5) „	Gerszon Srebrowicz

Skład osobowy członków Rady Miejskiej:

1) Decewicz Bolesław	9) Niewiński Tomasz
2) Dunowicz Jankiel	10) Pruszyński Bolesław
3) Gwardjak Czesław	11) Pruszyński Jan
4) Hamburg Klara	12) Pachucki Leon
5) Jarząbek Jan	13) Sieńczakowa Marja
6) Krystyniak Helena	14) Śledziwski Dominik
7) Kapota Aron	15) Sendak Izrael
8) Łukasiak Władysław	16) Surawicz Boruch.

Dostawa najprzedniejszej jakości artykułów
żywnościowych i paszy dla potrzeb wojska

J. Karpenkopf

Z A M B R O W, Marsz. Piłsudskiego 10.

Ostrów-Mazowiecka

Elektrownia Miejska

w Ostrowi-Mazowieckiej

dostarcza prąd dla celów gospodarstwa domowego po **CENIE ULGOWEJ** według taryfy grzejnikowej: godzina prasowania żelazkiem 300-watowym kosztuje 13,5 grosza, zagotowanie 1,5 litra wody w imbryku 600 wat.—7 gr.
Tanio — Czysto — Wygodnie.
Informacje w biurze elektrowni (Ratusz).

Tartak Parowy-
Heblarnia
Z. Nutkiewicz

Ostrów-Mazow. ul. Ostrołęcka 25
Skrzynka poczt. Nr. 20. Tel. 539

P. T. Podróżnych zaprasza
Hotel „METROPOL”
w Ostrowi-Mazowieckiej
ul. Warszawska
(w pobliżu przystanku autobusowego)
Telefon Nr. 2.
CZYSTO, TANIO, WYGODNIE.
Na miejscu śniadania, obiady, kolacje
i rozmaite zakąski.
PIWO, LEMONIADA
Inteligencji pracującej rabat.

Tartak i Heblarnia
JÓZEF FROIMOWICZ
Ostrów-Mazow., Warszawska 47
Telefon 19

Dostawa artykułów żywnościowych
i paszy dla potrzeb wojska
p. f. **„NYSGROSS”**
(Nyska i Gróssman)
Ostrów-Mazowiecka
ul. Kacpurska Nr. 8 dom wł.

MŁYN GAZOWY
Ostrów-Mazow., Ostrołęcka 23.
Mąka pszenna, razowa
i siatkowa.

WOJEWÓDZTWA:
WOŁYŃSKIE
i POLESKIE

WOJEWÓDZTWO WOŁYŃSKIE

Szmul Mojsze Giecht
i Dawid Tejwel Tabacznik
SKUP ZBOŻA.
ŁUCK, Kościelna 8, tel. 58

Lejzer Ajzenberg
Dostawa siana dla wojska.
ŁUCK, Kościuszki 75.

Egz. od r. 1902.
MECHANICZNA CEGIELNIA "LUCZANIN"
dla wyrobu cegły ręcznej i maszynowej
ABRAHAMA GLIKLICH w ŁUCKU

Telefony: Biuro — Nr. 256
Cegielnia — 257

Firma odznaczona dyplomami uznania za wysokogatunkowe wyroby i działalność społeczną.

Powiatowa Komunalna KASA OSZCZĘDNOŚCI
w ŁUCKU, ul. Mickiewicza 2

Kapitał zakładowy 100.000 zł.
Przyjmuje wkłady oszczędnościowe począwszy od 1 złotego oraz wkłady premjowane. Wydaje skarbonki i mareczki oszczędnościowe dla młodzieży szkolnej. Sprzedaż parceli budowlanych w Łucku na Krasnem (przedmieście) na dogodnie spłaty.

Nieźrównanej jakości PIWO
pod nazwą „**SAKURA**”
jest specjalnością Browaru Parowego
Wacława Zemana
w ŁUCKU, ul. Przemysłowa 15
Telefon 254.

REKLAMA TO POTĘGA!

Wprowadzając reklamę świetlną a zwiększycie obroty waszych przedsiębiorstw!

Za prąd, zużyty dla celów reklamowych liczymy p/g TARYFY ULGOWEJ

Towarzystwo „WOLT”
Elektrownia w ŁUCKU,
ul. Szopena 12, tel. 161.

BERGSZŁOS, T-wo Akc.
Browar i fabryka drożdży spirytusowych
RÓWNE WOŁ. 3 Maja 189

SKŁAD WĘDLIN
M. Szkoda, DUBNO,
ul. GEN. LISTOWSKIEGO
Dostawa słoniny i wędlin dla potrzeb wojska.

Najprzedniejszej jakości sode, cement i wyroby jutowe
poleca

Władysław Kaftal i S-ka

Spółka firmowa

Biuro: RÓWNE-WOŁ. ul. Zamkowa 20, tel. 301
Skład: Rampa Poleska, Magaz. Nr. 38

Żądajcie znakomite PIWO
„**EXPORTOWE**”
Browaru Spadkobierców
Józefa Martinka
w KRZEMIĘNCU, ul. Dubieńska 132

B. Jaspe i Sz. Gopman
Towary kolonialne i cukry
KRZEMIENIEC
ul. Szeroka Nr. 109

Sarny, Dąbrowica

PRZEMYSŁ I HANDEL LEŚNY

„**LAS KRESOWY**”

Sp. Akc.

w WARSZAWIE, Leszno 77.

FABRYKI PRZYSTAJKI:
Dąbrowica, pow. Sarnieński
i Sobibor - Włodawa

SPECJALNOŚĆ:
KOMPLETY
SKRZYŃKOWE

Tartak „Lasboż” w Sarnach

Sp. z ogr. odp.

TARTAK PAROWY W SARNACH

Towarzystwa Eksploatacji Lasów

„**TEL**” S. A.

WARSZAWA.

MŁYN I OLEJARNIA MOTOROWA

L. BARMAN

DĄBROWICA, pow. Sarny.

Hurtownia Tytoniowa W.W.Z.

i W. R. P.

w DĄBROWICY

zaul. Pocztowy 1.

KOMISOWA SPRZEDAŻ
produktów naftowych f-my „Karpaty”
materiałów budowlanych i nawozów sztucznych

D. Szejnbejn, Sarny

ul. 3 Maja 15, tel. 36.

ELEKTROWNIA W SARNACH

sp. z o. o.

ul. Handlowa 30, tel. Nr. 60.

Sklep spożywczy

M. Klejnis-ka

Sp. firm.

Sarny, ul. 3 Maja 14, tel. 32

KAROL MICHALSKI

Mistrz rzeźnictwa.

Dostawa mięsa dla wojska.

SARNY, ul. Krzywa 11.

PRYWATNA HURTOWNIA
Wyrobow P. M. S.

w SARNACH

ul. 11 Listopada 5.

Telefon 54.

L. PEREWOŹNIK

Dostawa mięsa dla wojska

SARNY

Topolowa Nr. 10

Siemiatycze Województwo Białostockie

FABRYKA KAFLI

Wyrób doskonałych kafl i cegły
PO CENACH KONKURENCYJNYCH. —

M. KOTLER
SIEMIATYCZE
ul. Słowacka Nr. 23

Egzystuje od 1895 r.

FABRYKA KAFLI
Sukcesorów Dajcz

Siemiatycze, Woj. Białostockie
Telefon Nr. 2. Skrz. poczt. Nr. 19
P. K. O. Nr. 80.912.

Doktor W. Hinkow
SIEMIATYCZE, pow. Bielsk.-Podl.
ul. Drohiczyńska.

Choroby wewnętrzne i dziecięce

FABRYKA KAFLI
F. Radzyński i Synowie

SIEMIATYCZE
Woj. Białostockie
Telefon Nr. 3.
P. K. O. 81.086.

Dr. Med.
Marcin Gelbaum
SIEMIATYCZE

ul. Grodzka 18a — Telefon 36.

ZAKŁADY CHEMICZNO-CERAMICZNE

M. MAŁACH i S-ka w Siemiatyczach

ul. 11 Listopada 38, tel. 6. P. K. O. Nr. 81.784.

Ręczna wytwórnia garnków
i misek glinianych

Michał Linkiewicz

Siemiatycze, ul. Górna 16.

JÓZEF FETTER

Spółka komandytowa w Warszawie

Oddział eksportu
przemysłu drzewnego

Wasilków k/Białegostoku.

Parowa fabryka sklejonnych
fornierów

B-cia MALINIAK

Spółka firmowa
SIEMIATYCZE

P. K. O. Nr. 80.692.

HANDEL DRZEWA BUDOWLANEGO

L. KRAMER

ul. Krótka 2.B

WOJEWÓDZTWO POLESKIE

Ludzie oszczędni są dobroczyńcami ludzkości..
Kto chce być szczodrym, musi być pierwaj oszczędnym.

**POWIATOWA KOMUNALNA
KASA OSZCZĘDNOŚCI**
W DROHICZYNIE POLESKIM
Instytucja bankowa prawa publicznego
o popularnej pewności.

Załatwia wszelkie operacje w zakres bankowości wchodzące

Rachunki bieżące:

Polski Bank Komunalny Warszawa
Bank Gospodarstwa Krajowego Białystok
Państwowy Bank Rolny Pińsk
Bank Polski Pińsk.

P. K. O. 81.240.

Telefon Nr. 28.

**DROHICZYŃSKI POWIATOWY
BANK SPÓŁDZIELCZY**

z ogr. odp.

w Drohiczynie Poleskim.
P. K. O. Warszawa 80.584

Zastępstwo Banku Polskiego dla
nkasowania weksli.

R-k żyrowy w Banku Polskim.

R-ki bieżące: w Banku Związku Spółek
Zarobkowych Oddział Warszawa,
w Banku Gospodarstwa Krajowego
w Białymstoku.

W skład Zarządu wchodzi:
p.p. Dr. Kuropatwiński, Frijał i Parzóch

Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa
z ogr. odp.

„ROLNIK“

w Drohiczynie Poleskim.
Telefon Nr. 33.

Rachunek żyrowy w Banku Polskim
w Pińsku.

Rachunki bieżące: Drohiczyński Powia-
towy Bank Spółdzielczy, Kasa Stef-
czyka w Drohiczynie Poleskim.

Skład Zarządu: Ks. A. Chmielewski
J. Szykowski
M. Radziwiński

Hurtownia Prywatna Wyrobów Państw. Monop. Spirytus.
w K O B R Y N I U.

Skład pomocniczy w Drohiczynie — Poleskim ul. Kościuszki.

ZAKŁADY PRZEMYSŁU DRZEWNEGO i MŁYN PAROWY
w Ż A B I N C E, właśc. J. Pawlikowski.

Adres telegraf:
„TARJOPT”, ŻABINKA.
Telefon Nr. 6.

Rachunki bieżące:
Bank Zachodni 1-y Oddział
Miejski w Warszawie

WARSZAWA,
Marszałkowska 86.
Tel. 9-55-77.

Kobryń, Prużana

Memento! Już faktycznie i oddawna, przekonana każda sfera
Że tylko u „Sanina” najgustowniej się dobiera!

Wykwintną galanterję, trykotaże, welny i jedwabie

Zwiedzajcie **„Sanina”** KOBRYŃ,
wszyscy 3 Maja Nr. 3

TARTAK PAROWY
Gurwicz i S-ka

K O B R Y Ń,
ul. im. Kostka-Biernackiego 103

OLEJARNIA
P. Felzensztejn
Kobryń, ul. Marsz. Piłsudskiego 44
Telefon 12.

Handel drzewa budowlanego
M. Epsztejn
Kobryń, ul. Klasztorna 20.

S. BERNIKUNKIN
Dostawa art. żywn. dla wojska
Kobryń, Szkolna 20.

M Ł Y N
Motorowo-Walcowy
i Przędzalnia Welny
Ch. i D. Rosochowscy
P R U Ż A N A
ul. 3-go Maja 24, tel. 43.

Młyn parowo-walcowy, olejarnia i tartak
A. Kruceł
Prużana, ul. Młynarska 8, tel. 40

Najprzedniejsza galanterja, obuwie
oraz konfekcja męska, damska
i dziecięca do nabycia w sklepie

F. K A G A N

Wielki wybór trykotaży
— i białizny ciepłej —
Kobryń, Rynek Nr. 17.
— CENY B. DOSTĘPNE. —
Urzędnikom specjalnie dogodne warunki

MŁYN MOTOROWY
Ch. Kapłan i M. Aronowicz
P R U Ż A N A
ul. Kobryńska 56, tel. 59.

Bank Spółdzielczy
z ogr. odp.
w P R U Ż A N I E
ul. Pacewicza 20.

Przeprowadza wszelkie czyn-
ności w zakres bankowości
wchodzące.

Rzeźnia w Linowie
Sp. z ogr. odp.
poczt. Linowo, pow. prużański

Pińsk, Łuniniec

Bank Ludowy w Pińsku

Spółdzielnia z odp. ogr.
Telefon Nr. 132.

Załatwia wszelkie czynności w zakres bankowości wchodzące.

Rachunek żyrowy w Banku Polskim
Konto czekowe w P.K.O. Nr. 80.720
w Wuer Nr. 526

Adres telegr.:
„L U D B A N K”

„Leszcze”

Sp. z o. o.

Fabryka dykt klejonych
w P I Ń S K U

Telef.: biuro 170, mieszk. 92 i 95

Konto P. K. O. 142.110.

Adres telegr. „LESZCZE—PIŃSK”.

„POLMIN”
Państwowa Fabryka Olejów
Mineralnych
Oddział w Pińsku.

M. S. AJZENBERG
Dostawca artykułów żywn.
dla potrzeb wojska
P I Ń S K
ul. Sienkiewicza Nr. 16.

D. Boniuk i S. Mirski
Sprzedaż najprzedniejszej jakości
materiałów drzewnych i budowlanych
Pińsk, Browarna 7, tel. 124.

„JEDNOŚĆ”
Hurtownia Tytoniowa P.M.T.
P I Ń S K, Kościuszki 53/I

Młyn Walcowy i Olejarnia
A. KUNDA i S-owie
Pińsk, Rynek Nr. 7, tel. 95.
Adr. telegr.: Kunda Pińsk.

Młyn i Olejarnia
B-cia Feldman, Pińsk
ul. Brzeska 67, tel. Nr. 92.
Skr. poczt. Nr. 8.

Hurtownia Prywatna Wyrobów
Państw. Monopolu Spiryt.
w P I Ń S K U,
ul. Gen. Krajewskiego 74, tel. 82.

Powiatowa Komunalna
Kasa Oszczędności
w Ł U N I Ń C U

Tel. Nr. 44. Konto w P. K. O. Nr. 64.533.

Zastępstwo Banku Polskiego dla inkasowania weksli.

Kasa przyjmuje wkłady, udziela pożyczki oraz załatwia
wszelkie operacje w zakres bankowości wchodzące.

Za działalność Kasy odpowiada Sejmik powiatu
łuninieckiego całym swoim majątkiem i wzy-
skiem dochodami.

Stolin, Horyń

Każda zaoszczędzona złotówka — to
cegłeczka w gmachu potęgi Polski.

Powiatowa Komunalna Kasa Oszczędności

W STOLINIE
WOJ. POLESKIE.

Konto P.K.O. 64.905.

Przyjmuje wkłady oszczędnościowe i udziela pożyczek
na cele produkcyjne. Za wkłady oszczędnościowe gwaran-
tuje Powiatowy Związek Samorządowy.

SKŁAD ZARZĄDU:

Naczelnik Zarządu i dyrektor Feliks Sobocki.

Zastępca i członek Zarządu Mikołaj Obodowski.

„Rolnik Stoliński“

Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa

w STOLINIE

St. kol. Horyń. Tel. Nr. 34

R-k czekowy P. K. O. Stolin 17.

SKŁAD ZARZĄDU:

P.P. Antoni Szpiganowicz
Stanisław Wojtasiewicz
Feliks Sobocki.

Skład Pomocniczy

w STOLINIE

Prywatna Hurtownia

Wyrobów P. M. S.

w SARNACH.

Tartak i Młyn Parowy

„Horyń“

St. kol. i poczta Horyń
(Polesie)

TARTAK

„Horlas“

w HORYNIU,
pow. Stolińskiego.

Współwłaśc. A. Sz. Turkienicz.

HANDEL LEŚNY

B-cia Durczyn, J. Glinieński i S. Zarachowicz

w STOLINIE.

Telefon 39.

Skrz. poczt. 34.

WOJEWÓDZTWO
LUBELSKIE

Siedlce, Łuków

RESTAURACJA

PRZY KLUBIE MIEJSKIM

w SIEDLCACH, ul. Puławskiego 4, tel. 1-72

CZYNNA DO GODZ. 3 RANO.
Śniadania, obiady i kolacje.
Kuchnia pod kierownictwem
s i l y f a c h o w e j.
Wyborowe trunki i zakąski.

WYBOROWA ORKIESTRA
CODZIENNIE — DANCING.

Zjednoczenie Kupców w Siedlcach

ul. Puławskiego Nr. 9

podaje do wiadomości, że załatwia
wszelkie sprawy, związane z zawo-
dem kupieckim, posiada biuro próśb
dla członków oraz udziela wska-
zówek przy organizowaniu przed-
sięwzięć.

Cegielnia Hofmanowska

Sz. Cukier

SIEDLCE

ul. Piłsudskiego Nr. 71.

DZIERŻAWA MŁYNU MOTOROWEGO

R. A P E L

Siedlce, ul. 10 Lutego 15, tel. 6

SPÓŁDZIELNIA
Kredytowo-Handlowa
z odp. ogr.
w Siedlcach, Piłsudskiego 53.

Telefon 130

Załatwia wszelkie operacje
bankowe.

Marek Domański

Dostawca mięsa dla wojska

Siedlce, Kilińskiego 2.

Nie zaniechaj oszczędności przy najmniejszej sposobności.

Komunalna Kasa Oszczędności

powiatu łukowskiego

w ŁUKOWIE, ul. Marsz. Piłsudskiego 18, tel. 71.

P. K. O. 65.556.

Przyjmuje wkłady oszczędnościowe od 1 zł.

Zlecenia inkasowe załatwia terminowo.

„ROLNIK”

Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa
z ogr. odp.

w ŁUKOWIE, tel. 34

Kupno - sprzedaż: zboża, nasion,
ziemio pól nawozów sztucznych
i maszyn rolniczych.

Artykuły budowlane. Węgiel.

Łukowski Młyn Motorowy

Handlowo-Rolniczy

Spółka firmowa

ŁUKÓW,

Aleja Kościuszki 23,

Telefon Nr. 64.

SOKOŁÓW, KLEMENSÓW

CUKROWNIA i RAFINERJA

„Sokołów”

Spółka Akcyjna

Województwo Lubelskie pow. Sokołowski

St. kol. Sokołów.

Tel. Nr. 55.

Młyn Motorowy

N. GURFINKIEL

Sokołów-Podlaski

ul. Bożnicza 16, tel. 53

M Ł Y N

S. SZAFRAŃ

Sokołów, ul. Kosowska 11

Towarzystwo Cukrowni i Rafinerji

„Klemensów”

Sp. Ako.

W KLEMENSOWIE

poczta Szczepieszyn, woj. Lubelskie.

Skład artykułów spożywczych

PEJSACH BER

Sokołów Podlaski

Rogowska 8.

CEGIELNIA POŁOWA

B-cia J. i Sz. Rubinsztein

Sokołów - Podl.

ul. Lipowa 35.

Warszawa delectuje się doskonałymi koniakami, wódkami i likierami.

T. Karszo - Siedlewskiego w Lublinie.

Lublin, Zamość

POLSKA AKCYJNA SPÓŁKA TELEFONICZNA

Oddział w Lublinie

Biuro Zarządu ul. Staszica 14-A

Lubelski Syndykat Rolniczy

Sp. Akc.

Lublin Krak. - Przedm. 68.

Telefony: dyrekcja 29-65, 22-80

ogólne 22-30, 10-41, 10-42.

Sprzedaż maszyn i narzędzi rolniczych, nawozów sztucznych oraz wszelkich artykułów potrzebnych rolnikom.

Browar Parowy i Fabryka Wód Gazowych

"J E L E Ń"

w Lublinie, ul. Bychowska 106, tel. 22 63

P O L E C A: wyborowe piwo jasne i ciemne oraz lemoniady wszelkich gatunków.

Najprzedniejszej jakości

K A F L E

Nabywajcie w **Fabryce Kafli S. Dichtera** w Zamościu, Nowa Osada.

MŁYN ELEKTRO-WALCOWY
B-cia KAHAN i GALIS

w ZAMOŚCIU,

ul. Mińska 27, tel. 30.

SZ. LEJZEROWICZ i J. SZARF

dzierz. młyna

M. Grinera i J. Szarfa

w ZAMOŚCIU, ul. Listopadowa 44.

MŁYNY MOTOROWE
Bolesława Badziana w Zamościu

ul. Marsz. Piłsudskiego 44, tel. 151.

Pijcie niezrównane

w smaku

PIWO

Browaru Parowego i Słodowni

"LIVONIA"

wł. S. Garfinkel w Zamościu

ul. Listopadowa Nr. 28, telef. 50.

Warszawa delectuje się doskonałymi koniakami, wódkami i likierami
T. Karszo-Siedlewskiego w Lublinie.

Krasnystaw

Młyn Walcowy i Kaszarnia

"REKORD"

N. Turkieltaub, Sz. Rozenberg i S-ka

KRASNYSTAW, Woj. Lub. — Tel. 45.

TARTAK PAROWY
i Fabryka Giętych Mebli

"BUKPOL"

W. KOŁODZIEJCZYKA

Krasnystaw, ul. Rejowiecka 7

Handel trzodą chlewną

Stanisław Szarugiewicz

sp. z o. o.

Krasnystaw, Zamojska 15.

MŁYN PAROWY

w dzierżawie Mieczysława Kustry

KRASNYSTAW — ZAKRĘCIE

UL. SZKOŁNA 1.

Przemiał zboża dla kupców i gospodarzy.

MŁYN MOTOROWY
B-ci LISTHAUS

Krasnystaw, ul. Mostowa

FABRYKA KAFLI
Stanisława Compela

Krasnystaw, Zamojska 36

Tartak Parowy "IZBICA"

Sp. z o. o.

Poczta i st. kol. Izbica n/Wieprzem

Przetarcie drzewa gospodarskiego i kupieckiego.

ZWIERZYNIEC N/WIEPRZEM

ZARZĄD LASÓW
Ordynacji Zamojskiej
w ZWIERZYŃCU

wojew. Lubelskie, poczta Zwierzyniec n/Wieprzem.
Tel. 7138.

Z zakładów drzewnych dostarcza:

- 1) Z tartaków w Zwierzyńcu, Długim Kacie i Korytkowie wszelkiego rodzaju materiały tarte, sosnowe, jodłowe i dębowe
- 2) Z fabryki wyrobów drzewnych w Zwierzyńcu meble stylowe i gładkie, otwory drzwiowe i okienne, podłogi i inne artykuły budowlane, gotową posadzkę dębową oraz klepkę posadzkową, komplety gładkich mebli bukowych.
- 3) Nasiona sosny pospolitej i świerku z łuszczarki parowej w Zwierzyńcu.

Browar Parowy
„Zwierzyniec”
Ordynacji Zamojskiej

POLECA DOSKONAŁE
w SMAKU PIWA
Zwierzyniec n/Wieprzem.

Fabryka Wyrobów Drzewnych

ORDYNACJI ZAMOJSKIEJ
w Zwierzyńcu nad Wieprzem.

WYRABIA: meble gładkie, meble stylowe
klepkę posadzkową, okna, drzwi etc.

Telefon Nr. 18.

WŁODAWA, CHEŁM. - LUB.

Komunalna Kasa Oszczędności
Powiatu Włodawskiego
we WŁODAWIE
ul. im. Marsz. Piłsudskiego 5.
TELEFON Nr. 55.
Rachunek żyrowy w Banku Polskim
P. K. O. 51221.
Zastępstwo Banku Polskiego
dla inkasowania weksli.

TARTAK PAROWY
J. H. GRÜNHAUS
Osada Tomaszówka
poczta Włodawa 2.

Sprzedaż różnych materiałów
drzewnych
TARTAK PAROWY
S. SZCZĘSNY
OSADA TOMASZÓWKA,
poczta Włodawa 2

Tartak „Bug”
Z. A. Kirszenbaum
w TOMASZÓWCE
poczta Włodawa 2, tel. 15.

Spółka Przemysłowo-Leśna

„BERKOS”

sp. z o. o.

TARTAK PAROWY
w Chełmie-Lubelskim tel. 117.38

CHEŁMSKA REKTYFIKACJA
i FABRYKA WÓDEK
ADOLF DAUMAN

GORZELNIA
HURTOWNIA WÓDEK
FABRYKA SOLI POTASOWYCH

CHEŁM-LUB.
TELEFON Nr. 58.
Konto czekowe P.K.O. Nr. 63525

BIURO HANDLOWO-KOMISOWE
Juljan Goldfeld
Chełm, ul. Lubelska 57
róg ul. 3-go Maja

N. GOJZEN
— SKŁAD —
Instrumentów muzycznych
artykułów radiowych,
fotograficznych i elektrotechnicznych

CHEŁM-LUB.
ul. Lubelska Nr. 60.

P.P. urzędnikom i wojskowym
na dogodnych warunkach

Wyrob mięsa i dostawa
dla wojska
LIPAHERC
CHEŁM-LUB.
ul. Lwowska 6, tel. 26

Radzyń-Podlaski, Międzyrzec

BANK SPÓŁDZIELCZY

z odp. nieogr.

W RADZYNIU-PODLASKIM

ROK ZAŁOŻENIA 1909.

ul. Marsz. Piłsudskiego 19

Telefon Nr. 49.

Przyjmuje wkłady oszczędnościowe oraz załatwia wszelkie czynności inkasowe i zleceńowe. Tajemnica wkładów ustawowo zastrzeżona.

Zakłady Mechaniczne

Mieczysław Laskowski i S-ka
w RADZYNIU.

BUDOWA
GORZELN
FABRYK DLA
PRZEMYSŁU
ROLNEGO I
FERMENTA-
CYJNEGO
DESTYLARNI
KOTŁY PAROWE
WALCZAKOWE

KORNWALIJSKIE
REZERWUARY
BECZKI KOMINY
GAZOWNIE
PARNIKI
GOSPODARCZE
WODOCIAGI
KANALIZACJA
VACUUM
APARATY

MŁYN PAROWY

B. Broniak, M. Nusbaum i A. Ciepeliński

RADZYŃ PODLASKI

ul. Międzyrzeczka 71, tel. 14.

L. Lublinerman

Młyn w Radzynie Podl.

Fiszbejn i M. Nysenbaum

Młyn w Radzynie-Podl.

Ch. B. EKHAJZER i S-ka

dzierżawcy młyna

Spółki Przemysłowej

K. Rubinsztein, J. Nusbaum i S-ka

Radzyń, ul. Pierackiego Nr. 40, telef. Nr. 19.

IZRAEL LEW

MIĘDZYRZEC k.ŁUKOWA

ul. Lubelska № 9, telefon № 48.

Handel zbożem i paszą.

ELEKTROWNIA

I ZAKŁADY PRZEMYSŁOWE

W MIĘDZYRZECU

Sp. z ogr. odp.

Telefony Nr. 29 i 38.

Konto czekowe w P. K. O. № 62.588

„ROLNIK PODLASKI“

w Międzyrzeczu k. Łukowa, ul. Lubelska 26

właściciel Jan Młodek

Sprzedaż artykułów żelaznych dla gospodarstw rolnych i domowych.

HANDEL SZCZECINY, SUROWYCH
FUTER I WŁOSÓW KOŃSKICH

JOSYF TYSZ i SYN

Międzyrzec k. Łukowa

Warszawska 29. Skrz. poczt. 18. Tel. 18

Konto P.K.O. 69.486.

SPÓŁDZIELCZA

KASA DYSKONTOWA

z odp. ogr.

w Międzyrzeczu k. Łukowa

ul. lubelska 28. P.K.O. 170.081. Tel. 47

Załatwia punktualnie i solidnie wszelkie czynności bankowe.

Biała Podlaska, Janów Podlaski, Międzyrzec

Komunalna Kasa Oszczędności

POWIATU BIALSKIEGO

w Białej-Podlaskiej, Plac Wolności 27, tel. 143.

Zastępstwo Banku Polskiego dla inkasa weksli.

Przyjmuje wkłady oszczędnościowe od 1 złotego.

Załatwia wszelkie czynności inkasowe i zleceńowe

Tajemnica wkładów i lokat ustawowo zastrzeżona

Hurtownia Prywatna

Wyrobów Państw. Monop. Spiryt.

Biała-Podl. N.-Rynek Nr. 13

Związku Oficerów Rezerwy R.P.

w Warszawie.

Komisowa Hurtownia Soli

Nr. 47

w Białej-Podlaskiej

ul. Nowy-Rynek 13.

Wędliniarnia i dostawa mięsa dla wojska

A. BIERNACKI

Biała Podlaska, Plac Wolności 22.

FABRYKA KAFLI

Inż. Bogusława Lenckiego

w Janowie-Podlaskim

egz. od 1830 r.

Posiada duży zapas kafli kwadratowych i wykonuje budowę pieców własnymi zdunami, stale zatrudnionymi w firmie.

SPÓŁDZIELCZA

KASA UDZIAŁOWA

z odp. ogr.

w MIĘDZYRZECU k. ŁUKOWA

ul. Lubelska Nr. 68.

Członek Związku Żydowskich Spółdzielni w Polsce.

Załatwia wszelkie czynności bankowe.

P. K. O. 80.239.

TELEFON 45.

SPÓŁDZIELCZY

BANK HANDLOWY

z odp. ogr.

w Międzyrzeczu k. Łukowa

ul. Żwirki i Wigury Nr. 29

Telefon Nr. 52. Skrz. poczt. 59. Konto P.K.O. Nr. 60.366

załatwia wszelkie czynności bankowe.

Warszawa delectuje się doskonałymi koniakami, wódkami i likierami
T. Karszo-Siedlewskiego w Lublinie.

INSERTATY RÓŻNE

CH. BERKOWICZ

Dzierżawa młynu wodnego
w majątku Skidel (pow. grodzieński)
(wl. Ks. Czetwertyńskiego).

**PRZEMIAŁ ZBOŻA NA MAKĘ
PSZENNĄ I ŻYTNIA.**

CUKROWNIA i RAFINERJA

„SOKOŁÓW“

Spółka Akcyjna

Województwo lubelskie, pow. Sokołowski
pocztą: Sokołów Podlaski
stacja kolejowa: Sokołów
tel. Sokołów Nr. 55.

CEGIELNIA HOFFMANOWSKA

SZ. CUKIER

SIEDLCE

ul. Piłsudskiego Nr. 71.

**FABRYKA NARZĘDZI ROLNICZYCH I WOZÓW
ODLEWNIA ŻELAZA
B. Gołębiowski i S-ka w Małkini**

Telefon Nr. 25 Konto czekowe P. K. O. 66616. Skrzynka poczt. 18.

Wyroby własne:

Kieraty, Młocarnie, Siecz-
karnie, Brony sprzęż. Brony
polowe, Brony posiew.
Młynki wietrzne, Wialnie,
Śrutowniki, Obsypniki, Płu-
gi, Piorunochrony, Wozy
gospodar.

Specjalność

odlewni:

Części zamienne do narzędzi i maszyn
rolniczych wszystkich systemów wyrabia-
nych przez fabryki krajowe. Ruszta do
maszyn parowych. Ruszta i blaty
kuchenne.

HURTOWNIA PRYWATNA

**wrobów Państwowych
Monopolu Spirytusowego**

W WÓLKOWYSKU.

UL. STEFCZYKA Nr. 1.

TELEFON Nr. 30.

SPIS TREŚCI

	Strona
Od Wydawnictwa słowo wstępne	3
Związek Podoficerów Rez. R. P. Zadania i cele	4
Dział Informacyjny	
Co to jest Federacja P.Z.O.O.	6
Spis organizacyj sfederowan. w P.Z.O.O. w Białymst.	10
Pójdziem, gdy zabrzmi złoty róg...	11
Pójdziemy za Nim... (wiersz)	13
Polskie ordery i odznaczenia	16
Podział administracyjny Państwa Polskiego	18
Zaludnienie miast polskich. Zaludnienie ziemi	21—24
Monety różnych krajów	26
Oplaty pocztowe i telegraficzne Miary i wagi	27—30
Na marginesie życia społecznego	
Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej	32
Liga Morska i Kolonjalna	35
Woj. T-wo Opieki Społ. „Przystań” w Białymstoku	36
Powsz. Zakład Ubezpieczeń Wzaj. w Białymstoku	37
Komunalna Kasa Oszczędności pow. białostockiego	—
W służbie św. Florjana	39
Dział Krajoznawczy	
Województwo Białostockie	42
Puszcza Białowieska. Puszcza Augustowska	46—51
Jeziora regionu białostockiego	52
Białystok. Miasta powiatu białostockiego	56—77
Tykocin. Wysokie Mazowieckie	78—80
Bielsk-Podlaski. Miasta powiatu bielskiego	81—88
Grodno. Miasta i osady pow. grodzieńskiego	89—98
Sokółka	99
Augustów i okolice	100—102
Suwałki. Sejny	102—103
Ostrów-Mazowiecka. Brok n/B	105—108
Łomża. Miasta pow. łomżyńskiego	109—115
Ostrołęka. Myszyniec	115—116
Grajewo. Szczuczyn. Rajgród	117—118
Wołkowysk. Świsłocz	119—121
Perła Polesia—Powiat stoliński	123—126
Dział Inzeratów	
(Województwa: białostockie, wołyńskie, poleskie, lubelskie)	127—c. d.

Informator ilustrują zdjęcia p.p. dyr. Kazimirowskiego (Białystok)
J. Rotsztejna (Augustów) i innych.